

STENOGRAFSKE BELEŠKE
NARODNE SKUPŠTINE
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 3

BEOGRAD 1934 GODINE

KNJIGA 2

XXV REDOVNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 4 MARTA 1934 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVALI:
PRETSEDNIK

D-r KOSTA KUMANUDI

POTPRETSEDNICI

Dr. AVDO HASANBEGOVIĆ

i

Dr. KOSTA POPOVIĆ

SEKRETAR

MILAN MRAVLJE

Prisutni g. g. Ministri: Pretsednik Ministarskog saveta Nikola T. Uzunović, Ministar bez portfelja dr. Hamdija Karamehmedović, Ministar pravde Božidar Maksimović, Ministar finansija dr. Milorad Dorđević.

POČETAK U 8 ČASOVA

SADRŽAJ:

Pre dnevnog reda: 1 — Čitanje i usvajanje zapisnika XXIV redovnog sastanka;

2 — Izveštaji Ministra građevina o odgovorima na interpelacije;

3 — Otsustva narodnih poslanika.

Dnevni red: 1 — Pretres i usvajanje u pojedinostima: I razdela — Vrhovna državna uprava.

Govornici: Ministar finansija dr. Milorad Dorđević, dr. Vjekoslav Miletić, Alojzij Pavlič, Ignjat Stefanović, dr. Milan Metikoš, Dušan Ivančević, Dragutin Perko, Matija Maceković, Omer Kajmaković.

2 — Pretres i usvajanje u pojedinostima: IV razdela — Ministarstvo pravde.

Govornici: Ministar pravde Božidar Maksimović (dva puta), dr. Milovan Grba, Alojzij Pavlič, dr. Milan Metikoš, Milivoje Isaković, Đuro Marjan, Josip Stažić, dr. Toma Smiljanić, Ferdo Šega, Vojko Kurtović, Pero Grajić, Sergije Urukalo, dr. Juraj Cenkić, Jovan Misirlić.

Potpredsednik dr. Avdo Hasanbegović: Otvaram XXV redovni sastanak Narodne skupštine. Izvolite čuti zapisnik prošlog sastanka.

Sekretar Milan Mravlje pročita zapisnik XXIV redovnog sastanka.

Potpredsednik dr. Avdo Hasanbegović: Ima li kakvih primedaba na zapisnik? (Nema). Primedaba nema, zapisnik je primljen.

Izvolite čuti izveštaje g. g. Ministara po interpelacijama.

Sekretar Milan Mravlje (saopštava): G. Ministar građevina izveštava, da će na interpelaciju narodnog poslanika g. Ferde Šega, o donošenju zakona o ovlašćenim inženjerima, odgovoriti kad bude stavljena na dnevni red; g. Ministar građevina izveštava, da će na interpelaciju narodnog poslanika g. Vladimira St. Krstića, o odronjavanju desne obale reke Morave kod sela Krušera, srez Ravanički, odgovoriti kad prikupe potrebne podatke.

Potpredsednik dr. Avdo Hasanbegović: Ovi se izveštaji primaju na znanje. Izvolite čuti otsustva narodnih poslanika.

Sekretar Mašan Mravlje (saopštava): G. Ivan Urek, narodni poslanik, moli 6 dana odsustva; g. Lovro Petovar, narodni poslanik, izveštava da zbog hitnih domaćih poslova ne može prisustvovati sednicama Narodne skupštine; g. Milutin Pešić, narodni poslanik, moli za mesec dana odsustva radi lečenja.

Potpredsednik dr. Avdo Hasanbegović: Odobrava li Narodna skupština traženo odsustvo? (Odobrava). Odsustva su odobrena. Prelazimo na dnevni red. Na dnevnom je redu: Pretres u pojedinostima predloga budžeta državnih rashoda i prihoda za 1934/35.

Reč ima g. Ministar finansija.

Министар финансија др. Милорад Ђорђевић: Господо народни посланици, о буџетском разделу Врховне државне управе нема се много шта рећи. Тај раздео, као што вам је познато, садржи највећим делом оне облигатне расходе који аутоматски долазе у државни буџет и који, према томе, понављам, највећим својим делом скоро и не могу бити предмет никакве дискусије. Сам раздео садржи расходе за ове институције: Краљ, Народно претседништво, Претседништво Министарског савета, Државни савет, Главна контрола, Цивилна кућа Његовог Величанства Краља, Канцеларија Краљевих ордена и општи расходи. Укупан износ предвиђених расхода у овом разделу буџета износи 149.781.613 динара. Инајвећи део од тога, разуме се, долази на Народно претседништво, за тим на Претседништво Министарског савета. И ако су ови расходи таквога карактера, као што сам малочас нагласио, да највећим делом својим и не подлежу скоро никаквој дискусији, опет је и овде приликом израде буџетскога предлога учињен један напор у правцу компесије. Све што се могло стегнути, све што се могло смањити, то је учињено. Најпосле, онај проценат снижења расхода на бази кога је уопште и рађен предлог буџета за 1934/35 год., примењен је и овде и због тога се овогодишњи предлог буџета Врховне државне управе разликује од буџета за 1933/34 годину, који је сада на снази, за 1,781.610 динара. Највеће је смањење опет код Народног претседништва, за нешто више од 1 милион динара. Топлико сам имао да вам кажем о расходима овог буџетског раздела, па вас молим да по већ устаљеној традицији у овој кући изволите те све расходе прихватити. (Пљескање).

Potpredsednik dr. Avdo Hasanbegović: Има реч народни poslanik g. dr. Vjekoslav Miletić:

Dr. Vjekoslav Miletić: Gospodo narodni poslanici, juče smo završili pretres budžeta u načelu. Prigodom toga pretresa, padale su ovde takve izjave ne samo sa strane opozicije nego i sa strane vladine većine da je jedan slušalac, jedan dobar građanin, morao na to da se zgraža. Gospodo, ton toga govora bio je takav, da je u ovoj državi sve propalo i pokvareno: i činovništvo i država i ministri, sve je to pokvareno sve je to korumpirano. Čak su tako daleko došli pa su govorili: propala je poljoprivreda, propala je trgovina, propala je industrija, tako da ovaj slušalac, ovaj dobar građanin, patriota jedan, šta je očekivao? Ništa drugo nego da poleti u varoš pa da pogleda ima li u kome dućanu roba japanskog dempinga, da uzme nož i da počini harakiri.

Gospodo, to nije opravdano, nije tačno, nije istinito. Moral u našoj državi još je na visini i hvala Bogu, što se tiče i našeg ekonomskog stanja, uboljem smo položaju od mnogih i mnogih država.

Kaže se: činovništvo je pokvareno, korumpirano. Rekoh, to nije istina, mi moramo, draga braćo, da razlikujemo činovnika od činovništva, suca od sudaca itd. Gro našeg činovništva i dandanas vrši savesno svoju dužnost pod najtežim okolnostima. Ono je sačuvalo svoju svest, svoju dužnost da uloži sve svoje sile za državu i narod. To je gro našeg činovništva. Lučimo ono drugo korumpirano od ovoga.

Kada je reč o korupciji, mora se reći da je to jedna biljka koja je cvala u sva vremena i kod svih naroda, u svima državama. Ona je cvala negde više, negde manje. Niko ne opravdava i ne sme da opravda i odobri tu korupciju. I mi sami nećemo da je odobrimo. Mi moramo da je iskorenimo, i to radikalno. Ali ne smemo uraditi kao što su to uradili u ovoj Skupštini neka gospoda, koji govore gotovo sa nekim sadističkim uživanjem i iznose pojedine slučajeve i korupcije. To, gospodo, ne sme tako da ide. Ne valja se veseliti tuđem zlu. Ali neka nam bude uteha da toga cveća, toga ploda, te korupcije dandanašnji ima mnogo više u drugim državama koje se hvastaju sa stolećnim postojanjem i tisućletnom kulturom.

Kako da lečimo to zlo, osobito kod činovništva? Kako rekoh dužnost je svakog činovnika da on sve svoje umne i fizičke sposobnosti posveti državi i narodu. To je njegova dužnost. Ali, gospodo, onaj koji ima dužnost, ima i prava. A njegovo je pravo da mu država obezbedi onaj egzistenčni minimum, da on može pristojno sa svojom obitelji da živi, da se obuva, da se odeva. I kada mu se to obezbedi, i kada činovnik bude švestan da on, dok vrši svoju dužnost i dok se nije ogrešio o zakon, neće nikad biti bačen na ulicu i neće niko od njega tražiti da on učini nešto ili protivu zakona ili protivu savesti, tada će biti dobro.

To je najbolje sredstvo da mi suzbijamo tu korupciju kod činovništva.

Kolega dr. Metikoš je u svome govoru spomenuo batine. Gospodo, to je jedno veliko zlo. To niko ne odobrava, ne odobravamo ni mi. I svedok mi je i drug Metikoš, da sam ja bio jedan od prvih koji sam protestovao protivu toga zla i nisam odobravao batine, i kažem da će batine postići sasvim drugi cilj, nego onaj koji misle oni koji batinaju. Ti žalosni događaji događali su se u Lici i u mome kraju u Severnoj Dalmaciji i u mome srezu. Gospodo, bilo je ubacivano oružje iz inostranstva, a bilo je i batina, pa kao što se ne smije okriviti one čestite pomorce i ribare, obočane čestito stanovništvo mog sreza da su svi anti-državni, zato što se među njima našlo nekoliko zavedenih od izdajnika i naših neprijatelja, ne može optužiti ceo onaj narod, tako isto ne može se i nije pravilno da se nabaci krivnja na ceo žandarmerijski kadar za batinjanje. Gospodo, ako mi danas možemo mirno da putujemo, ako danas postoji mir i red, zato treba da zahvalimo u prvom redu žandarmeriji. Žandarmerija je mnogo žrtvovala u interesu države, dala je više puta i svoje živote i sve što je imala da zaštiti granice državne i da zaštiti privatnu svojinu i ličnu slobodu. Ta neprijateljska propaganda žalosno je da se ona širi nogotovu u onim krajevima, ali između ostalih uzroka uzrok tome je i taj, što su ti krajevi bili uvek zanušteni i od Austrije i od Italije za vreme okupacije. Gospodo, moram da naglasim na žalosnost, da su ti krajevi zanušteni i od predašnjih vlada (*Milan Metikoš*: I od današnje vlade!) I da se nije shvatila važnost tih krajeva. Ekonomski podići treba one krajeve u prvom redu, a onda kada se ekonomski podignu, to će biti najbolji lek suzbijanju te nesrećne

propagande iz inostranstva. To je kraj, koji živi jedino od pomorstva i ribarstva i to je onaj kraj, kome je bio oduzet Zadar, pa je ostao kao trup bez glave, ostao bez svoga privrednog centra i razumljivo je da onaj bedni narod nastoji na svaki način da si pribavi svakidani kruh, jer taj narod ne zna uopšte, šta je pšenica i kukuruz. U Zadru je Italija ustanovila slobodnu zonu, to znači da sve što dolazi u Zadar, ne plaća carine, ne plaća dažbine, ne plaća ništa i razumljivo je kad naši seljaci podu u Zadar da prodaju ono sirotinje misle, da je tamo sve jeftino, da je tamo besplatno, a ne znaju, da je u Italiji i njenim krajevima mnogo skuplje nego kod nas. Italija je ne samo u Zadru, nego i u Kvarneru ustanovila jednu takozvanu povlašćenu zonu, da bi suzbila krijumčarenje preko granice. Pa, gospodo, ja sam tražio i danas tražim od Kraljevske vlade da bi bilo krajnje vreme da se nešto učini za onu okolinu Zadra, jer batine neće pomoći; (*Dr. Metikoš: Milioni će ići za Centralni presbiro!*) batinama ne ulijeva se narodu ljubav prema državi a još manje odanost prema režimu, nego treba sve učiniti da se obezbedi ono stanovništvo. Ja sam predložio i danas predlažem da se u cijeloj takozvanoj trećoj ekonomskoj zoni, t. j. općini Preko, Iž Veliki, Zemunik, Nin te dijelu općina Novigrad, Smilčić i Biograd n/m a u koju bi se iznimno uvrstile općine Sali, Božava i Silba, osnovale naročite zadrugе; centrale bi bile u Preki i Zemuniku, kao sreskim mjestima, a filijale u sjedištima svih ostalih općina. Ove zadrugе dobijale bi jeftinije kruh, brašno, pšenicu, kukuruz uz državnu pomoć, a povrh toga delili bi se pojedini monopolski artikli, kao šećer, petroleum, uz ostale olakšice i mnogo jeftinije, nego što bi se to davalo za ostale krajeve naše države. Na taj način bi se pomoglo pučanstvo tih krajeva i suzbilo bi se krijumčarenje i narod bi se tako riješio velike brige, velikih nevolja i nepotrebne šikanacije. Ovo je, gospodo, potrebno već i stoga, što se svakoga dana govori kako upadaju ustaše, kako se oni spremaju za proleće i država bi za suzbijanje toga, morala trošiti mnogo novaca. Ali na ovaj način mi ćemo pre to suzbiti nego da trošimo tamo milione i da ljude šalje-mo po tamnicama i da se ljudi batinaju.

Gospodo, mi Hrvati svesni smo — i svaki mora da bude svestan, da van granica ove naše mile Jugoslavije, nama Hrvatima nema opstanka ni kao delu jugoslovenskog naroda, ni kao hrvatskom narodu. Mi možemo da se sačuvamo jedino u zajednici sa braćom Srbima i Slovencima. (*Pljeskanje. — Dr. Milan Metikoš: Samo uredite unutrašnju upravu!*) Urediti i to, i onda će doći k svesti i oni Hrvati, koji na sramotu naše države idu u inostranstvo i pomoću izdajničkog novca hoće da ruše ovu državu. Na sramotu Hrvati, pogotovu oni Hrvati, koji su pošli u Italiju, u zemlju koja je Hrvate potpuno istrijebila u Istri, Gorici, Rijeci, i tobože pomoću tih prijatelja hrvatskog naroda, za koje su Hrvati do juče bili samo koze, da pomoću tobože njih nas Hrvate oslobode kao od neke srbijanske prevlasti! Ali, gospodo, ovde mislim još nešto pored ovog ekonomskog poboljšanja, a to bi bilo da se ubjedi svaki Hrvat — da on bude svesan da u ovoj državi vladaju zakoni, pravica, jednakost i ravnopravnost. Ovo ubedenje treba gajiti kod svakoga od njih, i mi smo se rešili i separatizma i svega ostaloga zla, koje za sobom povlači nepoverenje.

Gospodo, ja bih još imao da govorim takođe o pomorstvu, ali ću to ostaviti kad bude na pretre-

su budžet Ministarstva saobraćaja. Samo bi spome-nuo u vezi sa početkom moga govora, da mi ne treba da očajavamo, jer kad nije očajavala srpska vojska i onaj srpski vojnik koji nije gubio veru, kad je ostavljao ženu i decu i izdisao u krševima albanskim, kad nije izgubila nadu srpska vojska, kada je ostavljala svoju rodnu grudu i prešla na grčko zemljište pre proboja solunskog fronta, da se okrepi i preuredi za veliko delo oslobođenja i ujedinjenja, onda ni mi ne treba da budemo malodušni, nego naprotiv treba da podignemo duh i svest u sebi samim i u svojoj okolini. Nemojmo biti defetiste, jer je defetizam škodio mnogo više, nego što su škodili porazi u Svetskom ratu. Treba delovati sa verom i nadom, pored onako sjajnih primera srpske vojske i srpskog gradanina; još i po primeru kako su delovali bosanski seljaci kada su ih na vešala stavljali, a oni uzvikivali: Živeo Kralj Petar! Koliko je vere imao taj seljak isto tako kao i oni naši pravoslavni sveštenici koji su vešani i na vešalima izdisali sa uzvicima: Živeo Kralj Petar! Živela Kraljevina Srbija! pa se ipak dočekalo da ta mala Srbija postane moćna Jugoslavija. Vera u Boga, nada u našega Kralja, sa poverenjem u iskusnog državnika, vodu, šefa naše stranke i Pretsednika Kraljevske vlade g. Nikole Uzunovića mi ćemo izdržati, pored onoga što smo izdržali, i ovu tešku ekonomsku krizu. (Oduševljen aplauz).

Potpretседnik dr. Avdo Hasanbegović: Reč ima narodni poslanik g. Alojzije Pavlič.

Alojzije Pavlič: Gospodo narodni poslanici, tokom načelne debate u budžetu pale su teške zamerke, na naslov naših imućnih ljudi, na bankare, kapitaliste i industrijalce, da nemaju kontakta sa narodom, te da se premalo brinu za malog čoveka, za ratno siročće, za besposlene.

Ta kritika je potpuno opravdana. Gospodo, bankari još danas u vreme svetske depresije i besposlice, žive kao što su živeli od godine 1925 do 1929 u godinama dobre konjunktуре, u godinama kada je bila naša Kraljevina Jugoslavija druga Amerika. Buržuji imaju velike apartmane, priređuju skupocene ban-kete i zabave, dok njihovi sudržavljanjani, radnici i seljaci sa teškim srcem gledaju njihov rasipan život, i osećaju njihovo kamenito srce, koje ne pozna ljubavi, ne pozna pravde.

Gospodo narodni poslanici, fakat je da nešto malo učine naše dobre dame, bilo iz Kola srpskih sestara i Jugoslovenskog ženskog saveza, ili drugih dobrotvornih društava za sirotinju. Pa šta je to? Moglo bi se više učiniti, trebala se kod nas organizirati jedna akcija za rad i hleb, kakvu je organizovao u Nemačkoj Hitler, gde danas nema gladi, te je zabranjeno prositi milostinju.

Gospodo narodni poslanici, naši imućni ljudi, osobito u gradovima, trebali bi da po primeru našeg preuzvišenog Kraljevskog Doma, učine za našu sirotinju. Na ovome mestu javno blagodarim Njegovom Veličanstvu Kralju za svu potporu, koja je bila podeljena postradalim delovima od poplave u Savskoj i Dravskoj banovini. Blagodarim osobito za onu potporu, koju je blagoizvoleo pokloniti Njegovom Veličanstvu Kralj radnicima i rudarima i njihovim porodicama, u Trbovlju, Hrasniku i drugim revirima za prehranu.

Slušajte, gospodo, poslanici, šta se je desilo u jednoj rudarskoj koloniji kod nas: Jedan mališan, učenik osnovne škole, od 9 godina pisao je iz sopstvene

inicijative bez znanja i dozvole roditelja i učitelja, pismo Njenom Veličanstvu Kraljici Mariji. Mališan piše, da njihova porodica ima devetero dece a da je otac bez posla, a majka im bolesna. Šta sada? Po dobivenim informacijama, navodi su bili tačni. Njezino Veličanstvo Kraljica Marija, poslala je za Božić siromašnoj porodici na pismo mališana, potporu od dinara 1.000. Ovakvih slučajeva poznam puno.

Ko može da razume radost, koja je vladala za Božić u toj rudarskoj kući? Svuda se je pričalo o plemenitom gestu Kraljevske porodice. Učitelj u školi, pitao je mališana, kako da je pisao pismo Preuzvišenoj Kraljici. A dečko kaže: pisao sam, pošto znam da je naša Kraljica dobra, i da je majka sirotinje. To treba da se podvuče, to treba da se zna, da je mališan kazao jedno svojstvo, koje odlikuje našeg Vladaoca i našu Kraljicu. To kažem osobito za to, pošto je jedna grupa Slovenaca napala g. Ministra Pucelja, napala g. Bana Marušića, i prikazala nam da su Slovenci anacionalni, da su profesori univerziteta anacionalni, da su učitelji anacionalni, da je omladina anacionalna, da su anacionalni sveštenici, svi su anacionalni. To može da kaže jedna grupa pokvarenih ljudi. U Trbovlju je došlo na zbor preko 3.000 radnika i na zboru pitao me je jedan od njih, koji je bio za vreme Austrije veliki austrofil, po slomu komunista, a danas je primljen u Jugoslovensku nacionalnu stranku. Ja neću da napadam njezinu partiju, pošto se malo pitam, šta su ljudi pre toga bili. Pitao je mene na zboru, među samim radnicima, koliko iznaša prva partija civilne liste, a šta sada? Ako bih ja kazao, došlo bi do protivržavnih povika. Gospodin sreski načelnik sav je drhtao. A ja sam rekao: Neću da ti to kažem na zboru, i kazao sam na to: naša Vrhovna državna uprava iznosi toliko miliona, Ministarstvo prosvete toliko, Ministarstvo pravde toliko, sva Ministarstva nabrojao sam. I rešio sam situaciju. Ako bih kazao, toliko iznosi civilna lista, ja bih bio okrivljen za protivržavnu poviku! I reklo bi se: Pavlič je anacionalan, Pavlič nije patriota. Takvi su samostalni demokrati, koji nose nemačka imena, ja ću da vam kažem da svi ti ljudi u Mariboru, u Celju imaju samo nemačka imena i nisu Jugosloveni. Oni po imenu i duši Nemci kažu, da su jedini Jugosloveni.

Gospodo, neka mi bude slobodno da učinim još neke objektivne i opravdane opaske kod debate Vrhovne uprave i to osobito po pitanju novog nameštaja u Senatu. U Senatu imamo, gospodo, senatore, industrijalce, predstavnike bankara i imućne ljude. Malog čoveka tamo nema, osim trojice-četvorice gospode senatora. Bivši Predsednik Senata Kraljevine Jugoslavije, pripremio je za reprezentaciju gospode senatora veoma fin nameštaj i lepe apartmane. A to nije bilo dosta skupoceno i moderno za novoimenovanog i biranog Predsednika Senata. Izvršila se je nabavka nameštaja nepravdnim putem, i novi nameštaj koštao je 1,360.000.— dinara.

Gospodo poslanici, je li to štednja u Senatu, da li ovo ne miriše na korupciju? Gledajte kako radi gospodin dr. Tomašić, predstavnik jedne grupe Hrvata u Senatu. Jeli ovo umesno za vreme štednje, kada je državna blagajna prazna? Tražim istragu po tom predlogu i kaznu za sve krivce.

Gospodo narodni poslanici, naš g. Predsednik Narodne skupštine, naš dr. Kosta Kumanudi ima još uvek stari nameštaj. On štedi gdegod može, podupire sirotinju i puno radi, kao što radimo i mi poslanici,

dok g. g. senatori vrše samo reprezentaciju po primeru starih grofova i banova iz vremena propale Austro-ugarske. Takav Senat nam nije potreban, osobito ako ne radi, ako nisu u njemu zastupani stručnjaci, filozofi, privrednici, već samo dosluženi penzioneri. Po mom mišljenju potrebna bi bila utakmica među našim Domom i Senatom, među mladim i starijima, za malog čoveka; za zemljoradnika, za privrednike, za Kralja, za Otadžbinu. Takav bi Senat bio na mestu. Zato tražim da u Senatu nema mesta za nekadašnje austro-ugarske generalštabne oficire, mađarone i austrijske hofrate, koji su progonili baš Srbe, koji su 1895 godine vršili u Bošnjacima streljanja, nema mesta za one koji nisu bili Jugosloveni pre rata, pošto znamo, ko je služio caru, ne može Kralju! A u Senatu imade mnogo gospode senatora, sujis-generis, osobito imamo tamo članova ilegalnih organizacija. Za takve nema mesta u Narodnom pretstavništvu. Kada bi došli novi izbori o tome bi trebalo voditi računa, da se ne biraju više oni za Senat koji pre rata nisu bili čestiti ljudi i nacionalni Jugosloveni.

Gospodo narodni poslanici, dozvolite mi da pokrenem još jedno pitanje, pitanje Presbiroa. Naš Predsednik Kraljevske vlade g. Nikola Uzunović odgovorio je juče na primedbe predstavnika opozicije g. Metikoša. Meni je poznat taj odgovor, ja znam da je g. Predsednik dobro odgovorio, ali ja ipak smatram za potrebno da podvučem da nam je Presbiro potreban, a njegova organizacija ne važi, njegovo činovništvo je nesposobno, ono je neškolovano za jednu ovaku instituciju. Među činovnicima nema stručnjaká, nema novinara, koji bi imali talentat, koji bi bili sposobni za propagandu, za šta treba da je čovek rođen. Nema među njima koji je svršio žurnalističku školu ili konzularnu. Meni se čini da ovakve škole nema ni jedan. Zato takav uspeh! Kako može činovnik Presbiroa, koji je bio loš dak u gimnaziji, cenzurisati govore narodnih poslanika, koji su stručni i sastavljeni odgovornošću pred narodom i državom, koji su prožeti ljubavlju prema Kralju? Te činovnike treba isterati iz Presbiroa i namestiti mlade, sposobne, moralne, radljive novinare koji razumeju propagandu.

Gospodo narodni poslanici, neka gospoda prigovala su, zašto imamo odelenje filma u Presbirou? Film je našoj zemlji potreban da nam prikaže našu kulturu i nianse naše kulture, da nam prikaže našu umetnost i naše divne krajeve, naše divno more, naše planine i da svi zavolemo ovu našu zemlju: Zbog toga ja tražim od Kraljevske vlade, jugoslovenske Kraljevske vlade da se zabrani uvoz nemačkih filmova, osobito onih u kojima igraju glumci koji su rodom iz Palestine. Zar nije sramota za nas Jugoslovene, da se u našem nacionalnom Beogradu, u belom Zagrebu, u divnoj Ljubljani i svuda pevaju po našim bioskopima nemački šlageri, da se prikazuju palestinske perversnosti, zločini i nemoral, dok su naši narodni teatri skoro prazni. Mi imademo prijateljske slavenske države, Poljsku, i Čehoslovačku republiku. Slaveni smo možemo da se međusobom razumemo, samo ako poagano govorimo. Zašto nemaju naše države od Baltika do Jadrana gde živi 70 miliona Slavena, svoje slovenske filmove, koji bi prikazivali sve ono što sniva i peva o uzvišenoj slovenskoj duši, našu umetnost, naše socijalne prilike, lepotu našeg mora, naših planina i naše radinosti, gde su Česi majstori organizacije, zašto ne rade? Gde njihove lepe pesme, gde

Poljska, njihovi vitezi, njihovi gradovi i hiljadugodišnja kultura?

Tražim od Kraljevske vlade, da dode do sporazuma među svima slavenskim državama, da se osnuje jedan zajednički slavo-film i da sva naša nacionalna društva. Narodna odbrana, Jadranska straža, započnu bojkot tuđinskih neslavenskih filmova.

Još nešto po pitanju državnog saveta. Naš Državni savet treba da rešava molbe i žalbe, žurno i ekspeditivno; kako vidim, u Državnom savetu su velika gospoda, koja malo rade. Na dužnost dolaze u 9 ili 10 sati, a izlaze tačno u 12 dok čitave kule žalbi leže po smetištu nerešene. Gde je tu rad, gde je tu savestan rad? Molim, da Kraljevska vlada tom neredu učini kraj i da Ministarski savet izda rešenje i nalog Državnom Savetu da treba da svaku žalbu tokom jednog i dva meseca pozitivno ili negativno reši.

Gospodo narodni poslanici, tražim takode od Kraljevske vlade, da se tokom triju meseci izvrši revizija svih penzionera i invalida i da g. Ministar finansija nama izradi tačnu statistiku, koliku penziju primaju pojedine finansiske direkcije, pojedini staleži, pojedini pripadnici veroispovesti, da znamo šta je istina i da se učini kraj svima prigovorima pa neka dolaze ma s koje strane. Tražim takode od g. Ministra finansija, da izvrši reviziju isplate penzija u Beogradu. Po mom mišljenju brzo bi se moglo izvršiti isplatu i nije potrebno, da stari i dosluženi činovnici, invalidi i ratna siročad luta od jednog do drugog činovnika, dok posle čekanja tri ili četiri sata primi novac. To sam imao da kažem, a od g. Ministra finansija iduće godine tražiću obrazloženje, šta je Kraljevska vlada učinila za reorganizaciju Presbira, za filmsku industriju i da li su Državni savet i Glavna kontrola sve molbe pravovremeno i ekspeditivno rešavali.

Molim Kraljevsku vladu da ove moje primedbe izvoli uzeti u ocenu i izvršenje, a ja izjavljujem da ću kao Slovenac i katolik vesela srca glasati za budžet Vrhovne državne uprave jer time ujedno glasam i za Njegovo Veličanstvo Kralja, za oca naše lepe države i za Kraljicu, koja je majka sirotinji. (Odobranje i pljeskanje).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Игњат Стефановић.

Игњат Стефановић: Господо, о буџету расхода Врховне државне управе, како је рекао и сам Министар финансија у своме експозеу, не би имало нешто нарочито да се каже. То су расходи облигаторне природе, који аутоматски улазе у буџет за разлику од факултативних расхода, који зависе од процене Министра финансија и Краљевске владе. Издаци Врховне државне управе то су издаци на Круну, на Народно претставништво, на Претседништво Министарског савета, на Главну контролу, Државни савет, издаци на Цивилну Кућу Њ. В. Краља и издаци на Канцеларију Краљевих ордена, на остале расходе, укупно 149 милиона динара. Према томе овогодишњи буџет Врховне државне управе мањи је од буџета који је на снази за 1 милион и 700.000 динара. Ти су издаци толико скресани, да се у томе правцу не би могло ићи даље. Нарочито су скресани они издаци који се односе на Народно претставништво и Претседништво Министарског савета.

Али, нека ми буде дозвољено, да кажем неколико речи о Централном пресбируу и молим господина Претседника владе да ми не замери, што ћу учинити неколике примедбе, јер их чиним у

пријатељској намери и у нади да ће се у смислу тих примедба, у колико се за њих утврди да су тачне, учинити што је потребно. (Др. Метикош: Е, тако, реците и ви једном што је право):

Господо из опозиције нам пребацују, како ми критикујемо буџет, а на крају крајева ипак гласамо за буџет. То је сасвим појмљиво. Ја мислим да је наша дужност баш у томе да кажемо и констатујемо оно, што није добро, па да затим заједнички порадимо на поправци онога што не ваља.

Централни Пресбируу установљен је после 6 јануара 1929 године. Међутим и после тога остала су и даље одељења за штампу при Министарству спољних послова и при Министарству унутрашњих послова. У Централном пресбируу постављених приликом његовог оснивања, шеф са другом положајном групом. Међутим ми данас видимо да тај шеф Централног пресбируа већ више од годину дана не долази на своју дужност и не врши је, прима све одговарајуће принадлежности као шеф Централног пресбируа, а за то време дужност шефа Централног пресбируа врши један чиновник Министарства спољних послова са платом од 3600 динара и извесним додатком од 10.000, што значи да њих двојица имају 20.000 динара додатака. Шеф Публицистичког отсека и шеф административног отсека такође не врше своју дужност, јер су добили неодређено отсуство а њихову дужност врше друга лица.

Господо, ја бих замолио господина Претседника владе да ово провери, ако је ово тачно, како сам обавештен, и да се на тај положај постави сам један шеф, а други пошто није потребан, да се редуцира.

Господо, ја не видим потребу, да за нашу пропаганду на страни, поред наших посланстава, постоји и Агенција Авала и Централни пресбируу, пошто они често пута у истој ствари у истом правцу пишу нашој влади у Београду, а колико то кошта, свима нама је добро познато.

Ја бих молио Претседника Краљевске владе да се са овим питањем позабави, ово питање проучи и види, да ли има потребе да постоје и ови отсеци за штампу у Министарству спољних послова и у Министарству унутрашњих послова и Централни пресбируу и да изволи оно што није потребно укинути, јер би то било у интересу саме штедње.

Нека ми је још дозвољено, кад је реч о Врховној државној управи, да кажем неколико речи и о Државном савету, јер је предговорник г. Павлич навео како Државни савет не ради ништа, да је у Државном савету хаос, да су предмети затрпани и да су то високи чиновници, који долазе у канцеларије у 9 и 10 часова, а излазе у 12. То, господо, није тачно. Познато је какав је хаос био у Државном савету до 6 јануара 1929 године и да се чекало годинама на пресуде Државног савета, али после 1929 године, доласком г. др. Нинка Перића у Државни савет, који је затекао 16.000 нерешених предмета, радио је са одељењима по 10 часова дневно, тако да је за годину дана свршено 12.000 предмета и да је рад Државног савета доведен у тако стање да се данас може доћи до пресуде или решења за непуних месец дана.

Према томе није тачно да је тамо хаос и да се ништа не ради, напротив можемо само да похвалимо рад Државног савета у сваком погледу

pa i u administrativnim poslovima. Gospodo, kad je veš reč o Džrjavnom savetu, ja bih molio gospodina Pretsednika vlade da se postara da se odluke Džrjavnoga saveta i poštuju. Poznato mi je, a o tome je bilo речи и у начелној дебати, да поједини Министри не извршују одлуке Дžржавног савета. Наш народ високо цени правосуђе и поштује све одлуке свих судова па и Дžржавног савета, па би потребно било да и ресорни министри цене и поштују такође одлуке Дžржавног савета. (Одобравање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч народни посланик г. др. Милан Метикош.

Dr. Milan Metikoš: Gospodo narodni poslanici! Ja sam opet nameran da se pozabavim pitanjem našeg Centralnog prezbiroa ne sa nakanom da škodim i uđim našim interesima, koji treba da se brane preko štampe, nego sa jednom kritikom kao čovek, koji vidi kako se teško naplaćuju od naroda poreze a vidim, kako se lako razbacuje i to bez ikakvog opravdanja i bez ikakve nužde novac i da preko ljudi, koji nisu dorasli i upućeni, za taj posao, koji su se svojim radom slabo istakli kao sposobni, i koja je organizacija vođena tako, da su iz toga specijalnog nadleštva učinjene izvesne sinekure, izvesne stipendije za izvesne rodbine, da se brani lokalni patriotizam za neke ljude, koji ne čine nikakve protuusluge državi i narodu. Konstatovalo se, da smo imali pretstavnike za štampu u Zenevi, u Londonu, u Atini, u Tirani. Jednog dana se smatralo potrebnim da se to ukine i da se to dade nekoj mladoj gospodi da mogu dobiti stipendije, da mogu sedeti u jednoj velikoj inostranoj varoši na studijama i da se koriste velikim prinadležnostima koje im po tim zvanjima pripadaju. I kad sam naveo cifru, nisam išao za tim da je kontrolišem, da li je tolika ili veća, jer znamo da se kontrolisati ne može, pošto vrela poverljivih kredita, kako znamo ne dolaze do nas, niti se u završnim računima prikazuju da bi imali o tome podatke. I zato ne trebaju neka gospoda da nekako sa visine gledaju, nego treba da su svesni, da te pare, koje se tamo troše, da one treba da se troše razumno i da se provede potrebna reorganizacija. Ako je potreban otek za štampu Ministarstva spoljnih poslova, koji otek ima da vrši tu službu u interesu države u inostranstvu, onda taj otek treba urediti onako, kako će on biti sposoban da tu službu u inostranstvu vrši, ali u koliko je potrebno, da se uredi ovaj publicistički posao u zemlji za to postoji otek za štampu u Ministarstvu unutrašnjih dela, i ako treba da se on pojača, onda treba dodati sretstava tome oteku Ministarstva ugutrašnjih dela. Ali kada se zna, da pored ta dva oteka za štampu imamo formiran još jedan treći, onda ja ne vidim, kakvu će ulogu taj treći organ za štampu imati da vrši i zato je potrebno da se sve to svede na pravu meru.

Vidite, gospodo, i pored ogromnih izdataka, koji se troše na taj Centralni presbiro, vi tu ne vidite da se vrši ma kakva filmska propaganda. Dok s druge strane vi vidite da postoji velika američko-engleska filmska propaganda koja se pomoću njihovog oncerna vodi, a s druge strane vidite nemački koncern koji vodi tu filmsku propagandu. A šta mi sa svoje strane činimo u pogledu filmske propagande? Mi imamo prosvetni film. Tamo se čine specijalni izdaci i troše se velike pare a nema se određenoga plana, a ta propaganda treba da se vrši sa jednim određenim planom. Jer, kad bi postojala određena jedna propaganda, onda bi se iz ovih para, koje se troše na Centralni

presbiro mogla odvojiti jedna svota i kupiti nekoliko aparata za snimanje i izradu filmova i da se ti filmovi pustē u inostranstvo, jer bi ti filmovi i ta propaganda više učinili za naš narod, nego ovo predavanje izvesnih notica, koje izadu u stranoj štampi. Mene bi mnogo zanimalo, kada bi g. Pretsednik Vlade hteo da nam predoči da vidimo, kakve je usluga učinio taj Presbiro našoj zemlji, da suzbije propagandu protivu naše zemlje u inostranstvu. Ja sam hteo da skrenem pažnju Vladi, da Presbiro u inostranstvu može svoj rad sa uspehom da vrši i u tome pravcu, ako naše metode unutrašnje politike budu vodene tako, da ih sami možemo da snosimo i sami da branimo. Ja sam slušao lepe reči ovde od jednoga člana vladine većine narodnog poslanika dr. Miletića, koji nam je prikazao ovde, šta radi Italija. Gospodo, tako se radi. Nema u takvim stvarima da se pevaju pesme i da se pišu neki lepi izveštaji, nego tu treba mnogo smišljenog i pametnog rada. Italija ima slobodnu zonu u Zadru, tamo daje svojim ljudima, koje ima u Zadru, sve životne namirnice uz snižene sene. U okolini Zadra, koji je nekada bio privredni centar Dalmacije, nalaze se naši gladni i siromašni Dalmatinci. Sta naša Vlada preduzima da suzbije tu propagandu na delu? Jesmo li mi preuzeli kakve mere u onome kraju, da dokažemo, da se i mi brinemo o tome kraju i jesmo li mi dali kakvih pogodnosti na železnicama i specijalne premije da olakšamo ishranu onh krajeva?

Ništa mi nismo učinili, nego samo mislimo da fiskalnim merama te stvari sprečavamo da ih svedemo na pravu meru. A one ljude koji dolaze u talijanske zone da dobiju jevtinije životne namirnice oni gledaju da ih moralno truju pa im kažu: Vidite, mi vam dajemo hleba po toj i toj ceni, a vaša država vam daje mnogo skuplje. Zar mi nismo slobodni, da od tih krupnih cifara, koje dajemo na Presbiro, da jednu određenu svotu odvojimo za našu nacionalnu politiku baš u pitanju ovih krajeva, pa da se kaže: ti i ti krajevi imaju toliko i toliko desetina hijada vagona hrane i to da se preveze uz besplatan prevoz ovamo. Vi znate kako je lane, kad su izdavane karte za besplatan prevoz hrane za potrebe pasivnih krajeva, bilo pljačke i prevare, da su ih pojedinci dobivali i preprodavali trgovcima i na tome zaradivali pare. Ja verujem da naša smišljena unutrašnja politika može te stvari da zbrine i onda kad mi to učinimo, naši prijatelji u bednim gladnim krajevima biće siti i zadovoljni i reći će: „Vidiš, naša narodna Vlada i državna uprava i o sirotinji vodi računa“. Ja sam bio u Dalmaciji jednom zgodom i sa jednim ribarem na barci razgovarao i pitao ga, kako živi? „Jadno i očajno, gospodine“, veli: „što skupimo ribe, ne možemo da prodamo, sretni smo kad dođu Talijani da im možemo prodati“. Zar mi nismo mogli do sada da organizujemo otkup te ribe, te da tu ribu prebacimo u naše centre, gde će da se troše i na taj način pomognemo onu sirotinju, nego dopuštamo da tu ribu otkupe talijanski špekulanti, koji im daju cene, kakve hoće i u isto vreme ih truju i govore im: Vidite šta vaša država za vas čini, mi brinemo za vašu ribu, da je izvezemo na tržište, da nas nema ne bi ste imali ni groša da se ishranite“. Treća privredna strana Dalmacije, ima izvrsno vino. Zar se ne bi moglo i tu nešto učiniti? Kad bi bilo privrednoga programa i pravilnog gledanja na interese svih narodnih i na solidarnost svih krajeva i slojeva, trebalo bi omogućiti, da se olakša transport tih proizvoda iz tih krajeva u naše centre i da im se tako nade potrošač.

Mi trošimo ulje iz fabrika, koje su stranca podigli u našoj državi. Samo za proizvodnju ulja i za izvesne sirovine, mi izdajemo iz naše zemlje oko 100 miliona godišnje, a trošimo to skupo i malovredno ulje, a niko se nijesetio, dami imamo dobre, čestite primorce, koji vade izvrsno ulje puno vitamina i hranljivo i za zdravlje odlično, pa da naša država kaže: pomoći ćemo ove ljude stvaranjem nižih prevoznih tarifnih stavova. Kad bi država to učinila, tada bi ta naša sirotina u Dalmaciji došla do gotovih para i videla, da država vodi brigu i o toj sirotinji, koja bi potpuno uvidela, da joj je otadžbina prava majka i da vodi računa o njoj.

Zato bih bio slobodan skrenuti pažnju Kraljevskoj vladi, da menja metode u unutrašnjoj politici na ovakav način, jer ćemo samo time pomoći narodu a pomoći ćemo i državi, a uz to manje će nam trebati i da se hvalimo u inostranstvu i da se branimo, manje ćemo trebati da plaćamo i stranim novinarama, koji će dolaziti kod nas na ručkove i bankete, pa posle pisati o nama kako hoće, kao što su to činili Stid, Vendel i drugi. Samo ta izmena metoda u unutrašnjoj politici mora biti i menjanje privredne politike uopšte, tako da se oseti puna solidarnost svih naših redova i svih krajeva, jer samo tako možemo biti zdrava i sposobna nacija, samo tako možemo dočekati zdrave prilike i samo se tako možemo u svima prilikama snaći.

Ja sam primetio, da se mojim primedbama na Presbiro hoće da pripiše zla namera. Daleko od toga, gospodo. Ja sam, gospodo, jedan od onih ljudi, koji uvek sa ponosom ističem, da sam i sam jedan od onih kojih na novinama saraduju. Ja jako cenim novinarski stalež i uvek sam prema publicitetu imao veliku pažnju. Zbog toga sam ja i pokrenuo ovo pitanje slobodne štampe, jer smatram da samo slobodna štampa može izneti stvar na sunce u pravoj svetlosti, samo ona može učiniti da se čuje i jedno i drugo gledište, samo ona može učiniti, da se stvori pravo mišljenje povodom jednoga napadaja i dati prilike onome, koji je napadnut da se brani i da dobije poslednju reč. Ja sam jedan od onih, koji sam uvek smatrao da se samo kroz slobodnu reč, koja, razume se, mora imati izvesna ograničenja o onome o čemu se ne sme i ne može pisati, a to je da ni u kom slučaju ne dira u našu narodnu dinastiju, u našega Kralja, u našu narodnu ceinu i u naše narodno jedinstvo -- ja sam uvek smatrao, da se o svemu drugom može slobodno pisati. I zato je g. Ministar Pretsednik, uvodeći ovu cenzuru u naše stenografske beleške i naše govore, učinio slabu uslugu samoj stvari, koju je želeo da pomogne, jer ja verujem potpuno da među nama nema ni jednoga čoveka protiv koga bi se mogli primeniti mere, u ova tri pravca, koje sam sada pomenu, jer smo svi mi iskreni saradnici i kad ovde neke stvari iznesemo iskreno, onda njih treba tako i primiti, pa i postupati. Ja vam kažem, gospodo, ove male kritike, koje su se čule u Narodnoj skupštini, učinile su mnogo da se umire duhovi, u krajevima, gde su novine stigle i narod čitao, šta se ovde radi. Vi znate, gospodo, kakva je situacija bila u Zagrebu a da ne govorim o Gospiću i drugim nekim krajevima, ali kao što rekoh, duhovi se sada smiruju onako, kao kad se pojavljuje jutro posle mrke noći. Duhovi se kreću i pomiču, i oni koji su nekada bili stoprocentni protivnici, dolaze već sa nekim svojim željama i upitima, hoće već da dođu u našu sredinu i da se obaveštavaju. Samo, gospodo, treba uvek nji-

ma iznositi realno stanje a ne treba nikad lagati. Onaj koji laže, čini najgoru uslugu narodu i državi. Ne treba hvaliti stvari koje ne zaslužuju hvale, nego treba činiti da se sve svede na pravu meru. Ja sam jednom prilikom skrenuo pažnju g. Ministru unutrašnjih poslova na jednu stvar koju sam primetio u Gospiću prilikom jednog svog putovanja.

Jedan čovek državni penzioner, pošten čovek, nacionalno ispravan, za vreme Austro-ugarske monarhije bio kažnjen i gonjen, politički delikvent onoga vremena. I kakav je imao greh, siromah? Imao je greh što je želeo, kada su bili opštinski izbori, da se postavi jedna druga lista, sem one koju je proponirao sreski poglavar. Jer, sreski poglavar je imao naređenje da mora jedno izvesno lice biti načelnik. A ovi ljudi su znali da je taj čovek za vreme rata činio čuda i pokore, da je baš Srbe mrcvario, pa su kazali: Uzećemo drugoga, isto tako Hrvata, da se ne kaže da smo mi protivu Hrvata. Jedino što taj drugi nije bio onako teških zahvata za vreme rata protivu Srba, kao ovaj koga je preporučivao sreski načelnik i poglavar. I oni su tu listu sastavili i podneli sudu. Šta se dešava? Dešava se to da je ta lista, jer je sreski načelnik razgovarao tri sata sa sudijom, šefom suda, dobila rešenje, da se odbija, ma da ima sve zakonske formalnosti, jer je nosilac liste advokat, koji zna sve formalnosti koje su potrebne. Dobro, sada lista nije odobrena. Razumeli su situaciju. Ali šta biva? Zato što je taj penzioner radio na toj listi i bio član vladine nacionalne stranke, poziva se sreskom načelniku i žandarmerijskoj stanici, odnosno četi; i na njega padaju najteži izrazi, koje ja ne mogu ovde da upotrebim, da ne udu u stenografske beleške. Majka mu je došla u pitanje. Psovali su mu srpsku majku. I sreski načelnik uputi ga pristavu i ovaj dobio je 15 dana zatvora bez odgodne moći. Čovek tuberkulozan, (Jedan glas: Ko je taj?) To je Uzelac. (Jedan glas: To nije istina! Ja znam bolje o tome!) Ostavi, ti to. Ti koriguj u tvome Perušiću!

Isto tako jedan paroh iz Divosela, sveštenik, pripadnik nacionalne stranke biva pozivan i dobiva 15 dana zatvora. Kada sam se potužio po toj stvari Ministru unutrašnjih poslova, otišao je akt na isledenje. Razume se, došao je čovek na preslušanje. Kažu mu: Ti optužuješ mene da sam ja psovao to i to. Ovaj drhće kao šiba, uplašio se, i izjavljuje da niko njemu nije ništa psovao, jer ko veli: Ako kažem, Bogzna kakva me situacija čeka.

Gospodo, ne možemo takvim metodama da radimo. U Lici imate samo Hrvate i Srbe. Treće nemate. Hrvate ste proglasili za ustaše, Srbe ste predali da se hapse. Takvim putem nećemo napred, jer ja n. pr. imam obaveštenje, da je jedno lice, koje je za vreme Austrije, dok sam ja sedeo u tamnici, bilo činovnik policije, u jednom srpskom pravoslavnom manastiru; da je podmetnuo bombu, da bi se mogli ti pravoslavni svećenici hapsiti. On je danas policijski inspektor u našoj zemlji.

Ako se takvim metodama ide, nama ne koristi sve sposobnosti Presbiroa, ne znam kakve zemlje, u stranoj štampi.

I zato ću da kažem otvoreno, da se moraju ispraviti, da se moraju revidirati, te metode. Ja sam od onih, koji kažu: na ljutu ranu ljutu travu. Ali treba brinuti da ne bude uzroka, pa neće biti ni posledica.

Ima mnogo stvari koje se danas razvijaju i davo samo zato, jer su izvesni nesposobni organi na izves-

nim položajima, ali su im data takva ovlaštenja, da mogu da rade šta hoće. A razume se poslednji pandur, žandar, dobije izvesno naređenje, koje možda nije u stanju dobro da svši. I ko nosi odgovornost? Nosi odgovornost vlada. Ta vlada mora revidirati te metode i razume se da se moraju brisati izvesni činovnici, koji nisu sposobni.

Vidite, gospodo, još jednu stvar. Evo naša štampa kako je danas posmatramo i kako je svi vidimo, vidimo, da ima izvesnu uticajnu notu. Bilo bi svakako od važnosti da se zna i da se vidi, zbog čega je ta uticajna nota. Da li je ta uticajna nota samo zbog toga, što izvesna štampa pa i kod kuće prima izvesne veće iznose iz poverljivog kredita ili iz dispozicionog fonda ovoga ili onoga g. Ministra i trebalo bi faktički da se predloži Narodnoj skupštini, koji su rezultati po unutrašnju našu politiku, iz tih velikih izadataka, koji se na to daju, jer možda treba i tu da se revidiraju metode rada. Ima izvesnih listova, koji izlaze, a koji nemaju ni jednog pretplatnika, jer niko neće da ih čita, a u hiljade i hiljade otisaka izlaze, donose članke, donose slike, pa kažem kod ovačve iste metode rada, ja dvojim da će biti rezultata. Ja držim i otvoreno i iskreno kažem, da se bojim da će biti rezultata. Trebalo bi i te stvari revidirati i te dispozicione fondove, koji se u tome pravcu troše, treba pregledati, neka dadu bilans uspeha akcije, koja se vodi, pa da se vidi, da se održi, što je najpotrebnije, da se briše, ono što je nepotrebno, da se budžet snizi, ili da se u drugom pravcu troši. Mi imamo mnogo stvari o kojima bi trebalo općenito govoriti, mnogo stvari o kojima treba da se piše i ja bezuvjetno stojim na gladištu, da publicistika, ako je za korist naroda i države, ako je stručno organizovana, ako je vode novinari od struke, ako je vode ljudi, koji su predani pozvu, ako oni svoju misiju vrše u svakom pravcu savsesno i pokazuju rezultate, onda na to treba bezuvjetno trošiti. Ali gospodo, kad se formira jedna štampa koja u tom pravcu ne donosi rezultate i staje državu velikih para, o njoj treba da se zamisle i oni koji izdaju tolike pare, jer su oni odgovorni za svaku paru, koja nije dala koristi ni narodu ni državi i zato, gospodo, kad sam to pitanje pokrenuo, pokrenuo sam ga sa punom verom, da se u to pitanje unese svetla, da se u Presbirou unese potrebna pažnja i da se kaže, da treba reorganizovati Presbiro neka vrši funkciju i unutrašnju, a da ne treba otseka za unutrašnju štampu kod Ministarstva unutrašnjih poslova. (*Pretsednik Ministarskog saveta g. Nikola T. Uzunović*: Nema ga, samo jedan činovnik koji održava vezu!) Rečeno mi je da ima deset *Ministar unutrašnjih dela Živojin Lazić*: Samo jedan činovnik, koji pored redovne dužnosti održava vezu!) To nisam znao. Taj Presbiro treba organizovati na taj način, da vrši unutrašnju službu. Treba da bude u tome pravcu malo kontrole, neka se na svoje položaje vrata svi oni, koji se danas nalaze na platnom spisku, jer ja ne mogu da razumem, zašto je g. Milan Marjanović sa toga položaja udaljen. Ja znam, da je on jedan od naših najboljih novinara, da je jedan od najzaslužnijih naših nacionalnih radnika, sa mnóm je bio u tamnici. Zašto je on uklonjen i zašto je drugi došao na taj položaj, da vrši njegovu dužnost, da prima platu, jer je taj činovnik Ministarstva spoljnih poslova.

Ako je potrebno, po tome poslu, može da bude kao novinar uposlen, ako je specijalista za taj posao, ali ako je u Ministarstvu bio u petoj grupi i dolazi

ovde, da dobija četvrtu grupu a sada treću grupu, ja to ne mogu da razumem, i to se ne može da opravda. Ja sam čuo da g. Pretsednik vlade čini izvesne redukcije u prinaldežnostima, i to je dobro i pohvalno, ali pokraj dispozicionog fonda g. Pretsednika vlade, ja mislim da nije potrebno šefu Presbiroa da ima svoj dispozicioni fond, ili ručnu kasu, koja služi za priređivanje ručkova i banketa, na koji obično dodu dvojica trojica stranih novinara, i okupe se sa familijama svi članovi Presbiroa i do mile se volje časte i prave se veliki izdatci, a ja mislim da to nije apsolutno nikome od koristi. Ja mislim, da ovoj ustanovi treba pokloniti punu pažnju, i ja sam samo zato i pokrenuo to pitanje, da se ona reorganizuje, da se uvedu stručna lica i da se uklone svi oni, koji su ušli protekcijom, jer je meni rečeno da je g. bivši Pretsednik Vlade od neke guvernante iz familije uposlio i muža, koji je stranac i nije sposoban ni za kakav posao, vrši jedino prenošenje akata iz jednog odeljenja u drugo. Ja bih bio jedan od onih koji izražavaju tu želju da se Presbiro organizuje, da se u tu ustanovu uvedu novinari od zanata i da se stvori jedan dostojan Presbiro, koji će biti na onoj visini, kako je to u stranim zemljama, jer u formi, u kojoj se danas nalazi naš Presbiro podleži opravdanoj kritici. Ja sam uveren da ako se Presbiro ne reorganizuje, on će našoj nacionalnoj stvari doneti malo koristi.

Ja sam, gospodo, čuo da nas u Pešti predstavlja neki Vajs, koji možda ima svoju specijalnu neku zasludu, ali je daleko od toga da nas predstavlja kao ataše naše štampe. Kad sam video, ko nas zastupa u Beču i čuo za izveštaje koje je on poslao i kako su ti izveštaji bili suprotni od onih koje su dali privatni obaveštaji, kad sam čuo da su u Parizu gospoda priredila banket svome vršiocu dužnosti šefa Presbiroa, kad je bio na prolazu u putu za Španiju — što je koštalo 10 hiljada franaka, onda je, gospodo, jasno, da se o tim stvarima čovek mora da zamisli i da se mora zahtevati da se ta ustanova reorganizuje, jer vi svi vrlo dobro znate, da smo mi isterali i zadnju paru iz džepa seljačkog sveta, a da su veliki strani kapitali, koji su danas kod nas sa računom ne da pomognu našu privredu, nego da je isisaju, i kad znamo, da su kod njih poreska opterećenja bila očajno minimalna, onda treba da se na to ranije misli, da ne bi ovo teško psihološko raspoloženje, koje utiče i na političko raspoloženje, da ne bi to raspoloženje oterali u krajnost, jer nam nikakve hvale, ma sa čije strane dolazile, neće biti od koristi.

Ja sam, gospodo, pokrenuo ovo pitanje samo u tome cilju jer sam uveren da će publicistika imati uticaja samo onda, ako budete promenili metode rada i upravne i socijalne i privredne. Dok mi danas imamo 200 hiljada nezapolenih radnika, koji nas ganjaju na sve strane i gde stignu, tražeći milostinju ili uposlennje, ništa se ne čini od strane Kraljevske vlade, da im se nade posao i dok imamo u našoj zemlji 35 hiljada stranih radnika koji su tu samo zato, što dolaze dozvole uposlenja sa uticajnih položaja, — dotle je, gospodo, nemoguće pismenom ili usmenom reći braniti takve stvari.

To treba Kraljevska vlada da ima u vidu i da revidira metode rada. Onda će se dobiti unutrašnje zadovoljenje i onda će malo trebati pisanih pohvala, koje su inače bez koristi, ako su prilike kod kuće nepovoljne. To sam imao da kažem o Presbirou i molim da se to tako shvati i mene će veseliti, ako budem

video, da je ova kritika, koja je bila dobronamerna, naišla na razumevanje onde gde treba.

Istovremeno uz ovaj predmet, potrebno je da se posveti pažnja, da se omogućiti donošenja zakona o štampi. Mi danas imamo zakon o štampi, koji je bio postao 1925 godine i koji je primenjivan dosta obzirno, ali je taj zakon 6 januara 1929 godine izmenjen i dopunjen i time je onemogućio, da se o izvesnim stvarima može govoriti. Potrebno je dakle da se pristupi, ako ničemu drugom, bar tome, da se zakon o štampi povрати u ono stanje, koje je bilo 1925 godine. Tu nema teškoće, ako se donese jedan amandman u finansijski zakon i u njemu kaže: „Stupaju na snagu one odredbe iz zakona od godine 1925 koje su posle 6 januara 1929 godine stavljene van snage”. Time bi se odmah mnogo učinilo i to bi dalo dobre rezultate i išlo bi se time za sređivanjem naših prilika i formiranjem jedne štampe, koja će stvoriti zdravo mišljenje.

Što se tiče specijalnog budžeta Vrhovne državne uprave, mogu da kažem ovo. Mi smo imali izvesnih primedaba kod izdataka za Narodno predstavništvo, gde bi takođe trebalo vršiti uštedu. Ali s druge strane, bilo bi potrebno da se u Narodnom predstavništvu ipak nešto učini u pravcu poboljšanja naročito stenografske službe, jer kako vidite, ovaj naš sadašnji Stenografski biro zbog svog malog sastava, isuviše je preopterećen, tako, da bi mu trebalo dati više radnih sila i na taj način omogućiti, da smene stenografske budu veće, odnosno brojnije, prigodom većih i dužih sednica, kako bismo imali što bolje, tačnije i potpunije stenograme i celu debatu što tačnije i vernije sredenu, da se ne dešava više, kao što se eto dešava, da se vidno opaža premorenost stenografa, kojima se zbog ovoga ne mogu činiti nikakve zamerke u pogledu rada, jer ako možemo da stavimo dovoljan kadar radnih sila na drugim stranama, ja držim da bi to tako trebalo i ovde učiniti. I ako se to povećanje radnih sila učini i ovde u Stenografskom birou, olakšaće se ovim ljudima koji svoje poslove obavljaju sa toliko mnogo napora i napregnutosti. Ja mislim da tu treba biti pravedan i da se od ovih ljudi ne može tražiti da oni rade tako naporno i bez prekidno od 8 sati ujutro do 12 noću, i da oni to moraju — ili mogu da izdrže. Ja mislim da u okviru budžeta Narodne skupštine ima tih kredita, da bi se jednom malom izmenom to stanje u broju stenografskog osoblja moglo popraviti.

Što se tiče rashoda naše Vrhovne državne uprave, potrebno je da izjavim da ću pored zameraka koje sam učinio i sa nadom, da će one dobiti rezultata povoljnog glasati za budžet rashoda Vrhovne državne uprave. (Pljeskanje i odobravanje.).

Pretnednik dr. Kosta Kumanudi: Reč ima narodni poslanik g. Miloš Dragović. (Nije ovde.). Pošto g. Dragović nije prisutan, reč ima narodni poslanik g. Dušan Ivančević.

Душан Иванчевић: Господо народни посланици! Ја бих хтео да се осврнем на некоје најважније приговоре опозиције и због краткоће времена; које ми остаје за говор, морам да те приговоре одбијем једним телеграфским стилем.

Опозиција говори да Скупштина мало ради и да мало послова свршава.

Тај приговор, што се тиче прве године рада, апсолутно није на свом месту. Ми сви знамо, да је прве године Скупштина радила врло много, и да је много послова свршила, и толико закона

донела, да су нам и тада наши противници били то приговарали, и то осуђивали, као да ми фабрикујемо законе. Друге године Скупштина није радила тако много, као што је радила прве године. Ја то признајем и одмах уз то признање додајем, да има много разлога, што Скупштина прошле године није радила као прве године. А то је зато, што су народни посланици радили много на другој страни, где су били ангажовани свршавањем крупних послова, а то су: организовање странке, одржавање конгреса, спровођење општинских избора. Све су то крупни послови, за које су били ангажовани сви народни посланици.

Ми не знамо, господо, колико ће ова Скупштина још да ради и да ли ће да испуни период који јој по закону припада, али ја апелујем на Претседника Краљевске владе, да са своје стране учини све што може, да Скупштина за остатак свога периода посвршава што више добрих и корисних послова, како би Југословенска национална странка могла да пред народ изађе са још више плодова свога рада. Ми очекујемо да после буџетске дебате добијемо један мали одмор, не ради почивања, него да радимо у народу, да га обавестимо о досадашњем раду и ономе што је до сада свршено, али после тога да радимо све до лета.

Једну ствар желим да споменем, желимо да се у јесенском заседању учини такав распоред рада у Народној скупштини, да тих месеца урадимо оне послове, који су хитни, тако, да за буџетску дискусију остане више времена, него што је било овога пута, и прошле године. Зато што буџетска дискусија 'ахтева, да се чују разна мишљења и критике и предлози, треба да ти говори трају онолико, колико је по Пословнику предвиђено, како би се могло чути свачије мишљење, и како би Скупштина радила без замарања.

Ја бих даље био слободан, да скренем пажњу г. Претседнику Народне скупштине и г. Претседнику Краљевске владе, да би можда било згодно донети у Пословнику одредбу другу него што данас постоји: да се ни један амандман не може примити у пленуму, о коме није већа одбор који спрема те законске предлоге, које доносимо. Ово говорим зато, што о свима предлозима, које доносимо, одбор већа у једној мирнијој атмосфери, и може боље и исправније да ради, док пленум ради на поверењу у одбору, и због тога не улази у довољну критику предлога, који му се поднесе.

Ми очекујемо живим интересовањем доношење закона о градским општинама и бановинским самоуправама. У Финансијском одбору спомињала се са више страна потреба ревизије закона о шумама, закона о чиновницима, затим, истакута је прека потреба доношења закона о пошумљавању голети државног и општинског земљишта, и о подели тога земљишта народу, који ће тако живље да учествује у тим крупним пословима. А од уредаба, које су већ биле пред нама, пред одбором, па су враћене натраг у Краљевску владу, ми желимо да што пре поновно дође у одбор уредба о јавним радовима и уредба о заштити земљорадника.

Приговара се, господо, овде, да се наши посланички говори не објављују довољно у јавности. Ја мислим, да то што се наши говори не об-

јављују у јавности није кривица толико до Краљевске владе, колико до народних посланика и саме ситуације у којој се налазимо, јер ми немамо своје партијске штампе, од које можемо захтевати да донесе онолико, колико хоћемо. Штампа је пријатељска и неутрална, и она доноси онолико, колико она хоће.

Говори који се држе у Народној скупштини у огромном свом делу јесу заправо манифестације за бираче. Али има један други рад посланика, који је много плодноснији и о коме нико ништа не зна, а то је рад у одборима. Ту се ради са свом интензивношћу и о тим говорима нико ништа не чује и не зна. Е, видите, ја кад то кажем, не мислим да приговарам што се у јавности о тим говорима ништа не чује. Напротив, ми мислимо да је баш то добро, јер кад онај који говори зна да не говори за јавност и за бираче, он онда говори од срца и искрено. Зато је рад у одбору бољи и лакши него рад у пленуму, где се рачуна увек на то, какав ће одјек тај и тај говор имати у јавности.

Али ја овде морам да скренем пажњу Краљевској влади на једну другу ствар. Код расправа у Финансијском одбору, а нарочито код расправе буџета и других закона у томе одбору, падају са стране посланика многи драгоцени предлози, чију важност и корисност признају и сами г.г. министри, и они воде прерд нама забелешке о тим предлозима који падају, али ми који учествујемо у томе одбору видимо да се из године у годину понављају исте ствари и исти предлози, за које господа Министри у Финансијском одбору изјављују своје одобравање, али ми не видимо да се ти предлози остварују. И зато ја мислим да би било добро да г.г. министри у овако важној расправи, као што је буџетска расправа у Финансијском одбору, воде забелешке о свим тим предлозима, да те забелешке сређују и да после 4—5 месеци позову те посланике и цео Финансијски одбор, да покажу шта се остварило од тих предлога, а шта се није ооставило и зашто се није остварило. То би било много боље и много драгоценије него критика на то, зашто није излазило у јавности оно што ми тамо говоримо.

Мени није толико криво што јавност, грађанство није довољно обавештено о нашем раду у пленуму. Мени је много жалије што сељак није довољно обавештен о нашем раду. Никада, госпо, наш сељак није био мање обавештен о нашем раду у Народној скупштини, него што је то данас случај. Данас нема сељачких новина, по готову српско сељаштво је остало сасвим без свога листа, који би га могао информисати о томе шта ради Влада, шта ради Народна скупштина, и шта раде народни посланици. Ја скрећем пажњу господину Претседнику владе и уједно Претседнику Југословенске националне странке да би требало да посвети већу пажњу сељачкој штампи, да би преко ње наш сељачки народ био тачно обавештен о нашем раду. Ми се тога рада не стидимо, ми од одговорности не бежимо и ми знамо да ће сељак бити уз нас кад буде знао, шта се овде ради и шта му се жели.

Кад већ говорим о обавештавању јавности и о новинама, ја ћу на адресу нашег друга г. Метикоша казати неколико речи. Ја сам слушао, како је он критикујући Пресбиро и Краљевску владу

што издаје на Пресбиро извесне суме новца, изнео пред пленумом, како су извесни страни новинари кашћени и плаћени у нашој земљи за то да би ти новинари добро писали о нашој земљи. Ја мислим да г. Метикош греша што овако говори, јер онда сваки онај који добро пише о нашој земљи долази у сумњу да је плаћен. Г. Метикош зна, кад је прошла 1928 година и дошао 6 јануар 1929 године, да су се многи политичари из 1928 године устручавали да одмах приђу шестојануарском режиму, и ако су у души оправдавали да је политика шестојануарског режима била исправна и да се морало учинити онако, као што се то учинило 6 јануара. И г. Метикош зна исто тако да су они, који су имали куражи да приђу томе режиму, да су они били осуђивани као плаћеници тога режма, и ако су то били честити људи који никада нису ни-паре примили. Видите, као што не треба осуђивати политичаре да су плаћеници режима, тако исто не треба осуђивати ни новинаре, да је сваки онај новинар плаћеник који пише добро о нашој земљи.

Овде су, госпо, пали неки предлози од стране неких посланика односно смањења посланичких дневница. Ја, госпо, држим да су ти предлози јако неумесни и ја имам куражи да то не само овде, него да и пред сељацима својим кажем, да онај који то смањење тражи, тражи нешто што је неумесно. Те су дневнице, госпо, још раније снижене за 17%. Ми знамо да се прилике нису тако измениле да би наше данашње дневнице могле да нам дотеку за све оно што нам треба и да би од њих остао толики сувишак, који би могао да се одузме. Знамо да је данас посланику много теже него што је било раније. Данас се све више тражи од посланика са свих страна да дају и прилоге и помоћи, тражи се од њих да троше кад обилазе срез и када воде изборе, и то тражи се више него што се је тражило раније. Ја, госпо, када сам се кандидовао 1927 године као опозиционалац свуда сам био кашћен, а данас је ситуација друкчија. Данас ја као посланик морам да частим кад обилазим срез и за време избора и после избора. Питам се, које би од народних посланика погодило то смањење дневница. Ја имам куражи да овде кажем да има две врсте посланика: има посланика који не пропуштају ни једну седницу, одбора у којима су чланови, и ни једну седницу пленума, него су сваки дан на послу и када сврше тај посао, онда одлазе у народ да обиђу свако своје село; а има и друга врста народних посланика које видимо после пет — шест месеци и када их ми, који смо ту сваки дан, видимо, не знамо, да ли је то неки посланик или сенатор. Разлика је велика између оних који врше своју дужност и у Београду и у срезу и оних који седе у своме срезу по пет до шест месеци и штеде паре. Смањити дневнице значило би казнити оне који раде и који живе само од дневница, док они, који седе код куће, тиме не би били погођени. Због тога такав предлог осуђујем, а нарочито не желим да чујем кад такав предлог долази од оних, који су богати и који седе на милионима.

Нека господа из опозиције, када су овде говорили, мени је то врло мило и драго, да су они претседнику Краљевске владе и претседнику Југословенске националне странке давали најлепше комплименте. Уопште ми је драго да је цела опо-

зиција у томе сложна да на челу Владе и на челу владине странке стоји човек, коме се не може ништа приговорити. Али, господо, неки од опозиције — не сви — прешли су границе пристojности и дајући најлепше комплименте Претседнику владе и вођи Југословенске националне странке, истовремено су сипали највеће клевете на странку на чијем се челу налази сам тај Претседник владе, кога они толико хвал. Они би хтели да кажу: „Ти си, Претседниче, силан и јак као орао, али само ти не ваља перје.“ — Нарочито су се нека господа из опозиције окомили свом снагом на бивше самосталне демократе, ваљајући на њих дрвље и камење. Извесна господа из опозиције никако не могу да забораве, да су прошла времена из 1928 године и данас се понашају на исти начин као 1928 године. Југословенска национална странка је одавно формирана, она се слива у једу целину, а што она још није потпуно сливена, то није никакво чудо, када се има у виду какве су прилике и из коликих делова је она састављена. Та господа из опозиције не сматрају садашњу националну странку једном целином, него и данас у њој виде као неки блок странаца и надају се да ће својим интригама и клеветама моћи тај блок да разбију и да из тога блока истисну неке његове саставне делове, па да њихова места они заузму. Господа, која тако раде и која тако говоре, прилазе томе орлу кога хвале и хоће да му отсеку његово лево крило место тога орловског крила којим он иде у висине југословенске националне политике они му нуде своје кокошије крило, са којим се не може ићи у висине него се једва може прескочити и ниски плот племенског сепаратизма.

Господа са извесне стране мисле да је још и данас могућ повратак у старе партије и да се старе партије могу још да оживе. Они би желели да се и наша национална политика врати у оно старо време и старе методе из 1928 године. Али господа су се у тој својој „препоруци“ јако преварила, јер враћање у старе партије значило би издају начела шестојануарскога режима и шестојануарске политике, а то народ неће и не жели да прихвати.

Ја могу да кажем да су ти нападаји на бившу самостално-демократску странку чији се чланови налазе у југословенској националној странци, нарочито неумесни зато, што ни једна од бивших странака није тако потпуно ликвидирала са својом прошлошћу, као што је самостална демократска странка ликвидирала и са целокупном својом организацијом и са својим шефом. (Чује се глас: Он се је ликвидирао сам!). Овде је пала упадица да се је шеф те странке сам ликвидирао. То је тачно да се је он својим радом компромитовао, али један политички човек ликвидирао је тек онда, када сам народ дође до свести да је његов вођа отишао погрешним путем, а што се је народ од тога човека потпуно одвратио, ту је и наше заслуге, који смо народ правилно обавештавали о његову скретању с правог пута и о потреби данашњег режима и данашње политике.

Ја још једанпут подвлачим оно што је овде казао један наш друг: самостални демократи имали су куражи да још 1929 године, у почетку шестојануарскога режима, осуде човека који је био њихов вођа, па је отишао погрешним путем. Међутим ми још ни до данас нисмо чули да су

нека господа са оне стране, из опозиције, имала куражи да осуде г. Мачека и остале неке политичаре који су исто тако грешили и греше као и наш бивши вођа.

Ја могу, господо, отворено да кажем да је Југословенска национална странка данас потпуни господар на оном терену, где је некада била господар самостална демократска странка и ускоро ће бити потпуни господар и тамо где је некада била господар бивша Хрватска сељачка странка. Наша југословенска национална странка шири се све више међу Србима и Хрватима у нашим крајевима и могу да кажем да у свима оним крајевима где је некадашња самостална демократска странка имала своје најјаче куле, тамо их данас има југословенска национална странка. (Одобравање код већине). Када господа из опозиције покушавају да разбију југословенску националну странку зато што су њезини чланови некада припадали самосталној, радикалној и демократској партији, они тиме врше један узалудан посао, јер у народу, на терену, сасвим су се изгубиле те разлике по припадности разним политичким странкама у прошлости. Могу да кажем то нарочито за бивше самосталне демократе у мојим крајевима, да се они још данас само сећају да су некада припадали самосталној демократској странци и осим тога сећања више их ништа не веже за бившу самосталну демократску странку. И бивши радикали и самосталци у једноме су колу и догађа се да нека раније чисто самосталска општина, бира бившег радикала за претседника општине. У моме Срезу грачачком, кога ја заступам, где су имали превласт самостални демократи, од пет општина у три су изабрани бивши радикали за претседнике.

Господо, има једна ствар, на коју сам хтео да скренем нарочито пажњу свима онима, који не познају добро прилике у Савској бановини, бившој Хрватској. Кад се господа са стране опозиције нападају бивши самостални демократи, ја хоћу да скренем пажњу, да они који нападају њих не мисле при том да нападају на неку организацију у крилу Југословенске националне странке, не мисле чак ни на оне, који нису још приступили југословенској националној странци, а припадници су бивше самосталне демократске странке, и хоћу да подвучем и то, да господа са оне стране кад нападају самосталне демократе, не нападају ни Србе, него сва јуч и сав нападај уперен је против Хрвата, који су били чланови те странке. — И хоћу да подвучем то да они при томе нападају на „самосталце“ мисле на сваког Хрвата који данас искрено заступа политику Југословенске националне странке. Јер у југословенској националној странци има Хрвата који су били у генералштабу бивше Хрватске сељачке странке, дакле истакнути Радићевци, и за њих само слушали за ове две године да су самосталци, и то само зато што се својим радом искрено залажу за југословенску мисао и југословенску политику. Зато кад се нападају „самосталци“ треба да се разуме да су ти напади упућени на најбоље и најдостојније Хрвате, који исповедају југословенску мисао. (Одобравање). Зато треба те нападе одбити, јер долазе од оних који немају никада свој сигуран правац. И као што је са овога места казао да нико нема монопол на југословенску идеју и југословенску мисао, тако хоћу да кажем да нико нема ни монопол на Хр-

ватство. (Одобравање) јер данас је прави Хрват сваки онај који у свом крају и у свом срезу води југословенску политику, која је данас и једино могућа у овој земљи.

Каже се господо да ти самосталци, т.ј. да ти Хрвати спречавају сређивање прилика у Савској бановини. Међутим ја могу господо да кажем то да се тако добро и напредно сређују прилике у Савској бановини, да ту господу, која то виде, хвата страх шта ће с њима бити, (Пљескање) хвата их страх што ће ти Хрвати остати победници и зато настоје да то напредовање и да то сређивање омету својим интригама.

Господо, овим нашим честитим друговима Хрватима, који су најискреније прихватили југословенску идеју, ти људи сметају у раду тиме што стално прете с неким променама. Тако је у децембру причано, како предстоји потпуна промена, не само у влади, него у целокупној нашој унутрашњој политици, промена и самог уређења наше земље. Стижу писма из наших крајева од људи из свих срезова, који југословенску мисао шире, и који са запрепашћењем питају је ли истина да ће доћи до федерације, јер се проносе такови гласови и прети се како ће тада много од „славосрба“ висити на телеграфским стубовима. Сад се не спомиње федерација, али се спомиње промена владе, у којој ће и они ући. Они тим гласовима стално заваривају хрватско сељаштво само да би их одбили од наших редова. И најситнију политичку ситницу искоришћују и употребљавају да покажу како је и то неки доказ у прилог њиховом причању. И ако се неки од бивших министара одвезе у салонским колима до Загреб, која му је можда позајмио неки од његових другова, и то се употребљава за доказ да ће овај данас сутра имати крупну реч у нашој политици.

И она опозиција, које данас овде нема, и г. Милан Метикош који је овде говорио мало пре, говоре, како нема довољно слобода у нашим крајевима, како се сувише ради кундаком и пушком и како се спречавају манифестације слободне народне воље. Ја, господо, могу да кажем да овде и онде има оштрих мера ради тога што се догађају ствари које се не би смеле догађати. Али ја позивам г. Метикоша да изјави да ли се за моје срезове може да учини какав приговор да тамо нема слобода. У моме срезу не само да има слободе, него је има и сувише. Ја знам да у моме срезу има толико слободе, да чак и државни службеник може да се бави политиком, и то противно политици Југословенске националне странке и режима и ја ресорног министра на то упозорим, па тај чиновник и поред тога упозорења остаје на своме месту и са свога се места не миче. Ја се не бих ни жално да су то неки високи чиновници, али су то обични железнички прометници који пркосе чак и Претседнику владе и Претседнику наше странке. Оно што Претседник владе не дозвољава ни посланицима ни сенаторима да чине, дозвољава се тима чиновницима. И ја жалим, г. Метикошу, што у том погледу има и сувише слободе у нашим крајевима.

При завршетку свога говора морам да се осврнем још на неке чињенице.

Претседник др. Коста Кумануди: Ваше је време, господине посланиче, већ протекло, молим вас да завршите. Ми смо постигли споразум, колико

ће ко говорити и дужни смо да се тога споразума придржавамо.

Душан Иванчевић (наставља): Морам да се осврнем на приговор г. Метикоша да је онемогућена друга листа код општинских избора у Госпићу. Ја сам и код државних избора и код општинских избора свуда имао дупле листе. У Госпићу друга листа није постављена. Ја сам у први мах зажалио када сам чуо да ја и опет морам да водим борбу у својим срезовима, а тамо да је само једна листа, али када сам погледао ту листу која је истакнута и видео, г. Милане Метикошу, да се на тој листи налази и убица учитељског приправника који је погинуо из политичких разлога, када сам видео да се на тој листи налази и убица, онда нисам зажалио, што та листа није постављена. (Др. Милац Метикош: Постављена је била, али није била одобрена).

И случај са попом Вујковићем треба да објасним. Тај господин, који је био велика страшилица раније када смо водили партијску борбу, сада се за овога режима окуражио тако као да му нико не сме ништа. Тај је господин одвраћао сељаке од гласања, па су га два таква сељака тужила и он је кажњен са 14 дана затвора.

Претседник др. Коста Кумануди: Господине Иванчевићу, последњи пут вас опомињем да завршите.

Душан Иванчевић (наставља): Жалим што немам времена да кажем још неке ствари. Завршавајући, изјављујем да Југ. национ. странка иде смело својим путем на челу са претседником коме и цела опозиција одаје пуно поштовање, и ми ћемо у најскорије време имати пуну победу југословенске мисли у свима нашим крајевима. (Одобравање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Драгутин Перко.

Dragutin Perko: Gospodo narodni poslanici, ja ću samo nekoliko reči da progovorim i to najpre o pok. dr. Ivanu Novaku, koji je pre nekoliko dana umro u Čakovcu. (Glasovi: Slava mu!). To je bio jedan veliki i zaslužan čovek u tim krajevima koji je još od svoje mladosti radio na jugoslovenskoj ideji i kome sam ja kao vojni upravitelj predao civilnu upravu u Medumurju. On se istakao u govoru i radu kao najjači nacionalista i onda kad se nije saglasio sa šestojanuarskom politikom i kad se povukao natrag, nikada nikakve defetističke radnje nije obavljao, nego je radio svoje poslove, čekajući da se, možda, u politici nešto popravi i da on opet izide na plodno polje, na rad, kao što je bio u svojim mladim godinama. Pošto je on bio civilni upravitelj celoga Medumurja, on je dakle bio najviši upravni činovnik. Dosta je žalosno da su upravni činovnici u Medumurju izgubili glavu i nisu znali kako da udese svoje držanje. Sada, kad je umro, pokazalo se, da su upravne vlasti izgubile glavu ne znajući šta rade. Ja mislim, kad je on bio najviši upravni činovnik, trebalo je istaći crnu zastavu tamo gde je on nekada služio. A tako nije urađeno! Pošto je dr. Ivan Novak bio u opoziciji, i to ne u aktivnoj nego u tihoj opoziciji, gospoda sreski načelnici su izgubili glavu ne znajući šta da rade. I mesto da pitaju telefonom Ministra unutrašnjih poslova ili Bana, oni ništa nisu uradili. Prošao je jedan dan, dva dana, a trebao je g. Ivana Novaka pokopati, a na pogreb niko nije pomišljao ni smeo da ide. I tek kad se pojavio jedan general sa celim

oficirskim horom da u ime Nj. V. Kralja izjavi saučešće, onda je tek došla obavest na g. upravnika koji je u ime Vlade trebao da izjavi saučešće. I tako se ova stvar izgledila. Ali je, gospodo, ostao žalosni utisak, da naše upravno činovištvo nije umelo da se snade, kad je umro najzaslužniji činovnik Medumurja. U tom pogledu, gospodo, treba uvesti malo više takta u ovim krajevima.

Isto tako imam da vam kažem i ovo. Proslavljanje je petnaestogodišnjica oslobođenja Medumurja. Stvar se tiče moje osobe, jer je predamnom komandant mađarske medumurske posade kapitulirao. Prilikom te proslave, ja se nikome nisam nametao, ali je trebalo bar da mi se kaže: dragi Perko, ti imaš nekih zasluga što je Medumurje kapituliralo, hodi ovamo s nama da bar popiješ jednu čašu vina. Medutim, gospodo, zato što sam ja u opoziciji, niko me nije smeo ni da spomene. I tu je trebalo imati malo više takta.

Dogodilo se i ovo u mome srezu, da su dva vojnika u Medumurju prešla u Mađarsku. Pitaće te kako je to moguće? Evo, da vam objasnim. Došlo je do toga radi šikane sa strane finansijskih vlasti. Vojnici su služili u Skoplju i kad su došli svojoj kući na odsustvo, oni su mislili da dobro provedu Božićni praznik, da se malo bolje najedu i napiju. Šta je bilo, gospodo? Sa strane Ministarstva finansija na granici napravljeni su takvi kordoni da niko ne može da ode preko granice na svoje zemljište i da nabavi sebi namirnici ako ne plati na litar vina 5 din. A tako isto skupo i za druge namirnice. Ovim ljudima, kad su došli svojoj kući, majka nije imala da ispeče pogaču, a otac nije imao da im da vina, rekavši im da nema para da plati carinu. Ovi su ljudi onda sami prešli preko granice na svoje imanje, da se tamo malo najedu i napiju pa da se vrate, ali su ih Mađari zadržali. Eto, takav je mentalitet, gospodo, kod ljudi u ovim krajevima i vi to možete lako videti i to treba razumeti.

Sad, da se sa nekoliko reči osvrnem na govor g. Ivančevića. G. Ivančević je ovde izlagao političku situaciju. Ja moram njegov govor da ispravim u toliko, što ću reći da se sada, svim silama radi na tom da se bivša Radićeva stranka razdeli u što više ograna. Eto sad, gospodo, imate Mačekoyce, imate grupu g. Preke, imate grupu g. Nikića pa se je najzad ovih dana pojavila grupa i sa Meštovićem na čelu, koja je ovih dana držala svoj zbor u Varaždinu. Ta najnovija grupa je u Varaždinu delila časti i mienjala upravu. Ovaj načelnik mora odmah da leti van kad mi budemo došli, polovina gradskih zastupnika bit će smjenjena, onda će narodni poslanik biti taj i taj, i to je svršena stvar. I tako se, gospodo, tamo napravio jedan čitav haos da niko ne zna ni ko pije ni ko plaća.

Ja mislim, gospodo, da je od svih stranaka priznata sem Jugoslovenske nacionalne stranke još samo Narodna stranka. I s toga, gospodo, ako još ko drugi hoće da tera političku propagandu u našim krajevima, neka organizuje svoju stranku po zakonskim propisima koji za to važe.

Gospodo, ja ću svoj govor završiti izjavom da ću glasati za ovaj budžet.

Potpredsednik dr. Avdo Hasanbegović: Ima reč g. Matija Maceković, narodni poslanik.

Matija Maceković: Gospodo narodni poslanici, imajući puno poverenje u rad Kraljevske vlade, a napore u rad g. Ministra finansija, izjavljujem da ću za predloženi budžet Vrhovne državne uprave glasati.

Prilikom ovom neka mi bude dozvoljeno da se

osvrnem na prilike koje vladaju u oslobođenom Medumurju koje je 57 godina stenjalo pod tudinskom upravom. Narod toga kraja, iako pritiskivan sa strane Madara, ostao je veran tradiciji hrvatstva i nije zaboravio svoga materinskoga jezika, pa je po svom oslobođenju postao sastavni deo naše velike Kraljevine Jugoslavije. Medumurac je skroman i siromašan, ali do krajnosti pošten. Siromašan je za to što živi 140 duša na jednom kvadratnom kilometru u najnapučenijim kraju naše otadžbine. Ne traži nikakvu milostinju nego se laća svakoga posla da se zasluži dnevni kruh.

Jedna je nezgoda, da se veliki dijel pučanstva nalazi na granici spram Mađarske, koja je tako nezgodno povučena, da se oko 2000 rali zemlje naših medumuraca nalazi na teritoriji Mađarske. Državna vlast u cilju osiguranja granica provada izvjesne mere, kakò bi naše dvovlasničare, kojih ima oko 1.900, navela da sva svoja imanja preko granice prodaju i tako to bolno pitanje sami likvidiraju. Pomenute mjere sastoje se uglavnom u uvadanju naplate carinskih dažbina na vlastiti proizvod. Malo doduše čudno, ali je u istini tako.

Razumjem intenciju Kraljevske vlade da bi bila i u interesu javne bezbednosti i u interesu državne zaštite, da se ovo dvovlasničko pitanje što prije likvidira, ali napominjem da se likvidacija ovoga pitanja obzirom na postojeće ekonomsko stanje bez državne intervencije i pomoći ne može provesti.

Poznato mi je, da na ovom pitanju u Ministarstvu spoljnih poslova već dulje vremena radi jedna interministerijalna komisija, kod koje postoji dobra volja, da se putem državne intervencije likvidacija izvrši. Prije nego to usljedi, molim g. Ministra finansija, da jednim amandmanom u Finansijskom zakonu traži ovlaštenje, da može po svom nahodenju sve carinske dažbine na vlastite poljoprivredne artikle naših dvovlasničara oprostiti. Kako je g. Ministar finansija na moje višekratne intervencije u gornjem pitanju bio uvijek spreman naći puta i načina da našem siromašnom zemljoradniku na granici pomogne, to se opravdano nadam, da će i ovaj moj predlog uvažiti, jer naši dvovlasničari u Medumurju nisu nikada svoja dvovlasničarska prava za prelaz u tuđu državu zloupotrebili u korist izvesnih elemenata koji rade protiv naše države.

Ja sam u ovom pitanju pravio u narodu uvijek takovo raspoloženje i uljevao nadu, da će se likvidacija pravedno i nikako na štetu dvovlasničara rešiti.

Gospodo narodni poslanici! Dozvolite da vas upoznam sa radom i djelovanjem Učiteljske škole u Čakovcu, koji je rad i iz političkih razloga za našu državu važan.

Kad su Mađari 1861 konačno otrgnuli Medumurje od matere zemlje Hrvatske, glavna i životna zadaća im je bila, da svim sredstvima odnarođe naš medumurski narod. Svakako taj zadatak nije bio lak, jer je Medumurje bilo onda kao i danas čisti hrvatski kraj. Osobitu brigu posvetili su Mađari školstvu, i to ne iz neke naročite ljubavi za narod, već u cilju, da pomoću škola polagano ali sigurno pretvore zgoljne medumurske Hrvate u — Mongole-Madare. Ali i tu je iskrsla nesavladiva zapreka. Učitelji Mađari, koji su dolazili iz Mađarske nijesu nikako mogli vršiti svoju službu s vrlo jednostavnog razloga, jer ih nitko nije razumio. Trebalo je dakle iznaći sredstva i način, koji će bolje i uspješnije pogodovati mađarizaciji. Još

1888 osnivaju Mađari u Čakovcu učiteljsku školu, a svrha joj je bila da u njoj svrše nauke u prvom redu domaći međumurski sinovi, da usišu u školi mađarski duh pa da zatim kao pravi janjičari odnarođuju našu dragu međumursku dječicu! Svršavali su tu mađarsku školu domaći sinovi, ali ih je velika većina ipak ostala vjerna svom narodu i posao mađarizacije je vrlo slabo napredovao. Svejedno prilike su u Medumurju bile očajne po naš narod, a osobito su nastali bezutješni početkom dvadesetoga vijeka, kada je zloglasni grof Aponji donio onaj sramotni školski zakon, koji je zaokrenuo vratom svim narodnim školama Slovaka, Rusina, Rumuna pa i naših Medumuraca. U svoje vrijeme pisale su o toj sablazni sve velike svjetske novine i uzbunila se kulturna savjest svih poštenih ljudi. To zlodjelo je imalo pripomoći laganoj smrti mađarskih narodnosti, ali su i tim činom Mađari navukli mržnju i prezir mnogih velikih i malih naroda. Došla je napokon i 1918 godina. Mađari su za uvijek isterani iz Medumurja, a u učiteljskoj školi u Čakovcu zavladao je naš narodni jezik i duh, i ona je dobila častan zadatak da uzgaja buduće narodne prosvjetitelje i učitelje, i to za veći napredak i veličinu međumurskog puka i čitave prostrane domovine. Valja priznati, da je čakovačka učiteljska škola izgrađena besprikorno i da odgovara još i danas potpuno svojoj svrsi.

Škola ima blizu 10 jutara zemljišta, koje služi kao školski pokusni vrt i internatskom gospodarstvu. Imade sve potrebne kabinete. Po svem se vidi, da ova škola daleko nadvisuje većinu učiteljskih škola u drugim mjestima, što više može se reći, da po svom uređenju nema ravne u čitavoj državi.

Školu je svršilo stotine i stotine naše mladeži iz Medumurja, Varaždina, Hrvatske i susjedne Slovenije. Ne treba naročito isticati svu važnost ovoga zavoda za kulturni, prosvjetni i narodni razvitak Medumurja i svih okolišnih krajeva.

Na žalost ovoj školi zaprijetila je opasnost da bude zatvorena. Još po prijedlogu budžeta za godinu 1932/33 bile su predviđene u Savskoj banovini samo tri učiteljske škole, tako da bi se šest učiteljskih škola u toj banovini imalo reducirati, a među njima i učiteljska škola u Čakovcu. Svakako naša je dužnost, da svojski poradimo, da nam se taj zavod sačuva potpuno i neokrtnjen, jer svi razlozi vojuju za njegov opstanak.

Istina, posljednjih godina svršilo je učiteljske škole mnoštvo mladeži, koja još nema mjesta, ali to se može smatrati tek prolaznom pojavom. Kad se gospodarske i finansijske prilike poprave, i opet će se početi s intenzivnim građenjem škola i postavljanjem učitelja, jer da je i dvostruki broj učitelja od sadašnjih, mogao bi se namjestiti, pa ih ne bi bilo u suvišku. I zato rado verujem, da će uvidavajući mjerodavnih faktora, naročito Ministarstva prosvjete, biti odlučeno, da učiteljska škola u Čakovcu ostaje i dalje na dobro našeg naroda. Tim u vezi molim g. Ministra prosvete, da putem jednog amandmana u finansijskom zakonu dozvoli učenicima građanskih škola prelaz u učiteljske škole, jer se većinom iz pomenutih škola dobiva obično najbolji material.

Gospodo narodni poslanici, pošto se nitko od predgovornika nije osvrnuo na rad naših opštinskih organa, smatram za potrebno, da se posebno osvrnem na izvjesne štetne pojave, koje su tokom zadnjeg vremena izbile na javnost u pogledu nekorektnog djelovanja nekih opštinskih organa, a naro-

čito opštinskih blagajnika na teritoriji Savske banovine. Ponosno mogu naglasiti, da je ogroman deo naših opštinskih organa, napose u Savskoj banovini, na zavidnoj visini i u pogledu rada i u pogledu postupka, ali nažalost, kao i u svakom staležu, i među njima se našao do duše neznatan broj, koji su se ogrešili o svoju dužnost i time okaljali onaj ugled, koji su naši opštinski činovnici, specijalno u Hrvatskoj uživali. Pronađena su izvesna pronevjerena opštinskog novca od strane nesavesnih opštinskih činovnika. Ta pronevjerena koja su do sada došla do znanja vlastima iznose ogromnu sumu od oko 20 milijuna dinara. Između mnogih pronevjerena spominjem dva klasična slučaja, i to onaj u opštini Severinu sreza Bjelovar sa 420.000 dinara i u opštini Mala Subotica sreza Prelog sa 300.000 dinara. Bojim se, kad bi se preveli i dalje tačni izvidi, da bi se našlo neurednosti za još nekoliko milijuna dinara, što mora seljak još jednom da plati. Pitam vas, gospodo narodni poslanici, tko je tomu kriv? Ja mislim da odgovor nije težak. Preslaba kontrola, kraj zakonom određenih kontrolnih organa. Ti organi do sada nisu potpuno ispunili svoje zadaće, bilo stoga što im za ovu kontrolu ne dostaje ili vremena ili dovoljno stručne spreme. Uzmimo na primer sreske načelnike koji su preopterećeni u poslu, a u najviše slučajeva sami bez stručne pomoći nisu u stanju vršiti računski dio kontrole opštinskog poslovanja, iako je to njihova dužnost i dobra volja. Za ovakav rad treba vremena i dobre stručne spreme.

Ja molim g. Ministra unutrašnjih poslova da ovim mojim istinitim izlaganjima posveti naročitu pažnju i uredi pitanje ove kontrole u saglasnosti sa g. Ministrom finansija i neka ima u vidu, da će ova kontrola manje stajati nego bi iznašale plate i pronevere, koje bi na koncu konca imao da snaša naš siromašni zemljoradnik.

Koliko znam, mi imamo na papiru dosta inspektora, kontrolora i nadzornika, ali ih trebamo ne samo na papiru nego stvarno i za sav rad. Trebamo sposobne organe koji će znati i umjeti ove i slične nevolje odstraniti. Zlo treba sprečavati sa intenzivnom i strogom ali i preventivnom kontrolom, da će i narod, a i onaj činovnik kome je narodna imovina povjerena biti spokojan i miran, da i zadovoljan.

Sve ove moje dobro namjerne napomene neka uzme Kraljevska vlada u razmatranje. (Odobranje i pljeskanje).

Pretsednik dr. Kosta Kumandri: Ima reč g. dr. Živan Lukić. (Glasovi: Nema glas). Gospod. Lukić nije prisutan. Ima reč poslednji govornik kod ovoga razdela g. Omer Kaimaković.

Омер Кајмаковић: Господо народни посланици, поводом овога претреса специјалног о буџету Врховне државне управе, а у вези са Централним Пресбиroom, ја са овим буџетом нисам задовољан. Кад узмемо у обзир какви залатци и каква мисија стоји пред Централним пресбиroom, онда, господо, ови кредити не претстављају ништа и неће омогућити Централном пресбиroom да тај свој задатак изврши.

Господо, овде се о Централном пресбиroom много говорило, а мени се чини да многи нису начисто шта је Централни пресбиroom. Пресбиroom је, господо, један инструментат владине политике, инструментат кроз који се спроводе опробаним методама и ефикасним начиним заштите интереса наше земље и унутар и према вани. Централни

пресби́ро омогућава да се највита̀лнији интереси државни бране и у иностранству и код куће.

Госпо́до народни посланици, до шестог јануара и због оне наше невоље и политичких борби, где смо захваљујући политичким страстима довели нашу земљу до пропасти, наши спољни непријатељи нису осећали потребу да се против нас боре свима сретствима у иностранству, јер су веровали да ће се ова земља сама од себе да распадне. После шестог јануара кад је обележен почетак наше консолидације, после шестог јануара када су се почеле груписати све националне снаге у овој земљи, онда, госпо́до народни посланици, наши непријатељи на страни изгубили су наду да ће наша држава услед партијских и унутрашњих борби сама да се распадне, па су се сви мобилисали да нашу унутрашњу консолидацију и стишавање страсти у земљи и мобилисање снага у земљи, нарочито својим плановима онемогуће. И зато, госпо́до, из тих разлога, ми запажамо да пропаганда наших непријатеља бива много активнија после шестог јануара, него што је била до шестог јануара. Краљевска влада од шестог јануара врло је паметно учинила што је дошла на идеју да се организује једна институција као што је Централни пресби́ро.

Госпо́до, Централни пресби́ро или институција слична овом бироу, ја сам малопре рекао, свуда у свету служи једној политици која се спроводи, служи националним и државним интересима. Централни пресби́ро свуда је, као што рекох инструменат владине политике и кад, госпо́до, Централни пресби́ро има једну такву специфичну улогу, онда се не може постављати питање да ли да се један одсек Централног пресби́роа дода Министарству унутрашњих послова, да ли да се други дода Министарству иностраних послова, или да ли да се трећи дода Друштву за унапређење спољне трговине. Централни пресби́ро претставља једну целину и с обзиром на организацију рада и с обзиром на опробане методе по којима Централни пресби́ро ради. Централни пресби́ро има две врсте служби: једна врста службе је у самој земљи, а друга врста службе је у иностранству. И ја бих баш овде желео да укажем нарочито и да подвучем сву деликатност службе коју врши Централни пресби́ро у иностранству. Та служба Централног пресби́роа у иностранству дефанзивна је и информативна и састоји се из саме акције.

Госпо́до, видите, ми у начелној дебати о буџету, нисмо ни помислили да критикујемо кредите наше Народне одбране. А Народна одбрана није само пушка и топ или митраљез. У Народну одбрану спада и оваква врста службе. Од марта месеца 1932 године па закључно до 1933 године и нешто мало у 1934 години, имали смо, госпо́до, унакосну паљбу, која се осула на нашу државу и у тој паљби хтели су наши непријатељи да нас сажегу, да сажегу најсветије интересе нашега народа, наше државе и њен углед. Ја ћу вас потсетити на једну ствар, коју сте могла заборавили. Од марта прошле године па до данас, ми смо имали једну комбинавану офанзиву против нас и против угледа и интереса наше земље: Та комбинавана борба и тај препад долазио је и споља и изнутра. У тренутку када су у нашој земљи излазиле посланице, када су излазиле пунктације и када су се дешавале и друге појаве, у истом тре-

нутку и истим кораком долазили су и напади на нашу земљу путем пропаганде непријатељских држава. У таквим приликама наравно да смо морали бити у одбрани и водити рачуна о тим својим интересима.

Госпо́до, овде је пала једна реч да службеници Централног пресби́роа ни из далека не врше онако добро и савесно своју дужност као што је врше извесни дописници наших новина на страни. Госпо́до, тако говорити, зачи непознавати ствар. Дописници наших дневних листова имају другу дужност, дужност другог карактера од дужности једног службеника Централног пресби́роа. Дописник једног листа обично региструје догађаје и информише своју редакцију о свему ономе што се у земљи догађа. Службеник Централног пресби́роа међутим не сме да се ограничи само на дужности информација од догађајима и на улогу посматрача, него мора да буде у својој служби не само посматрач него поред информација мора често да узме извесну иницијативу и акцију у своје руке.

Госпо́до народни посланици, ја сам противан овако малом буџету и овако малим кредитима одређеним за Централни пресби́ро, не само из разлога што Централни пресби́ро, треба да изврши задатак који му је намењен и који се од њега очекује, него и зато што и мање државе и сиромашније од нас троше на ту врсту службе много више новачка него ми. Ево, госпо́до, да вам кажем неколико таквих упоређења. Буџет на пример, такве врсте службе у Румунији, износи, не бележећи ту ни личне ни материјалне расходе, 21,000.000 динара. Исти буџет у Пољској, износи, опет не рачунајући ни личне ни материјалне расходе, на саму пропаганду, 31,000.000 динара. Госпо́до, мађарски буџет за такву и сличну врсту службе, износи, без личних и без материјалних расхода, 38,000.000 динара. Чехословачка троши двоструко више, и, госпо́до, ја не знам, који би разлози господу народне посланике, који су овом буџету приговарали, могли да руководе, па тврде да се народне паре троше узалуд. Господину народном посланику је увек доступно, и могуће му је, и он има на то права да се информише на лицу места, о питањима која се тичу државне администрације. Ја не знам, који су разлози били, да госпо́до народни посланици нису могли да буду обавештени тачно о стању Централног пресби́роа, као на пример, што сам ја могао о томе да будем обавештени. Госпо́до народни посланици, ви се сећате и ви ћете ми дозволити, да вас мало дуже задржим на једном другом питању. Ви се сећате, да пре 5 година у иностранству, изуевши наше непосредне и најближе пријатеље, као што су Чехословаци и Румуни, нико тачно није био обавештени н.пр. о нашој Јужној Србији. Госпо́до, данас више нема заблуде о томе што је Јужна Србија! Данас, госпо́до, зна сваки, какав елемент живи у Јужној Србији. Данас свако, госпо́до, зна, чијим је историјским споменицима посејана Јужна Србија, и у Немачкој, и у Енглеској, и у Француској итд. Ево, госпо́до, ја нећу да прећерам, ако кажем, да ту има помало заслуга Централног Пресби́роа, и заслуга те његове службе. (Никола Никић: А има ли заслуга за цензуру говора?!). Централни пресби́ро не цензурише, не постоји превентивна цензура. (Милован Лазаревић: О томе ћемо разговарати)

кад дођу интерпелације!). Господо народни посланици, ја сам истакао одмах у почетку мога говора, да је деликатна служба Централног пресбиороа, и верујте, ја тој служби не бих учинио никакве велике услуге, ако бих на овом месту ушао у детаљније резултате те деликатне службе. (*Милован Лазаревић*: Боље је да не уђете, јер за половином кука апсана!). На пример, господо, и то ће Вас интересовати, ако вам кажем, да је за последњих 15 месеци прошло кроз Београд 600 страних новинара, и да су то све били људи, који су представници јавнога мишљења у Европи. И природно, кад овакви људи дођу у нашу земљу, да тим људима треба да се даду податци, које требају. Податци о нашем културном животу, податци статистички и географски. Податци о нашем целокупном животу и у социјалном и у културном и у економском погледу. И господо, сви ти новинари у нашој држави, стекли су већином уверење, да у овој земљи постоји један сталан и константан напредак. А да тога није било, не би светска јавност била обавештена у позитивном смислу, о нашој држави. Јер од ових 600 новинара било је бар 300, ако не више, који су као поштени људи дошли овамо, да на лицу места упознају наше прилике.

Господо, овде је говорено и о привредној пропаганди Централног пресбиороа, управо о привредној служби Централног пресбиороа. Ја ово не бих пропагандом звао, јер ова се реч може чудно и тенденциозно тумачити. Том приликом је речено, да ми имамо неку привредну службу те врсте, ако сам тачно разумео, код завода за спољну трговину и још на два-три места, па се казало да постоји и Отсек за привредну пропаганду и у Централном пресбиороу.

Мени је непријатно рећи и овом приликом да је и то доказ непознавања суштине Централног пресбиороа. Завод за спољну трговину прикупља статистичке податке, ниже чињенице из привредне и свакодневне привредне стварности. Међутим привредна служба, привредна пропаганда Централног пресбиороа сасвим је другог карактера. Централни пресбиоро у овом погледу обавештава јавност и у земљи и у иностранству, која се интересује за наш привредни живот. То се, господо, чини ви знате како, у разним брошурама, чини се у чланцима, у разним публикацијама, и, господо, то се мора чинити на један такав начин да се увери онај коме су те публикације намењене. То не може да ради ни Министар трговине ни Завод за спољну трговину.

Господо, колико данас државе полажу на такве установе, најбољи вам је доказ да се те установе називају у Европи својим правим именом. Ви знате да у Немачкој постоји Министарство за пропаганду, које троши 200 милиона марака. Сравните са нашим цифрама, па ћете видети огромну разлику.

Господо, народни посланици, долазимо на једно да уга питање кад је реч о Централном пресбиороу, на једно како је рекао један од предговорника, боље је питање. То је питање лично, унутрашње, чиновничко питање Централног пресбиороа. Господо, овде се не би требало то питање тако покретати. Свака установа намењена је својој сврси. Нити је циљ нити је установа крива ако ствари у организацији извесне установе нису пот-

пуно у реду.

Господо, и Централни пресбиоро као и свака установа може да се подвргне једној реорганизацији, једној целисходнијој реорганизацији. Могу да се изврше реформе унутар Централног пресбиороа, али, господо, ништо то не може бити разлог да се Централни пресбиоро као непотребна установа укине. У добронамерности својој ја ћу бити слободан да изнесем овде своје мишљење у томе погледу.

Централни пресбиоро, господо, као установа, која има неоспорно једну врло деликатну функцију, мора имати ауторитет. Без ауторитета та установа ту високу функцију не може да врши. У вези с тим и у вези са мојим напоменама да су Централни пресбиоро и њему сличне установе, инструмент Владине политике, мислим, господо, да би на челу Централног пресбиороа требао да стоји човек, који пуно одговорност може да понесе за рад, за функције Централног пресбиороа и који може уопште да понесе одговорност за читаву ту службу. Господо, Централни пресбиоро ни с те стране не би могао да буде критикован од стране госпoде из опозиције. Јер ма да у свету такве установе, као што сам рекао, представљају инструмент владине политике, ипак, господо, то се код нас не би могло да каже. Могло би се да каже само то, да Централни пресбиоро брани и врши своју службу у корист државних и народних интереса, али ни у чему и никако тај пресбиоро не стоји искључиво режиму на расположење. И ја, господо, мислим да баш то не би требало да буде.

Господо народни посланици, ја сам такође говорио о емиграцији нашој у иностранству. Та је емиграција врло активна и што је најжалосније, господо, та је емиграција у служби наших непријатеља. Читава непријатељска пропаганда против нас примила је у службу ту нашу емиграцију у иностранству. И с те стране ми смо имали некада и непријатности, јер, господо, тешко је било страноме свету доказати и показати да су то синови ове земље који су се одметнули од земаљских закона, да су они фактички само за то у емиграцији, што су по позитивним законима ове земље суђени и као очајници ушли у туђинску службу. И ту, господо, има заслуга једна објективна, правилна обавештјна служба Централног пресбиороа према страноме штампи.

Господо, ове стотине новинара, које су прошле кроз нашу државу и виделе наше прилике, осведочиле су се о стварности и постали најбољи и најобјективнији информатори о нашој земљи.

Господо, Централном пресбиороу би се могло још нешто приговорити. Могло би му се приговорити што нема у своме саставу мало више новинара. Новинари су господо, стручни људи. Ви сте видели, господо, да у уметности, у једној вештини, само уметник може да ствара. Новинарски посао није бирократски посао. Ви можете, господо, врло паметне људе и школоване људе да поставите у редакцију и сличну институцију као што је Централни пресбиоро, па ћете видети да ће они подбацити. Господо, кад је уважени др. Метиком ударио гласом на људе, који немају квалификација, он је тада показао да не разуме суштину ове струке. Господо, када би господин Метикош, који има све потребне квалификације са фомалне стране, дошао сутра на једно одговорно место у Централ-

ном пресбируу, верујте, да би се сви зачудили како се г. Метикош тешко сналази. Ту се, господо, потребна окретност не да стећи никаквим формалним квалификацијама. Ту мора да постоји извесан таленат, једна извесна уметност као на пример код вајара и других уметника. Ја само могу да жајалим што таквих вајара и таквих уметника немамо више у Централном пресбируу.

Господи народни посланици, молив вас да будете стрпљиви да још само једну ствара истакнем у вези са Централним пресбируом и да нагласим једну околност која ће вас убедити да сам говорио отворено и објективно у интересу једне добре ствари. Када би наш Централни пресбиру штампало све своје билтене, билтене лектората, билтене стране штампе и билтене привредне службе, могао би по тој садржини, која је врло интересантна и исцрпна, штампати 25 ревија годишње које би полумесечно излазиле, свака са 30 страна. То је, господо, један напор, то је један ефекат и то је резултат једнога рада који се истина не види из наших клупа, али који несумњиво постоји. Не види се, господо, из наших клупа ни онај рад Центреалнога пресбируа кога ни ја поред најбоље воље нисам као аргументацију могао да изнесем. (Милован Лазаревић: Немој кадити!). Не кадим ја, господине Лазаревићу, него сам извршио савесно једну своју дужност о овоме питању и изјављујем да ћу гласати за буџет Врховне државне управе. (Одобравање и плескање).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Господо, завршен је у појединостима претрес буџета I раздела — Врховна државна управа. Прелазимо на гласање. Гласаће се седењем и устајањем. Молим господина известиоца да изволи читати партију по партију овога раздела.

Известилац др. Анте Кунтарић прочита прву партију I раздела — Врховна државна управа.

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Примали Народна скупштина прочитану прву партију I раздела — Врховна државна управа? (Прима). Она господи који примају нека изволе седети, а који су против нека изволе устати. (Сви седе). Сви седе, према томе објављујем да је партија прва једногласно примљена. Изволите чути даље.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем, примила једногласно од партије 2 до партије 61 закључно буџет I раздела — Врховна државна управа. (Бурно плескање). — Прелазимо на IV раздео: Министарство правде. Има реч господин Министар правде.

Министар правде Божидар Максимовић (поздрављен бурним плескањем): Господи народни посланици, буџет Министарства правде који из године у годину показује нагло смањење и који је и овога пута мањи него прошлогодишњи, и ако се од њега могла једва откинути тек по која пара, показује самим тим да је наш посао око довршења судске организације и довршења судског законодавства морао да буде јако успорен. О штети од тога успоравања и од тога застоја, ја мислим да не бих требао да говорим, јер ви, мислим, сви то врло добро знате, а о томе смо имали прилике и раније да се разговарамо. И утолико ми је пријатније што могу устаћи да ћемо током идуће буџетске године ипак моћи да спроведемо организацију судства по новоме систему и у оним крајевима нашим тј. Јужној Србији и Црној Гори

(Плескање) који су до сада били ван те организације, и да ћемо то моћи учинити, ма да у рачунском делу буџета нема специјално одређених кредитних за те нове судове.

Предлогом Финансијског закона у чл. 12 тач. 4 дато је овлашћење господину Министру финансија да може ставити на расположење средства за ту циљ. Додуше, формално гледајући, та су средства врло неизвесна, али благодарећи предусретљивости г. Министра финансија и благодарећи правилном схватању важности ове ствари, које показује цела Краљевска влада, ја се надам да ће се та средства у потпуности остварити. Уколико се она покажу скромна и недовољна, јер износе свега 5 милиона динара, ми ћемо се помоћи тиме што их нећемо ангажовати одмах од 1 априла, него ћемо њихово извршење ограничити можда само на један део буџетског периода. Поред тога за први мах нећемо за сваки срез моћи створити посебан срески суд, него ће се њихов број поступно доцније, према средствима и могућности повећавати. Али и тако постављена ствар и ако у детаљу непотпуна, у својој суштини она је учинила врло много, јер ти крајеви, који су до сада остали ван нове организације, придружују се општем систему и први пут повезује се цела наша земља у погледу судске организације у једну заједничку судску целину. (Одобравање).

Господо, у колико би било потребно да се територијална надлежност појединих судова данас већ постојећих мења, у коме је смислу било већ до сада много молби а и у Народној скупштини доста сугестија, та ће ствар бити уређена путем једног законског овлашћења, о чему је предлог већ упућен Народној скупштини. По том законском овлашћењу, Министарство правде би решавало све случајеве уредбама, јер не би било згодно и не би можда било ни препоручљиво да се за сваку општину, за коју се укаже потреба, донесе посебан закон, да се чека на целу процедуру кад се те ствари могу решавати и овим путем.

Што се тиче законодавног рада Министарства правде, он је већ на крају. Додуше, баш у тој својој завршној фази он иде доста споро или можда, како је овде већ речено, и превише споро. Али то долази отуда, што су још у раду баш најкрупније ствари и то оне, које обухватају читаво приватно право, то је једно, и друго, што су нам кредити за те послове били увек превише скромни.

Ми смо и до сада раније говорили, али хоћу да вас потсетим понова на ту ствар са још неколико речи. Макар колико да је ваше и ако хоћете и наше расположење против комисија и против специјалних хонорара, ипак треба да се из тога општега одијума одвоји и засебно посматра овај припремни законодавни рад у Министарству правде.

Ствари које се ту раде, господо, нису за од данас до сутра. (Гласови: Тако је!). Оне су и по своме материјалу и по своме домањају од огромног значаја. Раде се такорећи за читав век. И разумем се, тај посао мора да се плати, и ако смем тако да кажем, релативно према нашим скромним средствима и временима у којима смо, ипак и да се добро плати, јер у противном тај тако важан посао неће бити добар и добро завршен. И због тога ја мислим, да смем апеловати на вашу пажњу и на вашу предусретљивост у томе раду спе-

цијално... већ то почиње да личи — како је то полемишући... Али, и ако су тај сретствама како сам малочасна са таквим критичарима, наш посланички друг рекао, и била скромна и много пута више доволна... Стојадиновић каже — на праву злурадост протекло је посао због овога био заустављен по читаву и тиву своје рођене земље. Ма да је такав начин месеца, ипак тај рад углавном одмиће и како сам гледања израз толов увек једне исте стране ове малочас рекао, примиче се крају. Овај материјал је доста куће, и ма да је најлакше на оштро реагирање и са...

Пројекат закона о фидеикомису, која је материјал свих других страна овога поштованог Дома, ипак ријетко остала недовршена, поднет је већ још ју пројекат за наше правосуђе на срећу апсолутно погрешна и кона о ванпарничном поступку и уводни закон за апсолутно неистинита. (Пљескање).

ванпарнични поступак дефинитивно је завршен у... Господо, неистина је, и ја се не устручавам посебној редакцији и биће поднет Народном скупштини рећи ту реч, макар колико она била тешка, и клештини може бити кроз два три дана. Трговачки закон је (Пљескање) да је наше правосуђе слабо, конда како сам раније био обавестио Народну скупштину необијективно и несавесно. Напротив смем тврди скупштину, у два своја важна дела био је у претности, без икаквог претеривања да је наше судство ходној редакцији завршен оштампаним фазаслатина достојној висини и у погледу савесности и мо на општу оцену интересованим стручним људима, а тако исто и у погледу исправности грађана сада ће, када је материјал који је у тој анкети, аске, чиновничке и националне. (Пљескање). И, го стигао и оцењиван, бити направљена дефинитивна расподела, у толико су те одлике нашег савеса за веће на и последња редакција, равуме се из кредита за истицање и за већу похвалу, што су се показале те послове који ће доћи тек из овог новог буџета у времену кад још није ступила на снагу уставна та. И остали део материје Трговачког закона ће се одредба о сталности и непокретности судија...

такође узети у рад... Изузетака има, господо, то је неоспорно, и то што се тиче трговачког и морског закона, је истина. Нијих има свуда и у свакоме послу, али се он је готов и сада се више стидеки него ли по материјал никада не правне правила, и од изузетака терији прави последња редакција, а после тога ће бити може и не сме да се праве правила. Рајуме се, тај посао бити поднет на озгоњење Народном скупштини да додам и тој и ти изузетци не прелазе претставништву и не довршења општих прописа незапажено, нити се толерирају. Напротив, према Трговачког закона...

Претпројекат Грађанског законика, у штампаним мере и они ће чак екземплярно гоне и кажњавају је и кроз најкраће време изаћи ће из штампе, тако Господо, кроз те безразложне нападе на суд и на да ће тај важан посао најважније можда у целом правосуђе, мало је незграпно провејавала и једна овом законодавном раду. Министарства правде тенденција, да нападачи себе представе у ствари бити предмет најширег оцењивања целокупне наше државе као неке борбе за чиновничку и судијску сталност земље. Тај саборат да је у неколико хиљада приједлога за то је потребно рећи и о томе питању неколико мерака да се штампана тако да ће моћи допрети речи. Сталност судија предвиђена је Уставом у у руке свих интересованих, свих стручних људи, а не у чл. 49 Устава наређено: да ће свих институција и свих оних који би својом до овој прописи не може примењивати за првих пет броволном сарадњом и својим интересовањем могао година. Другим речима сталност судијске не може гди да допринесу да се овај важан посао новољно се пре тога рока остварити, па хтела то ова Вла оконча.

Исто тако према указаној потреби и према њина или не хтела, па хтела то ова скупштинека ве општим сугестијама срећен је био материјал о свете приче о потреби или о хитној потреби за новелирају Закона за принудно поравнање ваншођења судијске сталности представља ја то мо стечаја. Али како у тој ствари припада ипак иницијатива у првом реду г. Министру трговине и буденни добра демагогија, а како ли једна права индустрије, ми ћемо очекивати да са та стране критика. То исто важи, господо, и за причу ових буде покренута ова ствар и да се овај посао по статистик критичара о чиновничкој сталности. Чинов сле тога сасвим дефинитивно заврши.

Чиновничке сталности није било ни по Закону од 1923 го Да поменем на крају и то да је у складу са динет ње нема ни у Закону од 1931 године. А у изјавом г. Министра Претседника и у складу и са овоме момету није зајачу ни дух Устава ма да је вашим настојањима и сугестијама, образовања при изречито не забрањује. Ми смо то већ расправљали Министарству правде посебна комисија која ће и расправити код онога илана 110. Чиновничког испитати цео материјал за стварање једнога законика са којим критичари тако радо оперишу, конског пројекта о сузбијању злоупотреба у службеним дужностима. (Пљескање).

Господо, кад би било по мени, сматрам да би овде напоменуо јасан и несумњив и залајика. На овде могао да буде крај овим мојим излагањима име кад Устав и за онај једини чиновнички ред иако сумарним, али мислим и смем да кажем у т.ј. за судије, за које је одредио да морају имати главни линијама доволним. Међутим, морам сада сталности, ипак наложио да то уопште не може још да се осврнем, најлакше на једну врло немили доћи у примену све до септембра 1936 године — појаву. На један недостојан и бацадан начин, који како се може претоставити онда да би било у заслужује сваку осуду; поновљена је у овоме Дому дух и тожњама тога Устава да се за остале чи по неколико пута ових последњих дана прича про новничке редова, створи сталност и пре тога рока, тиву суда и, противу правосуђа. То је чињено тако т.ј. и пре судијске сталности? да то више не личи на једну обичну неодмереност т.ј. и пре судијске сталности? Господо, да ли би било боље да су уставне и олакиј начином и таквом слободом уопштавања законске одредбе у томе питању друкчије. — то да то више не личи на једну обичну неодмереност законске одредбе у томе питању друкчије. — то и, ако смем употребити реч на једну неодбилност је посебна ствар, али дајте је да су она сада ова...

кве и да се као овакве имају и поштовавати. Уосталом, зашто је Устав одбацио за читавих пет година установу судијске славети, то је свима вама врло добро познато. Та одредба има своје оправдање, свој разлог и свој пуни смисао, и мислим, да ће то и господи критичари знати и ваљда ће мотиве и са хвалом признати.

Уколико, господе, њихови приговори треба да значе да Влада злоупотребљава немање сталности и уколико је то у таквим говорима и изрично истакнуто, то је једна нетачност и једна неистина противу које морам најодлучније да протестујем.

У начелној буџетској дебати обећао је један наш посланички друг да ће код буџета Министарства правде изнети читаве приче, за које он тврди, да су свуда унаоколо причају, о штетности персоналне политике у судској струци. Али, господе, г. посланик је то своје обећање, на које ће накнадно, при завршетку ове дискусије добити потребан и достојан одговор, пропратио таквим клеветама противу судова, а специјално противу судова у Београду, да на томе морам нарочито да се задржим.

Господин посланик је, према стенографским белешкама, изјавио да у Београду од многобројних стотину адвокатских канцеларија има само једна једина канцеларија, која може да свршава послове, и судећи по начину и акценту, како је та реч речена, и сваки црсао. Ја, господе, немам ни намеру, ни потребу да у овоме тону пољемишем са господином послаником. Прича је по свога аутора толико стидна и толико јадна, да ће она наћи на једнодушно гнушање свих честитих и поштених људи. (Одобравање и узвици: Тако је!).

Али, господе, овим поводом морам да подсетим Народну скупштину да су овакве речи и овакве неодмерености и довеле до оних кобних догађаја у Народној скупштини 1928 год., ради чега је неопходно потребно чување достојанства овога Дома што се има подићи на степен највишег закона за све нас. (Живо одобравање и узвици: Тако је!).

Устав је истина после оног крвавог искуства из предшестојануарске Скупштине прописао у своме члану 74 да народни посланици не уживају заштиту имунитета за дела клевете и увреде учињене у вршењу мандата. И мени стоји, код овога случаја, на располагању то средство у првој мери. Али би било, морам то да нагласим, врло неугодно и за вас и за нас, када би још од ове Скупштине почели примену тога прописа. (Живо одобравање и узвици: Тако је!).

Ако би пак морало до тога доћи, то би била сувише жалосна сведожба о пребрзом и поновном подивљавању политичких страсти, ма да и несумњиви доказ колико су господи критичари, који се размеђу наглашавањем свога новог времена и свога новог морала, мало измакли од најнижих инстинкта и најнижих мотива политичких.

Господе, ове речи могу на први поглед изгледати мало прејаке и мало преоштре, али кад се има на уму да оне долазе као дужни и неопходни реагенс против покушаја каљања нашег правосудја, против покушаја каљања и наше правне сигурности, онда се заиста мора признати да су ипак на своме месту. (Гласови: Тако је!). И не само то, господе, већ ове изјаве које чиним као шеф ре-

сора по дужности и по свом најдубљем уверењу треба да прихвати са најпотпунијом једнодушношћу и цела Народна скупштина. (Пљескање). То захтева образ наше земље; (Гласови: Тако је!) То залаже част овога Дома! (Бурно пљескање и усклици: Живео!).

Погретседник г. др. Коста Поповић: Речима народни посланик г. др. Милован Грба.

Др. Милован Грба: Господе народни посланици, ја који нисам правник имам пар речи да проговорим о ресору Министарства правде и то, господе народни посланици, ја говорим у име многобројних мојих бирача који су ме замолили да се у једном питању обратим и на г. Министра правде, а исто тако и на Народну скупштину. Ми, господе, свакодневно готово читамо у нашим новинама дуж целе наше земље, како се врше утаје новца по разним надлештвима. Те утаје или дефраудације, проневере како се још зову, врше се и у крајевима чији сам ја посланик. А шта се дешава? Један цариник проневеро је 5 милиона динара у цариници. Читава афера из тога је настала у Загребу. Дошло је, господе, до суђења и кривац је од Првостепеног суда кажњен са 8 година робије. Господе, у једној имовној општини проневери је благајник цели фонд пензионера лугара и чиновника у износу 400.000 динара и кажњен је са две године затвора. Да не говорим о оним ситним проневерима које врше општински благајници. И, господе, бирачи у народу говоре и питају, зашто је тако минимална казна у нашем Кривичном закону. Наш Кривични закон стваран је дуго времена, стваран је од великих стручњака, стваран је модерно, али овај параграф, ако се не варама 319, он, господе, не одговара потребама нашег народа, јер сви ови људи који плаћају, било да полажу свој новац у државна надлештва или да полажу у општинска и бановинска надлештва, сматрају да је казна за утаје њиховог новца премалена.

Ми смо, господе, овде говорили о корупцији и тражила се велика казна за све оне који су корупционисти, али, господе, овде се врши утаја и по Кривичном закону казна није одмерена адекватно, она је премалена према оним делима која ти несрећници чине. Ја сам, господе, ово мало хтео да напоменем и да у том погледу свратим пажњу г. Министра правде, кад буде доношен закон о корупцији, да се у погледу утаје и овај параграф поопштри, према захтеву свих оних људи који желе да имају поверења према надлештву где остављају свој тешко зарађени новац. Ја се уздам у г. Министра правде, да ће ове моје напомене узети обзиром и, господе, бићу кратак и гласам за прорачун г. Министра правде. (Одобравање и пљескање).

Погретседник др. Коста Поповић: Има реч народни посланик г. Алојз Павлич.

Алојз Павлич: Господе народни посланици, код специјалне дебате о Министарству правде сматрам за своју посланичку дужност да изнесем број криминалитета у нашој земљи, разлоге за толико велики број и шта би могле верске заједнице учинити да се број злочинаца и злочина smanji и time smanjuju izdatci tog ministarstva.

Министарство правде није само Министарство праворека и кажњаванја, већ је и код нас министарство вероисповести и морала. То Министарство треба да сузбије криминалитет, да сузбије алкохолizam који проуз-

rokuje najviše zločina. To ministarstvo treba da radi zajednički sa Ministarstvom prosvete i Ministarstvom socijalne politike i narodnog zdravlja protiv psovanja i nemorala.

Moderna načela svih pedagoga jesu, da je bolje zločine sprečavati nego kažnjavati i izdržavati kaznene zavode i izdavati teške milione za izdržavanje nesretnih društvu opasnih pokvarenih tipova. Zato je umesno da i juristi i teolozi zajednički rade na prosvetivanju našeg naroda.

Nisam jurista, ali ipak kao teolog smatram za dužnost da pred ovim visokim domom i čitavom našom javnošću iznesem brojke, koliko ima kod nas osuđenika po zanimanju apsolutno te relativno, koliko ima osuđenika po veroispovestima, jer time se može poznati kakve su socijalne prilike u pojedinim pokrajinama i koje su najveće greške naših sadržavljana i šta treba preduzeti da se broj kriminaliteta smanji. Te brojke izgledaju ovako:

APSOLUTNI BROJEVI OSUĐENIKA PO ZANIMANJU GOD. 1930

KRIVIČNO DELO PROTIV	Poljoprivrednik	Industr. zanatlija	trgovci novc.	Saobraćaj	Drž. samoup.	Slob. prof.	nadničari	drugo zanimanje	bez zanimanja	Nepozn.	Ukupno
I opstanak države	115	191	41	16	17	9	24	18	34	8	473
II javnog mira i reda	1067	233	71	45	35	22	46	40	35	8	1598
III morala	174	65	10	15	5	1	16	5	13	0	304
IV ličnosti	5982	1070	251	155	175	41	191	85	288	26	8264
V imovine	9335	1342	392	202	166	47	656	178	306	44	12668
VI službene dužnosti	57	8	1	4	131	1	2	1	3	1	209
VII specijalnih zakona	26	8	10	1	3	3	0	0	0	0	51
ukupno	16756	2917	776	434	532	124	935	327	679	87	23567

Relativne brojke osuđenika po zanimanjima:

Zemljoradnik	Ind. zan.	trg. nov.	saobr. upr.	Drž. slob.	nadnič.	druga	bez nepozn.
%: 71.10	12.38	3.29	1.84	2.26	0.52	3.97	1.39
						2.88	0.37
							100

OSUĐENICI PO VEROISPOVESTI:

I Krivično delo	Pravosl.	rim. katol.	gr. kat.	Muslim.	Up. Drž.	druge	Nepozn.	Ukupno
I	171	250	1	8	27	13	3	473
II	652	797	2	23	96	6	16	1.598
III	130	153	1	2	17	1	0	304
IV	4269	3341	22	58	531	28	3	8.264
V	7535	3883	18	79	1076	39	12	12.668
VI	163	29	—	1	14	1	—	209
VII	28	13	2	—	8	—	—	51
ukupno	12948	8466	46	171	1769	88	34	23.567
	12966	7343	37	119	2384	51	41	23.363
	9453	6583	25	132	2047	63	52	18.809
	7866	5623	40	112	1870	44	38	15.871
	9938	6272	38	102	1369	64	39	18.105
	10798	6474	16	138	1338	61	27	19.037
	11126	6263	25	162	1505	58	35	19.434
	11473	6142	25	114	1818	52	71	19.877

OSUĐENICI PO NARODNOSTI:

KRIVIČNO DELO	Jugosl.	drugislov.	Nemci	Mađjari	Rumuni	Arnauti	Cigani	drugi	Ukupno
Protiv opstanka države	89.43	0.63	2.33	4.86	1.48	0.12	0.85	0.21	100
Protiv javnog reda	91.11	1.13	1.88	2.38	0.38	1.56	1.06	1.13	100
Protiv morala	85.85	1.32	2.96	5.92	1.64	0.66	1.32	—	100
Protiv ličnosti	92.82	0.44	1.26	1.58	0.57	1.62	0.98	0.22	100
Protiv imovine	91.54	0.41	1.04	1.57	0.47	2.20	1.50	0.96	100
Protiv službene dužnosti	94.74	0.48	1.43	0.48	—	1.43	0.48	—	100
Protiv specijalnog zakona	84.31	—	1.96	—	—	3.92	9.81	—	100

Najviše krivičnih dela je izvršeno u jeseni, a najmanje u zimi. Brojke glase: u proljeće 3.899, u letu 4.277, u jesen 4.294, u zimi 3.483.

U kaznenim zavodima nalazilo se je godine 1930: 6.033 + 255 ženska. Tokom godine došlo je 3.817 muškaraca i 122 ženskih, ukupno 9.850 muškaraca + 377 ženskih: ukupno 10.227.

U kaznioni Begunje nalazilo se je 56 + 30 minus 1 — 34 na kraju godine 51. U zavodu nalazilo se 61 + 26 — 32: ukupno 55. U Zagrebu 138 ženska + 66 — 1 — 79 124. U Zenici nalazilo se: krajem godine 704, u Lepoglavi 1072, u Mariboru 568, u Sremskoj Mitrovici 1.128, u Nišu 818, u Podgorici 54, u Požarevcu 1.188, u Skoplju 858, u Staroj Gradiški 536, ukupno: 6.906 muškaraca i 230 ženskinje.

Godine 1929	6.500
„ 1928	7.439
„ 1927	7.238
„ 1926	7.371
„ 1925	7.245
„ 24	6.631
„ 23	6.524
„ 22	6.378
„ 21	7.449
„ 20	5.492

dok varira broj ženskih osuđenika od broja 557 u godini 1926 do broja 276 u godini 1926.

Brojevi su tačni iz statističkog godišnjaka za godinu 1930 izdatog od Opšte državne statistike strana br. 428. Ja neću da vas zamaram sa brojkama, jer ćete ih čitati u stenografskim beleškama, ali molim da me saslušate. Ja ću vam pokazati brojke, osuđenika po zanimanju, apsolutno i relativno. Evo ih:

Zemljoradnika je osuđeno 70,10%, iz redova inđustrijalaca i zanatlija 12,38%, iz staleža trgovaca i novčanika 3,29% iz redova saobraćajaca 1,84%, iz redova državne i samoupravne službe 2,26%, i ostali sasvim mali procenti iz drugih redova.

Interesantne su takođe brojke koje kazuju, koji su osuđenici po veroispovesti. Iz sledeće tabele vi ćete videti, kakvo je stanje u pojedinim pokrajinama.

Iz povreda propisa protiv opstanka države greše katolici više nego pravoslavni. Pravoslavni je osuđenika bilo godine 1930 u cifri 171, katolika 250, protiv javnog mira i poretka u državi: pravoslavni 652, katolika 797; protiv morala: pravoslavni 130, katolika 153; protiv ličnosti bilo je osuđeno pravoslavni 4,269, a katolika 3,341, što bi od prilike odgovaralo procentu stanovništva.

Sad dolazi protiv imovine: pravoslavni, 7535 a katolika 3883. Protiv službene dužnosti: pravoslavni 163 a katolika samo 29. Protiv specijalnih zakona osuđeno je pravoslavni 28, a katolika 13.

U godini 1930 bilo je osuđeno pravoslavni ukupno 12.948 a katolika 8.466. Ja ću da navedem i brojke i iz drugih godina. To je potpuno tačno, jer je to statistika godišnjaka. Ja ne govorim kao separatista ili kao verski ili plemenski nego govorim kao nacionalista.

Najviše krivičnih dela je izvršeno u jesen, a najmanje u zimi. Brojke glase: u proleće 3,899; u leto 4,277; u jesen 4,294; u zimu 3,483.

Interesantna je statistika osuđenika u Staroj Gradiški, po mjesecima u kojima se je izvršio zločin. Od osuđenika su zločini izvršeni: meseca januara 29, februara 16, marta 16, aprila 24, maja 25, junija 18,

julija 24, avgusta 18, septembra 32, oktobra 23, novembra 33, decembra 37. Neustavljeno je 54. Najveći broj zločina dešavao se nedeljom, petkom, subotom, a najmanje utornikom.

Bilo je zločina nedeljom najviše 132, subotom 89, ponedeljak 83, utorak 66, sreda 66, četvrtak 71, petak 56. U istoj kaznioni izvršeno je najviše zločina u mesecu maju po broju 160, a najmanje meseca augusta: 27.

Interesantna je također statistika po veroispovesti. Isto važi za žene koje su izvršile najviše zločina nedeljom, 12 po broju.

Nedelja dan Gospodnji, dan zločina! Sramota za nas hrišćane.

A sada dolazi Lepoglava: iz statistike kaznenog zavoda Lepoglave vidi se, da je bilo najviše zločina subotom, nedeljom i ponedeljnikom. Najmanje četvrtkom 1930 godine. Isto važi i za godinu 1931, a godine 1932 izvršili su se zločini po tom broju: subota 37, nedelja 56, ponedeljak 36, utorak 29. Molim to je statistika kaznenih zavoda svih u našoj zemlji.

Najviše zločina izvršilo se je u kući, i van u blizini kuće i procentuelno i u blizini gostione. Sastavljam također statistiku po srezovima Dravske banovine, po kojoj se vidi, da je u krajevima gde ima dosta vina i rakije, velik broj samoubistava, razbojništva i vanbračne dece, i to srezovi: Krško, Šmarje pri Jelšah i Ptuj.

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Molim Vas, gospodine poslanice, da završite, vaše je vreme proteklo!

Alojzij Pavlič (nastavlja): To je važno, da se iznese, gospodine predsedniče.

Gospodine poslanici, to su sve brojke ustanovljene po državnoj statistici. Ko može, da ove brojke poriče? Interesantne su u prvom redu za našeg čestitog Ministra pravde g. Božu Maksimovića, koji prvi treba da se stara o tome, da donese takve zakone, da se broj osuđenika smanji. Ja danas pozivam sve narodne poslanike i Kraljevsku vladu da rade na tome da se suzbije alkoholizam, da rade na tome da se donese jedan zakon, koji je hrišćanski zakon, da se od subote u podne do ponedeljnika do podne zabrani prodaja alkoholnih pića. Nisam protiv gostiona, ali ako ko pije, neka pije sa ženom u kući u porodici. (Smeh). Onda će nestati kriminaliteta, onda će nestati zločina. To govorim kao nacionalista, koji voli ovu zemlju.

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Gospodine poslanice, molim vas da završite. Ne možete drugome oduzimati vreme.

Alojzij Pavlič (nastavlja): Ja molim gospodina Ministra pravde da podupire rad trezvenjačkih društava i da to jednim raspisom preporuča svima starešinama verskih zajednica, Nj. Svetosti Patrijarhu kao i g. dr. Baueru, koji su svi moji prijatelji.

Još jedno imam da kažem: tražim od Kraljevske vlade da u ovo teško vreme privredne krize, kad naš seljak nema novaca, za so i za odelo, sprečava nepotrebno parničenje i da se honorari naših advokata snize. Sniženi su honorari profesora, sniženi su honorari sudija, sniženi su honorari beležnicima, dok su honorari g. g. advokata ostali isti. Molim g. Ministra pravde da vodi računa o tome. To sam imao da kažem kod budžeta Ministarstva pravde. (Odobranje na levici).

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Ima reč narodni poslanik g. dr. Vladimir Stanišić. (Čuje se: Nije tu). Pošto g. Stanišić nije tu, reč ima narodni poslanik g.

dr. Milan Metikoš.

Dr. Milan Metikoš: Gospodo narodni poslanici, kako svagde ima stvari o kojima treba da se i kritika čuje, ne treba se nikada dobronamerna kritika krivo da shvaća. Ja držim da smo jednodušni u tome svi, da našem sudstvu kao celini priznajemo punu važnost i da među nama nikoga nema koji će sudstvu kao celini da ospori njegovu važnost. Ali da ima i u sudstvu, organizaciji sudstva izvesnih stvari, o kojima ima mnogo opravdanih žalbi, o tome ne treba da se dvojbi.

Ne treba pojedine kritike pojedinih slučajeva generalisati, niti sa strane jedne niti sa strane druge i ne treba u tome pravcu nikada sumnjati, da celokupnu pravdu kao takvu stavljamo pod kritiku neke nesolidnosti. Ja lično hoću da skrenem pažnju i uputim kritiku na izvesne stvari.

Ja vidim n. pr. u našim tamnicama izvesne političke delinkvente, koji su se ogrešili o pozitivne zakone, i imaju da izdržavaju kaznu. Svako mora kaznu da izdrži. Ali u svima kulturnim zemljama postoje je opravdana kustodija hunešta. (*Ministar pravde Boža Maksimović:* Ali samo kad je sud dosudi). I tim političkim delikventima takve vrste svuda se i svagde pokazuju izvesni obziri. Kako vidite i sami, ja sam nekidan napomenuo jednu primedbu o političkom braku koji predstoji, i niko iz vladine većine ne smatra potrebnim, da nešto u tome pravcu odgovori.

Mi imao slučaj, da je iz tamnice došao jedan politički čovek neposredno za ministra. Vidimo da politički život sada previre i baca razne momente, o kojima svi realno misleći politički ljudi vode računa, pa držim da ima izvesnih razloga, da se uputi kritika, što se izvesnim političkim krivcima, kažnjenicima, uskraćuju i one mogućnosti kretanja, u okviru izvršenja same kazne, koje se inače dopuštaju i najtežim delikventima.

Ja sam lično jedan od onih, koji sam imao prilike da sedim u tamnici kao politički krivac i sećam se, da su oni, koji su teška razbojništva, najteže delikte izvršili, uživali velike pogodnosti u kaznionama, a politički čovek, zbog svoga ubedenja gonjen, da je bio mučen i mrcvaren, a bez ikakve potrebe. To je moglo biti u Austriji opravdano. Ali ja držim, da bi po tome pitanju bilo potrebna primena izvesnih savremenih i razumnih metoda, koje bi mogle da pokažu da smo na visini svoga vremena.

Drugo, gospodo, što bih imao da napomenem jeste to, što naša državna tužilaštva vrše cenzuru novina. Opažate i opaža se, da ono, što izide u Beogradu ćirilicom, ne može da izade u Zagrebu latinicom i kada su se izvesni novinari i izdavači radi toga obraćali meni sa pitanjem, zašto su stvorene te mere. Uostalom ono, što se štampa ćirilicom čitamo i u Zagrebu pa zašto nam se neda da pročitamo to i latinicom. Ja neću da ulazim u detalje toga problema, samo smatram, da je ta kritika umesna i da je potrebno, da se o njoj vodi računa. Ako vodimo politiku na načelu jednakosti i ravnopravnosti, onda treba da naši nadležni potrebne konzekvence istoga gledanja u celosti svugde podvuku. (Jedan glas: Dogada se i obratno: da se u Zagrebu dozvoli da nešto izade latinicom, a istovremeno se zabranjuje da to u Beogradu izade ćirilicom).

Treće, na što bih želeo da skrenem pažnju: to je pitanje naših verskih zajednica i organizacija, njihovo

vog kretanja međusobno u krajevima, gde možda nema potrebe da se kreću i gde bi trebalo da se učine potrebne korekture, pa da se one verske zajednice, koje iz državnoga budžeta primaju pare, na račun celog naroda, da i one svoj rad preudese opštim zahtevima našeg narodnog i državnog jedinstva. Ne može se trpeti da cela država doprinosi za pojedine verske zajednice, a da mi njihove funkcionere vidimo naročito da vrše delo, koje upire na izvesne stvari razdvajanja što našem narodnom jedinstvu nije od koristi.

Ja sam, gospodo, konstatovao ovo i lanjske godine i to konstatujem ponova i ove godine, da je potrebno, da se kod verske štampe, tamo gde se raspire verska mržnja, da se tamo stavi dupla kontrola državnih tužioca, a kod kretanja pojedinih verskih funkcionera, pravoslavnih u krajeve čisto katoličke, katoličkih u krajeve čisto pravoslavne, da se bezuvetno stave pod jednu kontrolu, jer ja držim da ovakav rad, koji se danas na terenu opaža, koji izaziva teške reperkusije, koje su teške reperkusije političke prirode, zato mi ne treba da nosimo, jer mi to nećemo da nosimo. Naša državna administracija treba u tome pravcu da nastupi autoritativno i da pokaže svima građanima ove zemlje, da su i verske organizacije pod kontrolom državne uprave i da ne mogu da vrše šta hoće i da vršljaju kako hoće. Ja sam pre neki dan čitao jedno pismo, da jedan sveštenik iskorišćava u svrhu svojih ličnih potreba i državnu poštu, jer jednostavno stavi na pismu svoj štambilj »službeno — prosto od poštarine« i na taj način obavlja besplatno svoju prepisku.

Treba, gospodo, sve to da se stavi pod kontrolu i da se ne dozvoli izuzetak ni u kome pravcu. Naše je zakonodavstvo propisano i mora biti obavezno za sve građane i sve naše organizacije podjednako pa i za verske zajednice. I zato, gospodo, što se i danas tako radi, kako se je i u prošlosti radilo, zato nemam poverenja da će se i u buduće štogod tu poboljšati. I to je razlog zašto ne mogu glasati za ovaj budžet Ministarstva pravde. (Odobranje na levici).

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Ima reč narodni poslanik g. Milivoje Isaković.

Милвоје Исаковић: Господо народни посланици, бранити буџет Министарства правде непотребно је; њега брани: примерна делатност централе, завидна висина на којој је наше правосуђе и неминовно настојање централе да у целом релору све буде на своме месту.

Велика епоха изједначења законодавства и прилагођавање овога новоме времену и новим идејама још није завршена. Оним, што је до сада у овом правцу учињено, можемо бити потпуно задовољни. То до сада учињено и извршено, у исто време, најбља је гаранција да ће и оно, што долази даље, исто тако бити добро и на своме месту. Сваки корак даље у овоме правцу наићи ће у овом високом Дому на потребно разумевање, а сигурно је и да ће у народу бити дочекано како заслужује, са задовољством.

Подмлађивање установа вишег правосуђа скопашњим увођењем младих снага у то правосуђе, прихваћено је са највећим задовољством и оправдана је жеља да се на овоме не стане, него да се ово изведе до краја. Право је, да они, који су толике године свога живота часно провели служећи Правди, добију на овај начин признање и од народа и од државе.

Државна тужиоштва, као нове установе у нашим крајевима са ове стране Дунава, Саве и Дрине, већ до сада су оправдали своје постојање. Сам механизам поступка, нов за наше прилике, још није можда савршен, јер је то још увек нова установа, у новим рукама. А уколико она буду у рукама познавалаца посла и у рукама најсавеснијих судија, у толико ће бити и успешнија. Нарочито је потребно да она буде далеко од свих сугестија, свих утицаја и то не само са стране претпостављених, него и од свих других могућих утицаја. Ова зависност често пута може да буде фаталнија од зависности према претпостављенима. Њу обично стварају људи којима је она потребна и који су навикли да се мистеријом и мистификацијом служе у својим себичним намерама. То треба тући у главу, чим се где било манифестује и ја верујем да ће бити подједнако тучена и од судијског реда и од централе.

Старо доба, стари начин живот, стара схватања оставили су нам једно старо зло, чије се последице и данас осећају, а које су такве и толико фаталне, да су велики број наших сељака, нарочито сељака наших крајева, упропастили. Реч је о лихварењу, код нас познатом под именом зеленашења. Шупљине досадашњег законодавства, у овоме правцу, толико су омогућиле овај недостојан посао, да је зеленашење просто цветало, да се тај недостојни посао вршио тако рећи на очиглед власти, понекад чак и суда, а за то зеленаш није поднео ни подносио готово никакве законске последице. По прописима досадашњег законодавства врло се тешко сам појам зеленаштва квалификује и врло се тешко доказује. Благодарећи, ваљда, томе, протумачило се, да је случај зеленашења само онда, ако се то догађало под нарочито тешким оклонстима нужде и ако су те околности нужде биле познате законодавцу. Такви прописи, таква тумачења, охрабрили су најбезочније зеленаше, оставили без последица најстрашније случајеве зеленашења и упропастили не стотине, не хиљаде, него десетине хиљада имућних и наивних сељака и дотерали их до просјачког штапа. Да није ово и овако било, ја сам убеђен да се ми не би морали бавити тако тешким проблемом, као што је проблем заштите и раздужења сељака. Да у овоме правцу нису наши закони тако и толико либерални били, да се није тако и толико либерално тумачило и судило, и то испадало у корист зајмодавца, зеленаша, ја сам уверен да би много што шта, много сношљивије, много лакше било, много друкчије било.

Зеленаш ни према коме нема милости, па не треба ни у кога ни да је за себе нађе. Према зеленашу не сме бити милостив ни законодавац, ни судија који суди, ни виши суд који разматра. Да се само један зеленаш занијао на вешалима, као што су се толике кући и породице занијале и упропастиле са зеленашке бездушности, видели бисте, где би нам био крај.

Какви су сви случајеви зеленашења, какве су последице свега тога, чему воде поступци зеленаша, шта се све због тога догађа, најбоља ће се слика добити, ако се материјал за ово потражи од самих судова. Нека се скупе сви предмети зеленашења, по којима се судило, па било да су осуђени, или ослобођени, не мења ствар. Нека се

сав тај материјал савесно проучи, па ће се онда видети, колико се ово зло укоренило, докле је све допрло и каквих је јадних резултата дало. Због тога ја, не молим, него преклињем господина Министра правде и Краљевску владу, да се што пре донесе закон противу лихварења (зеленашења), који ће за случајеве утврђеног зеленашења имати повратну снагу.

Још једна молба. Срески суд мога краја далеко је од тога да може да обавља редовне послове, јер је претрпан пословима, а сразмерно истима, има врло мало особља. Неколико хиљада предмета маса чека на решавање; приближно толико има спорних и кривичних предмета. У питању је и за саму државну касу само по предметима маса, неколико милиона динара. Врло важни предмети, од чијег решења често пута зависи опстанак, чекају на решење. Док дође до суђења по кривцама, чак и оних на делу ухваћених, кривци се несметано шетају по неколико месеци, понекад и годину и више, док дође до суђења. Народ их гледа како се комотно шетају, како им се не суди. Зна да су ухваћени на делу, чак и признали, па то схватајући на свој начин, тумачи и на такав начин, који је на штету правосуђа и правде. То долази само због тога, јер у суду мога краја, према броју предмета, треба да има најмање пет судија са старешином, а оно је до неки дан био свега један судија са старешином. Осталог манипулативног особља и другог потребног тако је мало, да се суд сваким даном све више затрпава. Због тога се од мене тражи да ову незгоду изнесем и предочим. Ја то чиним дубоко уверен, да нема разлога да се народ мога среза сматра као пасторче, нити да се као пасторче третира, па молим, да се у Среском суду у Богатићу постави довољан број судија и довољан број другог особља, како би послови били ажурни.

Уверен сам да ће тако и бити, а са свега напред изложенога, изјављујем да ћу гласати за буџет Министарства правде. (Одобравање и пљескање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Реч има народни посланик г. Милош Драговић. (Гласови: Није присутан).

Реч има народни посланик г. Ђуро Марјан.

Ђуро Марјан: Господо народни посланици, лањске је године ова Народна скупштина донела закон о верској настави. Тај закон је донешен, ако се ја не варам, у доба најзагушљивије атмосфере, која је у то доба владала овде у Престоници, у доба врућег лета и у доба када се је асфалт на београдским улицама палио. Тај закон је донешен, господо, као хитан и експресно је прошао кроз Народну скупштину. Верска настага по томе закону остављена је цркви, т.ј. одређено је да верску наставу свештенство има обављати као обавезну наставу. Али тај закон није предвидео могућност, на који начин да се задовољи тој дужности, тој потреби наставе у основним и грађанским школама. Није казано ништа на који начин и каквим путем да се дође не до хонорара, којег са овога часа не тражим за раднике и делатеље у томе правцу, него није казано у томе закону, на који ће начин бити предавана верска настава деци у оним школама, које су од средишта дотичног вероучитеља далеко по 4—5—6—7 па и

8 километара.

У бившој Аустрији то се питање уређивало путем подвожа које су дотичне надлежне општине морале својим општинским прорачунима осигурати таквим вероучитељима. Овде овим Законом није ништа казано и догађа се данас да се поучавају у вери само она школска деца, која су у непосредној близини седишта дотичнога свештеника односно вероучитеља. Господо, ја ово знам, ако хоћете да вам кажем, у име своје, зато што желим да наша омладина и наша школска деца, т.ј. наши нови и будући Југословени буду религијски васпитани, а износим, ако хоћете не само са религијског становишта, него и са социјалног као једну апсолутну потребу. Овај момент нећу да интерпретишем, али ћете дозволити само да вам истакнем хаос у данашњим нашим социјалним приликама, а такве су прилике не само у нашој држави, него такве су се несретне прилике одиграле и код наших западних пријатеља, и мислим да су они један јасан мemento и императив, да не смемо напустити верску наставу код наше омладине. Ако хоћете ја бих ту верску наставу могао да тражим не само са социјалног него и са моралног становишта, у уверењу да онај који је верски расположен, неће долазити у оне прилике и у тако незгодне моменте, и да неће учинити такве злочине, афере, и друге сличне чини, као онај који је можда безверац или асоцијални тип. Тај момент је уочио и наш високо поштовани горњо-карловачки архијереј др. Максимилијан и обратио се Светом Архијерејском Синоду да се празнине у томе закону попуне. Ја мислим да сви ови моменти диктују, да се ипак ове потребе уоче и да се једним правилником односно једном provedбеном наредбом регулише то питање на тај начин, да се омогући вршење службе и оним свештеницима и вероучитељима који су 4 до 5 и више км. далеко од школе. Закон је истина предвидео да у таквим приликама — мирјани — учитељи врше ту службу, али то није срећан закључак, што често пута наши учитељи нису верски расположени. Ја нећу да дуљим, и овом приликом нека ми је слободно да истакнем још и ово, да ја верујем у добру вољу нашег Министра правде, кога ја високо поштујем и ценим, — а ја ћу са своје стране поднети писмену преставку на надлежног Министра о томе, — изјављујем да ћу гласати за буџет. (Одобравање и плескање).

Потпредседник др. Коста Поповић: Реч има народни посланик г. Јосип Стажић.

Josip Stazić: Gospodo narodni poslanici, »Pravda drži sela i gradove, pravda drži zemlju i narode«. I kad je to tako, gospodo, onda neka mi bude dozvoljeno, da iznesem u ovome Domu, da mi u ovoj našoj zemlji možemo biti zadovoljni sa pravdom koja u njoj vlada. (Pljeskanje). Ali, gospodo, poslednje reči g. Ministra pravde, koje su išle na adresu opozicije, bile su tako krupne, tako jake i tako oštre i neodmerene, da se ja bezuvetno moram, da osvrnem na njih. G. Ministar je kazao, da opozicija u ovome Domu hoće svojom kritikom da pokaže kako u ovoj zemlji nema pravde. Šta više, g. Ministar je istakao, da je ovakva kritika doprinela, da se je u 1928 godine u Narodnoj skupštini moralo izvršiti krvoproliće. Sam g. Ministar je kazao da naš Ustav predviđa da nema imunitetnog prava narodni posla-

nik, koji vršenjem svoga poslaničkog mandata u Narodnoj skupštini, kleveta i vrđa. Pa, gospodo, ako je neko od opozicije oklevetao našu pravdu ili nekoga g. ministra, onda ti koji su oklevetani od strane nekoga od opozicije imaju i zakonske mogućnosti, da se koriste tim istim odredbama protiv ovih ljudi. Članovi stranke i kluba, kome ja pripadam, vršili su u ovoj Skupštini dobronamernu kritiku nemajući ni malo namere da ikoga klevetaju bilo u ovome Domu, bilo izvan ovoga Doma, a najmanje, da klevetaju državu i njeno pravosuđe. Ali, gospodo, ja mislim, da je dužnost svih nas narodnih poslanika, da resornim ministrima, prilikom rasprave budžetske debate, skrećemo pažnju i na pojedine slučajeve, kako bi ta gospoda resorni ministri mogli povesti računa i o tim stvarima u svome resoru. I ja mislim, gospodo, da su stranka kojoj pripadam i klub u čije ime govorim samo tako u ovome Domu i postupali i zato odbijam, da smo imali nameru, da u ovome Domu klevetamo režim ili da vredamo pravdu u ovoj zemlji. G. Ministar je ovde kazao, da se mi razbacujemo sa § 110 odnosno sa tumačenjem toga zakona koji je donesen ovde u Narodnoj skupštini. Ja sam, gospodo, u svom govoru naglasio kod donošenja te zakonske odredbe da sumnjam da se neće pravilno primenjivati ta zakonska odredba. I rekao sam: bojim se, da ne bude ovako tumačenje ovoga paragrafa 110 Činovničkog zakona pogodilo dobre i dostojne sudije. E, vidite, gospodo, ovo kako kažem činim dobronamerno, ova moja sumnja se i obistinila u više i mnogo slučajeva. Čim je tumačenje ovoga 110 paragrafa doneseno u Narodnoj skupštini, kod mene su penzionisani tri suca, od kojih je jedan, po svojim pretpostavljenim starešinama ocenjen sa odličnim uspehom za svoj savestan i dobar sudački rad. Taj je uživao takvu reputaciju onoga kraja i svojih pretpostavljenih starešina, da bi mu mogli mnogi pozavideti. (Glasovi: Ko je to?) To je Gabrijel Topljak, okružni sudija u Petrinju. Taj čovek, gospodo, nema ni 20 godina službe. U svima nacionalnim podхватима svugde je na svome mestu, pokazuje se korektan i potpuno ispravan. Ali dogodilo se, da je dobio dekret, kojim se penzioniše. Gospodo, kakvu duševnu bol je ovaj čovek pretrpeo, može se razumeti. Tu bol je imao da trpi jedan sudija, koji je bio u položaju da drugima sudi i izriče pravdu u ovoj zemlji. A znate, gospodo, šta mu se reklo, jer nema prava, da se žali na ovo penzionisanje? Šta mu se došapnulo od činovnika Ministarstva pravde? Kažu: klevetaju te, da si klerikalac.

Medutim, gospodo, taj čovek nije nikada pripadao ni jednoj političkoj organizaciji. Imamo samo jednu stvar: vrlo je pobožan čovek i ide u crkvu. I to mu je jedina zamerka, koja mu je došapnuta i radi koje je penzionisan.

Ali, gospodo, na mesto njega doveden je u Petrinju sudija, za koga mi je rekao narodni poslanik, — ja ću izneti ovo ovde, — za koga mi je narodni poslanik Šiftar kazao: »dobićeš sudiju, koji je sve samo ne sudija, koji stoji pod disciplinskim isledenjem radi kockanja, nepravde, mita, omamljivanja i zavodenja devojaka, obeščašćenja mladih devojaka«. Sve te reči mi je izgovorio u prisustvu narodnih poslanika i još dodao: »I šta više, on stoji pod istragom, i ja se čudin, da je premešten k vama«. Taj gospodin upisan je u vašu stranku i premešta

se u Petrinju, da mu se ne može ništa dogoditi, i ako je istraga nad njim.

Gospodo, mi nismo generalisali, napadali pravdu, ali sam skrenuo pažnju gospodinu Ministru dobronamerno. Ja znam, da se ne može zamisliti, da su svi činovnici dobri, svi čestiti, svi na svome mestu. Ali sam kritiku vršio sa razloga, da ukažem gospodinu Ministru i Kraljevskoj vladi na ovo, da skrenem pažnju svima nadležnim starešinama po sudovima na ovakve sudije, radi kojih se mora vršiti kritika ovde, da ih nemilosrdno čisti iz ovoga resora. Na mesto drugog penzionisanog sudije u Petrinju, koji je takode bio dobar i ispravan u svome nacionalnom radu a pogotovo za vreme rata, — došao je jedan sudija, koji je ranije imao tuđinsko ime i koji je šta ja znam koga porekla. Taj isti sudija na dan 17 decembra o rodendanu Nj. V. Kralja, koji se u ovoj zemlji toliko ceni i toliko poštuje, došao je u salu gde se držala svečanost totalno pijan pod kišobranom, tako da su se svi kulturni ljudi zgražali nad takvim postupkom. Ovo mi je saopštio jedan sudija a šta više i više građana. I komandant mesta u gradu Petrinji bio je prisutan.

Dakle, vidite, gospodo, da mi imamo prava, da skrenemo pažnju g. Ministru, da čisti u svome resoru. Imamo prava, jer smo i to doživeli, da sudije dobijaju od svojih starešina naređenje — a ja imam ovde jedno takvo naređenje — da se imaju upisati u vašu nacionalnu stranku i kad sudija u uredu dođe ujutru i nade naređenje svoga starešine da se mora upisati u stranku... (Ministar pravde *Boža Maksimović*: Cde je to naređenje?). Ovde kod mene. (Ministar pravde *Boža Maksimović*: Dajte ga, dajte mi to naređenje!) Dostaviću Vam ga. (*Svetislav Hodera*: To je opšta stvar. Vi ne znate stvari koje ceo svet zna! Ministar pravde *Boža Maksimović*: Vi govorite koješta! — *Svetislav Hodera*: Govorite Vi koješta; obmanjujete ceo svet!). Naređenje je od šreskog načelnika i predsednika okružnog suda u Petrinji. Ovo je naređenje sa potpratnicom dostavljeno svima sudijama, i rezultat je bio: od 13 sudija samo su dvojica izvršili ovo naređenje; svi ostali, pa čak i jedan koji je poreklom Rus, rekli su da ne mogu to da učine. Ako je ikome potrebno depolitizacija, to je potrebna sudijama, i g. Ministre, ja činim ovu kritiku dobronamerno. Ja sam duboko uveren, da ćete Vi moći i imati načina da ove stvari uklonite. To je bila svrha, gospodo, moga govora i izlaganja u Narodnoj skupštini.

Dalje, gospodo, da predem na druge stvari. Narod se mnogo tuži, da su sudovi pretrpani poslovima, pa i sami seljaci i dobronamerni ljudi i građani ove zemlje kažu, da ima nekih stvari kojima bi se mogli odteretiti sudovi. Na primer, gospodo, po mome mišljenju ne znam kako vi pravници o tom mislite — uvrede i klevete koje su u našem selu i kraj naše kulture svakodnevnice, ne znam zašto rešavaju se u prvoj instanciji kod okružnih sudova. Zašto da ne bi to išlo na opštinske sudove, pa tek posle dalje. (Glasovi: Kleveta je teža nego krada!). Ja ne znam, kod našeg seljaka svakodnevno dolazi do toga.

Ima još nešto drugo na što se narod žali, tako na primer na smetnje poseda. Vi znate koliko je materijalnih izdataka trošeno na to. Ja sam gledao postupak tih smetnji poseda. Tamo je sudija najmanje upućen u one predmete, koji se raspravljaju. (Jedan glas: Nemoj tako, da govoriš! Jesi li ti stručnjak!). Nisam stručnjak i ja sam se ogradio od toga, ali, gospodo, kad ima druga instancija, on hoće da tera dalje i onda

neka sudovi rešavaju u drugoj instanciji. Ja verujem da bi opštinski sudovi u mnogo slučajeva ovakve teške parnice, koje vode i do krvoprolića, izmirili i zadovoljili i time bi se mnogo oteretili sudovi u ovoj zemlji. To su moje primedbe koje ovaj Dom ne mora da prihvati, ali ih ja tek iznašam dobronamerno i po mome subjektivnom uverenju.

Sto se tiče naših sreskih i okružnih uza u državi, ja mislim da će se saglasiti i g. Ministar, da je i njihovo stanje upravo skandal 20 veka, kako oni izgledaju. Ja znam da g. Ministar u svome organičenom budžetu nema sretstava da ovo stanje popravi, ali, gospodo, ako bi bilo dobre volje kod pretpostavljenih starešina, i kad bi se njima od strane nadležnih skrenula pažnja, ja sam duboko uveren, da bi se svakako pokrila ta kulturna sramota bar donekle. Ima načina da to učini opština sa malom subvencijom, a ima načina da starešina suda iz svojih skromnih budžetskih sretstava nade neki dinar za kreč i da okreči, da su bar s te strane u redu. Kažem, treba dobre volje, pa bi se i ovo moglo donekle da ukloni.

Gospodo, što se tiče kaznenih zavoda, mi svi znamo, da se u štampi mnogo puta, dokle je bila slobodna štampa, mnogo pisalo o aferama u kaznenim zavodima. Kod nas je još specijalan slučaj onaj kazneni zavod u Lepoglavi, mi znamo da se o tome mnogo što šta priča i govori, a koliko imade još što bi se moglo učiniti u tome pogledu. Tamo bi bezuvetno bilo potrebno, da se vrši češće kontrola i da g. Ministar traži bezuvetno, da može ovakve zavode kontrolirati ne samo u vršenju njihove dužnosti, nego kad bi ta komisija bila obrazovana od stručnjaka, koji bi mogli pregledati i račune tih zavoda, njihovo poslovanje i njihovo gazdovanje. Ja sam uveren da bi ova stavka od 25 miliona, koju dajemo za kaznene zavode, da bi ona u prihodima mogla malo olakšati, ako bi se zavelo dobro gazdovanje u ovim zavodima. (*Kosta Aleksić*: Hoćeš li da glasaš za budžet?) Ne mogu glasati za budžet, kad ne bi bilo ničega drugoga, sem onih primera koje sam ovde naveo, i zato izjavljujem da ću glasati protiv ovoga budžeta. (Odobranje i pljeskanje na levici).

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Reč ima narodni poslanik g. dr. Toma Smiljanić.

Dr. Toma Smiljanić: Gospodo narodni poslanici, ja sam stavio sebi u dužnost da u toku mog poslanikovaња iznosim pozitivne strane našega rada, naše nacije i države. I ovo puta hoću da govorim o resoru Ministarstva pravde, navodeći sve one blagodeti koje je naša nacija dobila preko Ministarstva pravde. Ja hu vam dati jedan primer iz Jужne Srbije, kojoj ja pripadam po roђењу. Tamo, pre osloboђења, nije postojalo pravosuђе, nego je svaki pojedinac vrlo често сам решавао и тражио задовољштину. Tamo je у то време било безаконје, па је тамо због тога и била укорењења крвна освета и придобијање задовољштине од стране самих појединаца.

Са доласком наше државе, међутим, успостављени су судови и настало је одмах затим умиривање тог народа и придобијање народа за државу. Тако, данас у тој покрајини постоји потпуни поредак и велико поверење у судове. Узмите као пример крвну освету. Tamo je крвна освета готово престала, а престала је само ради тога што су судови увек били на висини и народу непристрасно и по закону делили правду. Крвна освета била је нарочито развијена код Муслимана раније, а сада баш

и муслимани сами кажу: Немојмо враћати крв сами, јер је крв на себе узела сама држава и она ће задовољити свакога, који има да тражи своју правду код судова. Само се по себи разуме да је то већ повраћај вере у судове. Ја лично имам пуно вере у данашњег Министра који има расно осећање правде, осећање наше расе, као што је предговорник казао да правда држи земљу и градове, те заиста и видимо да она држи ову нашу земљу.

Господо, овога пута ја не бих ни говорио, ако бих имао да говорим само о ресору правосудија. Али ја сам био изазван говором једног нашег друга, који је говорио у начелној дебати, па се тамо око мио на некаква илегална удружења, као да ми овде нисмо једна правна држава, већ као да код нас вршљају нека илегална удружења. Тада ми је пала на памет једна огромна и ужасна опасност која нама прети, а која потиче од црне интернационале. Ја сам помислио да тај наш друг, који је иначе врло симпатичан, иначе патриота и Југословен, није случајно упао у канџе те црне интернационале, па уместо да се из ње исцупа као Југословен, он је почео можда и несвесно да јој служи. У нашој земљи не постоје илегална удружења. (А. Павлич: Постоје, постоје.) Ја као историчар морао сам да се интересујем за те ствари. Фрамасони нису рушили француску монархију, него поједини кардинали. Фрамасони нису рушили руску монархију, него поједини Распућини, те према томе упозоравам мога поштованог друга да, ако је с те стране био упућен да говори о илегалним друштвима, ја га упозоравам да не треба да служи црној интернационали, која не зна за национализам. Она се провлачи чак и у породицу и руши нацију. (Пљесак. — Павлич: Она је јавна.) Да вам дам неколико примера да видите, како се спроводи црна интернационала. Клерикалци долазе на чак одлазе и у планине да потраже слушкиње, које су отишле као домаћица да служе, па им говоре да се не удају за православног јер ће тако изгубити душу. У нашим крајевима имамо учитеља, католика и ти учитељи предају деци православној вери односно православној веронауку по нашим школама, а ми се, видите, тога не бојимо. Али долазе клерикалци и говоре тим учитељима да не смеју предавати православној веронауку и да не смеју са децом ићи у православној цркву, јер ће изгубити душе. Резултат је тога био премештај учитеља, а неки су прелазили у православље. Још један случај: У Скопљу дете је у недељу место да оде у цркву, отишло у Соколану. То дете седам година добијало је јединице из веронауке и никако није могло да поправи ту оцену. (Алојзиј Павлич: Ко је то дете, дајте наводе?)

Питајте вашег жупника у Скопљу, па ће вам он казати! (Алојзиј Павлич: Јесте ли ви фрамасон?)

Господо, што се мене тиче, ако ми овом партијом буџета преко које помажемо наше свештенство, ако ми тим партијама помажемо црну интернационалу, ја бих збрисао све те партије из буџета, па би дао да се код нас васпоставе средски судови, који ће се, као што нам је изјавио Г. Министар правде, хвала Богу, васпоставити. Ја, господо, не говорим овде као човек, који нема вере. Ја имам свештеника, који су моји пријатељи. Ја имам пријатеља католика, код којих идем о Божићу и Ускрсу, а који исто тако долазе и код мене. Ја ценим верске људе. Ја глорификујем Хаџи Бери и Хаџи

Рувима. Глорификујем Штрасмајера и друге, али кажем, чувајмо се црне интернационале, јер је она далеко опаснија, него ли онај рушилачки рад оних емиграната, који су у иностранству. (Бурно пљескање.)

Ја сам хтео само, господо, овом приликом да изјавим своје пуно поверење у нашега Министра правде, и изјављујем да ћу гласати за овај буџет (Одобравање).

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Има реџ г. др. Zivan Lukič. (Гласови: Није овде). Има реџ г. Ferdo Šega.

Ferdo Šega: Господо народни посланици, желим само у кратко истакнути једну велику и неодољиву потребу, у усавршењу наших закона, а то је Закон о брачном праву.

Цијели наш народ осјеца потребу овог закона, и наше вјекovima очекивано и дочекано сједињење не би било потпуно, кад не бисмо уклонили умјетне оградe, које постављају поједине конфесије, браковима између разновјерних чланова. Ми ове умјетне оградe, запреке љубави, том најузвишенијем осјећају људског рода, морамо развалити или бар снизити. Да се технички изразим: за изградњу овакових оградa морају имати ти градитељи propisnu градевну дозволу, издату од државе. У овој се држави не смије ништа градити без дозволе власти, а по најмање овакове оградe.

Danas поједине конфесије израђују и узаконјују такво брачно право, како је било могуће тамо у средњем веку. Управо се онемогучије зенидба између припадника разних конфесија, док је народна побуда и потреба да нам се, управо браковима, наш народ потпуно зближи, измјеша и да нам се роде нова поколенја Југословена. Тражим стога, да се донесе Закон о браковима између припадника различитих конфесија. Наравно, да се тиме нема и не смије дирати у темељна начела или догме поједине, нарочито католичке цркве, где је брак неразвјезив.

Господо, уједно тражим заштиту за т.зв. незакониту дјecu. Из наших грађанских закона мора нестати разлике између законитог и незаконитог детета. Зад да у XX вијеку може и смије модерна држава згосати за цијели живот један дио својих држављана, који имају право на потпуно грађанску заштиту? Зар су они криви, што држава још увијек није уклонила злочобни назив »незаконити« из матичних књига и што их је оставила разбаштинјенима и изван закона?

Doista би овај мој апел био сувишан, кад би водење матичних књига било повјерено управним властима. Међутим вјерујем, да ће и црквене власти различитих конфесија у нашој држави, приврвно и драге воље брисати тај увриједљив назив, још и прже него буде донјет нови брачни закон.

Isto тако се мора нарочитим законом заштити мајка таквог незаконитог дјетета. Зад да хиљаде матерa буду извргнуте порузи и бројним социјалним невољјама само зато, што су се рade жртвоваље да роде и да се посвете материнству, него да постану чедоморке или да којекаквим презервативима прostitишу брак.

Moramo zato свакој матери осигурати ијезино узвишено право одгоја, пружити јој средства за вршење тога светог позива и законом јојо загарантовати чaстан друштвени положај.

Narочito је то потребно у данашњем вијеку, кад је живот постао толико комплициран; кад имаде стотине разлога, због којих је узаконјење заједни-

ce, s obzirom na materijalne poteškoće i zakonske propise, ne samo otešćano, nego u mnogim slučajevima sasvim nemoguće.

Prolazi gotovo 150 godina, odkada je Francuska revolucija proklamirala prava čovjeka, a mi eto moramo ovdje dizati svoj glas za osnovna prava tolikoga broja naših građana i naših građanki.

Ne varajmo se i ne zatvarajmo oči pred jednom velikom činjenicom: danas se jednom neobičnom brzinom množe t.zv. divlji brakovi, pa požurimo se sa donošenjem Zakona o brakovima, jer će nas inače preteći vrijeme i događaji.

Gospodo, kod ove prilike želim iznijeti još jedan svoj odlučni zahtjev.

Sa mjerodavnog mjesta dobio sam obaveštenja, da bi se imao, temeljem odnosno ovlaštenja, u finansijskom zakonu, s vremenom ukinuti, odnosno premjestiti iz Zagreba u Beograd naš sadanji vrhovni sud, dosada zvan Stol sedmorice.

U ime celog građanstva grada Zagreba već sada najodlučnije protestiram protiv ove namjere.

Zagreb, odkada postoji, bio je sjedište Vrhovnog suda Posavske Hrvatske, pa to mora i ostati. Ni jedna tuđinska vlast nije nikada imala ni srčanosti ni hrabrosti, da dira u ovu najveću sudsku oblast.

I u vidovdanskom Ustavu bilo je utvrđeno, da će Vrhovni Sud za cijelu državu imati svoje sjedište u Zagrebu, budući da je i onako cijela ostala državna vrhovna uprava prenesena u Beograd.

Kada se u ono vrijeme pridavala tolika važnost tome, te je to pitanje riješeno ne običnim zakonom, već samim ustavom, to se i sada imade to pitanje smatrati važnim državnim pitanjem i riješavati zakonom pred Narodnom skupštinom, a nikako ne uredbom ili inim kakovim administrativnim aktom.

Gospodo, ni sam Hitler, koji je svojom revolucijom jednim mahom dokinuo samouprave pojedinih dosadašnjih njemačkih država, nije ipak dirao u vrhovni sud, ostavio ga je u miru u dosadašnjem sedištu u Lajpcigu.

Stoga i ja tražim, da ni naša Kraljevska vlada ne dira u sjedište vrhovnog suda u Zagrebu, nasuprot tražim, da taj sud postane jedan za cijelu državu.

I vas, gospodo drugovi, molim, da me poduprete u ovom mojem odlučnom ali opravdanom zahtjevu.

Glasujem za proglašavanje (Odobranje i pljeskanje)

Потпретседник др. Коста Поповић: Реч има народни посланик г. Стјепан Бабић: (Гласови: Није овде). Реч има народни посланик г. Војко Куртовић.

Војко Куртовић: Господо народни посланици, из предлога Буцета Министарства правде ми не видимо да је унета потребна сума новца ради устројства средских и окружних судова на територији скопљанског Апелационог суда, и Великог суда у Подгорици. У прошлој буџетској години говорили смо о томе и истакли неједнакост у погледу устројства судова и примене законодавства. Сада пак по обећању г. Министар финансија одредила је 5 милиона динара за г. Министар правде, која ће се сума дати из уштеда ради образовања ових судова на Југу и на територији Подгоричког великог суда.

Истицали смо у прошлој буџетској дебати неопходну потребу устројства ових судова а и

државни је интерес да што пре дођемо до унифицираног законодавства.

Из експозеа господина Министра правде ми видимо да је г. Министар правде предузео све потребне мере у томе правцу и да ћемо ускоро имати те судове. Једину молбу коју би имали да упутимо Министру правде, у чију објективност и непристрастност нико нема разлога ни за тренутак да посумља, то је, да се приликом образовања односно устројства тих окружних судова поступа што правилније, т.ј. да ти окружни судови народне потребе, да буду на средокраћу, на домаку оближњих средских судова, односно у центру територије, на којој има да делују ти окружни судови.

У вези што је Министарски савет овлашћен Финансијским законом да преуреди администрацију у погледу уштеда, ја молим господина Министра правде, да има на уму и шеријатске судове, који постоје на територији Јужне Србије и Босне и Херцеговине. Ти шеријатски судови, господо народни посланици, ја могу слободно да кажем, да Бог зна шта не раде и да они сада стварају врло рђаво расположење код грађана, нарочито у овоме времену економске и финансијске кризе. Јер ти шеријатски судови тако су мало запослени, да се може рећи, да перманентно ништа не раде. Њихова је надлежност у томе, да врше расподелу заоставштина односно да врше функцију судије неспорних дела и да суде по партицама које проистичу из наслеђа. Према томе можете закључити, колико они уопште могу да буду запослени. Може се слободно да каже, да ти судови не раде просечно ни један сат дневно, а ја познајем шефове шеријатских судова, који по читаве недеље проведу у лову и не долазе уопште у канцеларију. Није то ради тога, што би они били несавесни и нерадни чиновници и што не би хтели да раде, и што злоупотребљавају свој положај, не, него просто зато што немају посла. И када ми сви знамо очајно економско стање у коме се налази специјално Југ, ја мислим, да је свакоме јасно, како свет може да резонује о овим људима и о државној управи, која се не стара о томе да ове људе постави на њихово место, т.ј. да их упосли и да их додели редовним средским, окружним и првостепеним судовима, те да тамо поред своје редовне надлежности које су им одређене законом о шеријатским судовима, раде и друге послове. Јер непобитан је факат да су првостепени судови и превисше оптеречени.

Господо, ја сам дужан да се осврнем на приговоре од стране извесних говорника из опозиције и да кажем да су они тим приговорима, како би се рекло, надigli толику ларму, да су хтели и пред публиком и пред јавношћу да покажу као да се тобоже владина већина не интересује и не предузима потребне мере за сузбијање корупције. Из експозеа г. Министра правде, који је јуно прошле овде изложио, могли смо чути да је већ образована комисија која има да донесе закон о сузбијању злоупотреба у званичној дужности. То је најбољи и најочитији доказ да је Краљевска влада, и већина у Скупштини, са којом она сарађује, расположена и да чини све што је потребно да дођемо до тога закона за који опозиција претставља да за њим народ вапије као гладан за парче хлеба.

Исто тако опозиција се је осврнула и на то, као да тобож наши судови нису на достојној висини, да своју дужност не врше како треба, да има необјективности, да уопште судство није онакво, какво би требало да буде, наводећи за то и неколико примера, те су учинили извесне приговоре у томе правцу, који су приговори савршено депласирани. Уместо да појединачно говоре и да изнесу поједине случајеве, ако таквих има, они су уопштавали своје изјаве као да се односе на цело наше судство. Јутрос је, пак, мој предговорних из опозиције г. Стажић изјавио, да то није говорено о целокупном судству, него само о изузетцима. Али ја мислим да ни ти изузетци нису требали да се износе пред Скупштином ни пред јавношћу; јер ми знамо да је за сваки такав и појединачан случај, који је г. Стажић износио пред Скупштином, да се је могао расправити друкчије, чак г. Стажић није имао потребе ни да се труди да иде лично до г. Министра правде, него је могао једним пропратним писмом да достави тај случај г. Министру правде и г. Стажић би био потанко обавештен о резултату, шта је г. Министар правде предузео према томе чиновнику, односно судији, који је био несавестан и неистраван у вршењу своје дужности.

Према томе, господо, изношење ових конкретних случајева у овоме дому може да се узме само као блефирање, као ударање у јерихонске трубе, као да су они из опозиције једини борбеници правде, честитости и поштења.

Ми, господо, као што рекох, можемо бити задовољни са изјавом г. Министра правде који је казао да је већ образована комисија која има да донесе закон о сузбијању злоупотреба у званичној дужности. Тиме се испуњава све оно што можемо да очекујемо у овим тешким временима, када се непрестано говори да је корупција узела великога маха.

Верујући да ћемо ми са територије Јужне Србије и Црне Горе доћи ускоро до средних и окружних судова и да ће се тиме доћи до апсолутног изједначања судске организације у целој нашој Краљевини, и знајући да је г. Министар правде увек био за то расположен и наклоњен, ја изјављујем да ћу гласати за буџет Министарства правде. (Одобравање и пљескање).

Потпредседник др. Коста Поповић: Реч има народни посланик г. Перо Грајић.

Перо Грајић: Господо народни посланици, приликом садашњег претреса државног буџета за 1934/35 годину у овој специјалној дебати и ја ћу бити слободан да неколико речи речем у једној ствари о којој нисам чуо да је и један од г. г. посланика говорио.

Код нас у Босни и Херцеговини бивша аустро-угарска управа и њени судови били су надтуторствена власт над имовином деце, која су остала из родитеља као малолетна, а деци је суд постављао тудора, који је управљао децијом имовином под надзором суда као надтуторске власти.

Дешавало се више случајева где је суд малолетничку имовину покретнине а негде и некретнине умвочио а тај је новац полагао у новчане пупиларно сигурне заводе на штеду од чега су малолетна деца имала камату. Кад је дошао светски рат сав тај новац малолетника подигнут је из новчаних за-

вода свакако по наређењу управних власти те су га претвориле у аустро-угарски ратни зајам.

Како је пропала Аустро-угарска монархија, тако је пропао и тај ратни зајам малолетника. Господо народни посланици, код оваквих случајева су малолетници, а у највише случајева највећа сиротиња знатно оштећени, у много случајева упропашћени, јер сад кад се ти малолетници проглашују пунолетним, тада им судови издају за тај њихов зајам, који је без њихове приволе узет, аустро-угарске ратне облигације, које сад не вреде ни једне паре.

Господо народни посланици, требало би што прије испитати све случајеве по овом предмету. Где се утврди да је новац малолетника сиротиње уписат у ратни аустро-угарски зајам, таквим свима требало би штету надокнадити. Јер и ови су ратом пострадали.

У овом предмету апелирам на г. Министра правде, да ће он по овом потребно одредити. Апелирам и на Краљевску владу, да ову ствар сматра као праведну и хитну, те да о томе донесе своје решење, да се штета оштећеним свима што прије накнади.

Имајући поверење у Краљевску владу гласам за предложени буџет Министарства правде. (Пљескање).

Потпредседник др. Коста Поповић: Има реч народни посланик г. Др. Светислав Михајловић. (Узвици: Није овде!).

Пошто г. Михајловић није присутан, реч има народни посланик г. Сергије Урукало

Сергије Урукало: Господо народни посланици, у буџетској дебати у начелу, нијесам узео ријеч јер сматрам да је претрес буџета у начелу више политичког карактера, док је дебата у појединостима еминентно економска. У начелној дебати узело је учешћа, са доста политичког такта и обазривости са својим исцрпним говорима до стотину уважених посланичких другова.

За буџет у начелу за годину 1934/35 дао сам свијесно свој глас а сад, кад је расправа буџета Министарства правде у појединостима, узимам ријеч да ставим своје примједбе и да изложим своје погледе.

Пре него на то пређем желим да и од стране моје захвалим Министру правде г. Максимовићу на његовом излагању и правдању буџета његовог ресора и оправдану одбрану судова и судства, али га уједно молим, да ми не замјери на примједбама, које ћу да учиним. Све примједбе, — бар ја тако гледам. — потичу из чисте наміјере да се ствари поправе. Њих диктира жеља за бољим.

Прву примједбу имам да учиним на партију 67 овога буџета »О ексхумацији и концентрацији гробова и костурница у земљи и на страни.« У овој партији смањен је износ за 30.000 динара. То би значило вола мало за један већи износ, али, на износ од 195.000 динара колико је било у прошлогодишњем буџету, и 30.000 значи ипак доста. Када се пак к томе дода чињеница, да се ни прошле године са мало већим износом није дало на томе пољу скоро ништа учинити, тада је ова моја примједба мислим умјесна и оправдана.

Господо народни посланици! Скоро све државе пак и оне сиромашније, са слабијом валутом и лошим унутарњим приликама, пренијеле су своје

погинуле синове у своју родну земљу. Право је и патриотски, господо, да и ми што пре исто то учинимо са нашим синовима витезовима и јунацима. Али, господо народни посланици, са оваквим малим износима, бојим се да не можемо и нећемо никада. Кости наших милих синова треба да почивају у својој рођеној земљи, за коју су и животе своје радо дали. Они ће ту мирније да почивају. Туђинска земља није њихова, није за њих. А ако баш треба и тако да буде, морамо свакако наћи могућности и подигнути им заједничке достојне костурнице у које треба да се са страхопоштовањем покупи, пренесе и положи прах њихов, пак нека им се уз кандило и крст часни поносно вије и барјак слободе, југословенска државна застава, да из светлости небеске гледају тај и њиховим јунаштвима, напорима и жртвама на вјечна времена побједоносно извојевани симбол и штит нашег ослобођења и нашег народног и државног Уједињења.

Господо народни посланици, ову потребу и правду износим због једног мени познатог случаја. Претпрошле године на једном излетничком путовању до Албаније, неки моји пријатељи из Сплита узгред речено римокатоличке вере, пријетише негде на албанској обали гробље српских јунака у тако жалосном стању, да пуни поштовања и захвалности светом пепелу испод тих затрављених хумка, о свом трошку подигоше оградне зидове и железна врата. Њима као добрим патриотима на овако похвалном гесту нека је и са овог места најлепша и свака хвала. (Одобравање). Али се питам, да њих случај туда нанео није, да ли би се можда данас и знало за те витешке гробове? Ово, господо, не сме да буде.

Господо народни посланици! Износим ово, да упознам вас који случајно нијесте упознати, да у Аустрији, Мађарској, а изузев ово гробље неће на албанској обали и у свој Албанији, још се ни пијуком није ударило нити што порадило на уређењу гробова односно ексхумацији и преносу костију тих наших славних синова, пак молим, господина Министра и свију вас, уважена господо народни посланици, да сви и сложено порадимо на одужењу и овог патриотског дуга.

Желим да напоменем и замолим, да се у број тих наших јунака уврсте и они наши синови, који су услјед осуда због политичке кривице за вријеме талијанске окупације у издржавању казне у талијанским казнионама или оних у интернацијама умрли, укаже братска част и дужност, да и њихове кости буду пренијете на мирни починак у своју родну земљу. (Одобравање). Један такав случај десио се са честитим сином мога среза др. Александром Миовићем, чије кости и данас трну на гробљу у Анкони. (Слава му).

Сада прелазим на главу XXIII „Апелациони суд у Сплиту са подређеним судовима.“ У те подређене судове спадају и Краљевски срески судови Бенковачког среза, кога имам част заступати. Ти су судови са сједиштем у Бенковцу, Кистањама и Обровцу. Нешто ћу напоменути и примјетити за ова три среска суда, али морао одмах истакнути, да је слично и код многих осталих среских судова на поменутој територији. Три поменута среска суда Бенковачког среза до припојења Задра Краљевини Италији била су подређена Апелационом суду у Задру. Они су тада имали мању територију а с тога и мање пучанства. Услед губитка Задра проши-

рена им је територија и прикључено више хиљада душа, али судски персонал и концептни и канцеларијски у место да је сав подвостручен он је на против преполовљен. Сасвим наравно да је последица томе застој у послу и у отпреми, а услед тога материјалне и моралне штете. То није здраво. То не сме да буде. Посла је више па према томе треба да и персонала буде више.

Застој само једног важнијег предмета на сваком среском суду од недогледне је штете, па препоручујем г. Министру, да поради на томе, да се даде потребни персонал па било то на штету оних среских судова који можда имају мање посла а више персонала.

Још имам једну примједбу на коју желим да упозорим г. Министра правде, а она се односи на исплату пристојба позваним сведоцима на казнене расправе. То је незгодна чињеница и њу треба отклонити. Често се дешава да сведок позват на суд због мањкања кредита дотичном суду не може да подигну ту своју мизерну пристојбу. Пошто због сиромаштва и далеког пешачења а понеком случају и за трошак превоза треба тај најситнији износ, то он уновчује своју намиру код приватника дакако уз неки а можда и овећи проценат.

Молим господина Министра правде да даде расположити да се то у будуће не догађа нити код среских нити код окружних судова. Пошто тврдо верујем да ће г. Министар правде све ово уважити, изјављујем да ћу гласати за овај буџет.

Потпредседник др. Коста Поповић: Реч има г. Јован Мисирлић. (Гласови: Није ту). Г. Мисирлић није ту. Има реч г. др. Јурај Ценкић.

Dr. Juraj Cenkić: Gospodo poslanici, malo sam psihološki nerazložan radi incidenta gospodina profesora istorije dr. Smiljanića. On je za uputno mislio, napasti crnu internacionalu. A to nije nitko drugi nego katolički kler.

Gospodin dr. Smiljanić mogao je to samo zato učiniti, jer je po svoj prilici pristaša lajicizma, tj. potpunog odvajanja pojedinca ili države od vjerske ideje.

Zato je kazao, da bi bolje bilo, da Vlada ukine subvenciju članovima crne internacionalne, jer je ona štetna po ovu državu, pa neka se dađe ta subvencija za sreske sudove.

Ja se čudim, da on kao profesor istorije ne priznaje jednog socijalnog fakta. Katolička je crkva bila u našem hrvatskom narodu, a i sada je u jugoslovenskom iedan vrlo jaki socijalan fakat:

Ona je jedna moralna komponenta sa kojim svaki razuman političar mora da računa. Zatim, mi smo Ustavom usvojena i priznata religija. Istina, sve su druge religije regulisale svoje odnose sa našom državom, samo ne katolička. (Jedan glas: Ko je kriv tomu?) Ja neznam! Ja svakako nisam kriv, a nije tomu kriva ni crkva katolička. (Isti glas: Nije kriva ni država!) Pa ako nije kriva ni država, ni crkva onda ja držim, da ćemo te odnose regulisati.

Sada je katolička religija i crkva radi Ustava jedna javnopravna korporacija, koja je u odnosima jedne usvojene religije nasorama paritetske države. Ta država tu religiju priznaje, te iu subvencionise.

Kako onda iedan profesor istorije može tražiti, da se taj fakt s kojim naša država operiše, poništi, i da se ona pomoć koja se daje katoličkoj religiji razdeli sreskim sudovima. Radimo mi, gospodo moia, svi u svom djelokrugu na tome, da širimo moral, pa

onda nećemo tolike milijune trošiti na kaznene zavode, sudnice i ludnice. Meni je vrlo žao da je g. profesor kazao, da je crna nacionala pogibelnija od svake druge, valjda je mislio i od crvene. Zar mi da smo pogibelniji koji učimo, da se u državi imaju poštovati autoritet, obitelj, privatno vlasništvo te bar naravna religija, koja je baza svakoj pozitivnoj religiji. Zar je crvena internacionala, koja te stubove društva i države ruši, od veće koristi po državu i društvo?

Hvala lijepa na ovakom shvatanju. Visoka Vlado. (okreće se prema ministarskim klupama) ja to ne razumem kako biste vi mogli tako pogibene elemente, kao što su katolički svećenici, kao crni internacionalci, pomagati u svom budžetu i trošiti na njih tolike milijune.

Da li bi to bilo politički mudro. Kad bismo mi takovi bili vi nas ne biste smjeli plaćati, vi biste nas morali raziriti i baciti u tamnice. Mi smo dakle pogibelniji. Što učimo, da je svaka vlast od Boga. Što uči crvena internacionala, to mi svi vrlo dobro znademo.

A sada čuete kakovi su internacionalci, katolički i slovenski svećenici. Što Hrvati i Slovenci imaju u kulturi i gospodarstvu, moraju najviše zahvaliti svome svećenstvu.

Ono je pisalo pravne dokumente, pjevalo je pjesme, širilo je nacionalni duh, i otpor protiv tuđina, gañilo je staroslovenski jezik, katoličko svećenstvo je zaustavilo zajedno sa napom tursku najezdu mačem u ruci. Ono je radilo na zadržnom polju.

Zato je Hrvatski narod i Slovenski dobio pridjev: predzide kršćanstva. Od nas potiče jugoslovenska koncepcija (Križanić, Štrossmaier i Rački). Sada smo kvasac smirivanja u našoj državi.

Pitam gospodina dr. Smiljanića da li znae kao pjesničar, koliko je katoličkih svećenika Hrvata i Slovenaca iz Gorice i Istre talijanska vlast eksportirala u logore i ondje ih mučila, davajući im ricinus.

Gospodin profesor istorije kaže: »da su francusku monarhiju srušili rimski kardinali a ja kažem, da je Francuska baš tada bila na najvišoj moći, kad je imala kardinala jednoga Pištelieia i jednoga Mazarena. Tko je srušio, gospodo, francusku monarhiju?

Srušili su ju slobodni mislioci, enciklopediste, slobodni zidari, sve valida ideini jednomišljenici g. dr. Smiljanića a ne katoličko svećenstvo.

Tko danas igra glavnu ulogu kod Staviiskijeve afera nego žene i masoni.

Kazao je dr. Smiljanić da se katolički svećenici prete onoi dieci, koja u nedelju idu mjesto u crkvu, u sokolanu da će pogubiti dušu.

Ja kažem gospodo moja, ako je to istina da ono diece koje idu u nedelju u sokolanu a ne u crkvu, doista ne rešpektuje crkveni zakon, pa griješi.

Ali iz toga ne slijedi da mora izgubiti svoju dušu, jer može dobiti u sakramentu pokore odrešenja.

Gospodo moja, ja kažem, treba ići i u crkvu i u sokolanu. Crkvena zgrada je potrebna i sokolana je potrebna. U sokolanu se djeca vaspitavaju fizički i nacionalno, a u crkvi moralno.

Bolje je, da je kraj crkve sokolana nego mehana. (Burno odobravanje). Etò, ja sam katolički sveštenik, i član crne internacionala, pa sam od 1906 godine sokol.

Radi svoga literarnoga rada u sokolstvu ja imam pačo-pčasnu diplomu:

Rekao je g. Smiljanić, da mi crni internacionalci osudujemo svakoga, koji sklapa tako zvane mješovite brakove. To ne stoji.

Katolička crkva kao i pravoslavna uz izvjesne uvjete dopušta, da katolik oženi židovku, musliman katolikinju, pravoslavac katolikinju i obratno, i zato ne moraju pogubiti dušu, samo neka se ljube među sobom, i neka svoju decu uzgajaju moralno i u ljubavi prema otadžbini i narodu.

Sada idem na predmet, i to na versku upravu. Ovdje država subvencionirše sve zakonom priznate vjeroispovjesti prema broju sljedbenika i faktičnoj potrebi.

Pravoslavna verska uprava dobiva	
iz toga resora svega	Din. 38.326.630.—
rimokatolička i grčko-katolička	„ 26.626.219.—
starokatolička vjerska uprava	„ 368.856.—
muslimani	„ 15.377.202.—
evangelici	„ 1.444.000.—
mojsijevci	„ 1.131.220.—
<hr/>	
Svega	Din. 83.274.227.—

Po najnovijim statističkim podacima ima u Jugoslaviji:

pravoslavnih	6.785.501.—	48.74%
katolika i grko-katolika	5.262.455.—	37.80%
staro-katolika	7.273.—	0.05%
muslimana	1.561.166.—	11.21%
evangelika	236.932.—	1.70%
mojsijevaca	68.405.—	1.50%

Kad dakle uzmemo u račun broj vjernika i te sume budžetske vidimo, da od državne subvencije, kojom raspolaze Ministar pravde, dolazi:

na jednog pravoslavnog	Din. 5.65
„ „ katolika	„ 5.05
„ „ starokatolika	„ 5.07
„ „ muslimana	„ 9.84
„ „ evangelika	„ 6.09
„ „ židova	„ 1.65

Kako iz tog računa vidimo, najbolje prolaze muslimani, zatim evangelici, onda pravoslavni, dalje starokatolici, a tek iza njih rimokatolici. Najslabije prolaze židovi.

Uočimo li, da država od verozakonske zaklade slovenačke i dalmatinske troši najmanje 4 milijuna neto, tad na jednoga katolika otpada samo Din. 4.24

Ne mislim govoriti kod Ministarstva prosvete, zato ovde iznosim, da ono troši za verske škole:

pravoslavnih	Din. 7.600.000.—
katolika	„ 5.941.000.—
starokatolika	„ 40.000.—
muslimana	„ 3.312.920.—
<hr/>	
Svega	Din. 16.893.920.—

Ova svota sa na prvo iskazanom čini sveukupnu subvenciju državnu za verske svrhe dinara 100.168.147.—

Od doprinosa za vjerske škole otpada na

jednog pravoslavnog	1.12 Din.
„ katolika	1.12 „
„ muslimana	2.12 „
„ starokatolika	5.50 „

Ovde sam ja prilično zadovoljan, jer nema velikih diferencija među vjeroispovjestima, osim kod muslimana. Ali ja znadem, da su tudinske i austrijske i mađarske vlasti zanemarivale naš muslimanski deo naroda u Bosni i Hercegovini, gradeći samo na oko Potemkinova sela, dok za seljački narod

Pravoslavni morali bi dobiti	44.814.108.— Din.		
„ dobivaju	45.926.630.— „	, dakle	+ 1.112.522.—
katolici morali bi dobiti	37.863.559.— „		
„ dobivaju	32.567.219.— „	, „	— 5.296.340.—
starokatolici morali bi dobiti	500.840.— „		
„ dobivaju	408.956.— „	, „	— 91.984.—
muslimani morali bi dobiti	11.228.849.— „		
„ dobivaju	18.690.122.— „	, „	+ 7.461.273.—
evangelici morali bi dobiti	1.702.858.— „		
„ dobivaju	1.444.000.— „	, „	— 258.858.—
židovi morali bi dobiti	500.840.— „		
„ dobivaju	1.131.320.— „	, „	+ 630.480.—

Iz svega se vidi, da katolici stoje s obzirom na broj pučanstva skoro najslabije. Ali reći će mi tko, da za podelu državne subvencije nije toliko mjerodavno brojčano stanje pojedinih konfesija, koliko stvarna potreba.

Dopustite, gospodo, da ovde istaknem neke najvažnije potrebe katoličkoga kulta i to: glede 1) vjerozakonske zaklade i njezinih kolatorija, 2) obveza vladalačkih patronata, 3) privatnih patrona, 4) kuratnoga klera s obzirom na kongruu i bir (lukno, redovina, godišbina).

Vjerozakonska zaklada i vladalački patronati:

Rekao sam da država u svoje svrhe troši dohodke šuma, verskog fonda u Sloveniji. Konstatiram, da državna nadležstva u Dalmaciji stanuju besplatno u zgradama verskoga fonda.

Hrvatsko-Slavonska vjerska zaklada je samo u papirima, pa nosi oko 121 hiljadu dinara godišnje, što Ban dr. Ivan Perović troši u crkvene svrhe. Naša Vlada ne priznaje verozakonskim zakladama patronatsko pravo, a tu se radi o 272 župe.

Dakako da se ne priznavaju, ni patronatski tereti. U budžetu pravosuđa nema ništa glede doprinosa za uzdržavanje crkvi i župskih kuća, takozvanog vladalačkog bivšeg patronata koje se je vršilo na području bivše vojne krajine. Tih imade oko 90 u zemlji.

Narod nije pravno dužan objekte verozakonske zaklade i vladalačkog patronata popravljati, a i ne može usled krize, pa zato ti objekti propadaju.

Privatni patronati:

Kod nas u Hrvatskoj popravljaju se crkve i to u provincijalu kao i domovi župski po privatnim patronima, što su biskupi i vlastelini. Narod daje samo vozne i ručne težake. Tako se radi na temelju običajnoga prava, i intimata ugarskih tobože apostolskih bivših kraljeva, te različitih riješenja upravnih vlasti.

Priznajem, da Banska uprava Savske banovine, Upravni sud u Zagrebu i Ministarstvo pravde na temelju tih propisa korektno ureduju. Ali kada do-

nisu marile. Ja kao katolički sveštenik potpuno odobravam, da naši muslimani dobivaju više kako bi iz ovoga neznanja i verske zapuštenosti izašli što pre van, pa da stupe sa ostalim vjeroispovestima u jedno kolo.

Uzmemo li u račun čitavu subvenciju kako Ministra pravde, tako Ministarstva prosvete, pa procentualni razmer pripadnika raznih konfesija, tad dobivamo ove rezultate:

lazi stvar putem tužbe na Državni savjet, on poništuje svaku povoljnu odluku ovih instancija, jer da nije osnovana na pozitivnom zakonu.

I tako, dok se Državni savjet ne postavi bar na Zakon o banskim upravama, ili, dok ne izade pozitivni zakon o crkvenim gradevinama, dotično zakon o veroispovednim odnosima, dotle se, jer narod ne može i neće te patronatske terete na se preuzeti, crkve i župski dvorovi ne popravljaju.

Ali, sve kad bi i Državni savjet povoljno rešavao, imademo poteškoću u ekonomskoj propasti naših vlastelina, biskupa i kaptola, kojima je ne toliko kriza koliko agrarna reforma podrezala sve žilje.

Ti patroni, nemaju novaca, siliti ih na velike popravke znači baciti ih na prosjački štap. Mnoga su vlastelinstva došla za jevtin novac u ruke raznim špekulantima, i bankama, pa ovi neće da vrše patronatskih dužnosti, ma da mogu, a imaju oslon u stajalištu Državnog savjeta. Tako je n. pr. žalostan slučaj u župi Orahovica.

Velika je pogreška bila, da se nije prigodom donošenja Zakona o agrarnoj reformi odmah izlučila potrebita količina zemljišta, za otkup patronatskih dobara, kako se je to u Hrvatskoj pred ratom prakticiralo.

Dopustilo se je vlastelinima prodavati svoj maksimum, a seljake se je pustilo u uživanje svega oduzetoga zemljišta, a da ih se nije upozorilo, da na tim zemljištima leže patronatski tereti.

Istina, kasnije je izašao § 67 Zakona od 19 juna 1931 g. koji je nepromenjeno ušao u § 27 Zakona od 24 juna 1933 g. da veliki posjednici i agrarni interesenti moraju dati crkvi oštetu srazmerno u zemljištu ili novcu prema svom delu koji uživaju.

Tu se uzimlje kao mjerilo 15—20 jutara obradljivog zemljišta, ili ekvivalent u šumama. Ovaj će se Zakon vrlo teško provesti u slučaju da vlastelini više nemaju zemljišta, ili ga imadu vrlo malo, opet znademo, da će seljak teško pustiti posjed iz ruku, i da je vrlo nepopularno u ime crkve uzimati seljaku ma i dio zemljišta.

To će osobito biti teško, jer se crkvi mora dati

komasirani komad, a to će poremetiti svu prijašnju katastralnu izmeru, i prouzročiti za novu velike troškove.

pitam na čiji teret će ti troškovi ići: § 27 citiranoga Zakona o izmenama i dopunama agrarne reforme ništa ne govori o građevnom uređenju patronatskih objekata prije otkupa. Po našoj praksi bivše Hrvatsko-slavonske-dalmatinske pokrajinske vlade, morali su kolatori prije otkupa crkve i župske domove postaviti u valjano građevno stanje. Seljaci su samo davali vozne i ručne težake. Kada Banska uprava današnja vlasteline priteže da izvrše svoju dužnost ovu, ili, kada bi tu dužnost bar u dijelu jednom natovarila na seljake, jedni i drugi se žale na Državni savjet, a on poništuje odluke.

I tako u crkve prokapljuje sneg i kiša, a župnici moraju nad posteljama držati otvorene kišobrane. Ona naime pomoć Ministarstva pravde od 200 hiljada dinara za opravke crkvenih zgrada i domova te crkvenih istorijskih spomenika, jest samo jedna kap u more tih potreba.

Svega toga nema možda kod ostalih vjeroispovjesti, jer su one regulisale svoje ustave sporazumno sa državom, pa se mogu na pravosnažnoj bazi pritezati vjernici na ispunjavanje dužnosti prema svojim bogoštovnim zgradama.

Kuratni kler:

Naša je država prilično dobro uhlebila tako zvani viši kler svih konfesija, dok se za niži kler, bar katolički slabo pobrinula. Evo, u Ministarstvu pravde leže debela akta Savske banovine, da se župnicima i kapelanima bivšeg graničarskog područja njezine teritorije pripomogne bar tako, da bi osim dodatka na skupoću, dobivali u ime plaće bar 1.000 dinara mjesečno.

Dodatak za skupoću ovi župnici i kapelani dižu, jer je u budžetu osiguran za katolički kler iznos u sumi od 11.230.980.— dinara, ali plaća je upravo mizerna. Vjernici naime doprinose za plaću 3,5 para po jednomu jutru, dok obrtnici, trgovci, i druga liberalna zvanja ništa. Tako iznosi plaća mjesečna 108,33 Din.

Pri brojavši k tomu dodatak od 300 dinara dolazi graničarski župnik na mjesečno nešto više od 400 dinara, k tomu dakako stan u naravi i nešto zemlje, dok lukna nema, a drva se kupuju. Stolarina ne dolazi u obzir.

Gospodo poslanici, je li ta plaća dostojna jednog akademski naobraženog čoveka. Zar nema jedan kočijaš ili jedna dobra kuharića uz stan i koštu, veća beriva. Ovi župnici, jesu vezani na disciplinu celibata, moraju da plaćaju bar jedno žensko družinče koje ga stoji najmanje 200.— dinara. A gdje je porez, namet, odjelo, knjige, novine itd.?

I taj volumen spisa leži u toj krizi kod Ministarstva pravde, neriješen, jer da nije uputno u današnjoj krizi natovarivati narodu nove prireze. Uputno je bilo natovarivati nove poreze, prireze, trošarine, globe za duhan, i pristojbe za osiguranje protiv tuče. Te poslednje u Novo-marofskom srezu iznose krivnjom stručnjaka gospodarskih Savske banovine, i što nije katastar u redu gotovo istu svotu kao i zemljarina. Ali kada se radi o katoličkom kleru, nije uputno podignuti seljaku doprinos od 3,5 pare po jutru na 4—6 dinara, što se ne bi ni poznalo, a i narod se ne bi protivio.

Nekoje općinske uprave neće ubirati ni taj tako maleni doprinos, jer nije vrijedan truda knjiženja,

pa tako i ova plaća od 108 dinara 33 para zapinje.

Pravoslavni u gornjo-karlovačkoj eparhiji sretni su, jer je bilo za njih uputno, da se parohijalni namet i doprinos njihovih fondova kreditira u § 19 Finansijskoga zakona sa 2040.— dinara.

Vjernici to vraćaju da po jednom jutru plaćaju 4 dinara. Ovi sveštenici dobivaju još iz državne kase mjesečno 66 dinara oštete za oduzete im sesije po mađarskim vlastima, plus lični i porodični dodatak. Na području rimokatoličke župe Jasenovac nalaze se 3 pravoslavne parokije, jedna od 400 duša, druga od 600, a treća od 1500. Svaki parok dobiva mjesečno uz stan i vrt te drva prinadležnosti od 1500 dinara, a i više prema broju svoje porodice.

Katolički župnik sa 3.000 duša uz nešto mršave zemlje, stan u naravi, nešto više od 400 dinara. Drva kupuje. To je evo, u stvari ravnopravnost religija ustavom zajamčena. Tako se evo ima stvar na području negdašnje I i II banske regimente, križevačke i durđevačke. Nešto je bolje u senjskoj biskupiji, jer je onde veći dodatak na skupoću kao i u Dalmaciji, ali nema zemlje. U senjskoj biskupiji dobiva se s velikim poteškoćama i lukno u drvima. A u Dalmaciji nešto redovine. Tako u senjskoj biskupiji i u dalmatinskim biskupijama dolaze sveštenici jedva na 800 dinara mjesečno. Ako dobivaju školarinu, a to je rijetko radi siromaštva pučanstva, onda na 900 dinara. U Bosni i Hercegovini je kao i u Krajini, (Granici). Godižbina nema prinudni karakter, dodatak je jako malen, školarina nikakova, zemljište kukavno i malo ga je, pa tako su prihodi jednog svjetovnog sveštenika oko 600 dinara mjesečno. A taj mora da drži jednoga momka i jednoga konja radi službe. I onim župnicima koji žive od gospodarstva slabo ide.

Gospodarska renta je kod seljaka pala, koji sam obrađuje, a kamo li ne kod župnika, koji obrađuje bilo iz dijela, bilo sa težacima, koje plaća. Nije rijetkost, da su župnici gospodarskih župa dužni silne svote na državnim porezima i samoupravnim prirezima, pa im se protupravno poreske i samoupravne vlasti knjiže na nadarbine.

Jedino katolički sveštenici u Crnoj Gori i koji su u državnim službama, bolje prolaze.

Gospodo, poslanici, ja apeliram na vas i na g. resornoga Ministra, da nešto učinimo za taj kler. Katolički kler živi i radi među narodom, među seljaštvom.

Za ere Pribićevićeve bio je naš katolički kler tobože antidržavan, jer nije bio za centralizam, i što nije hteo, da budu Hrvati manje od makovoga zrna. Kad je Radić Stjepan tjerao republikansku politiku, harangirao je svoje pristaše, da nam sve uskraćuju, jer da držimo sa Kraljem i sa Beogradom.

Danas se smatra kler protivnikom Vlade po nekojima, jer nije integralno jugoslovenski raspoložen, i što ne odobrava svaki čin naše Vlade.

Katolički kler je za Kralja, on je za ovu državu, on je za plemensku (narodnu) ravnopravnost unutar jednoga jugoslovenskoga naroda, on je za celinu ove države i veliku trpeljivost, i ravnopravnost religija. Ali on hoće, da u toj svojoj nacionalnoj državi jede pristojan hljebac. A sada, da nešto kažem o luknu, biru, redovini ili godižbini.

Ova zastarjela ustanova koja potječe još iz naturalnoga gospodarstva i iz feudalnih vremena, kamen je smetnje između svećenstva i vjernika, osobito onde, gde su vjernici iz političkih i korteških

razloga nahuškani.

U upravne vlasti više puta zlo rade. Tako je evo Ban Primorske banovine dr. Jablanović izdao dne 15 marta 1933 g. broj 40534 povjerljivu naredbu svim sreskim načelnicima, neka redovinu koja je u svoje vrijeme kao preteški teret običajem uvedena ovršno ne utjeruje, ier da se ne osniva na pozitivnom zakonu.

U svoje je vrijeme Banska uprava Savske banovine odredila, da se u toj krizi ne utjeruje otkupljeno lukno, ali je ipak bila tako susretljiva, da je odredila, da se otkupljeno lukno konvertira natrag u podavanje u naravi prema starim propisima.

Zato ja ovde molim, gospodina dr. Božu Maksimovića, neka svemu tome na najshodniji način u, čini kraj, pa da uputi podložne organe, da uređuju prema propisima koje su zatekli na svojem području.

Još ga molim, neka se svojski zauzme, da država otkupi to lukno (bir, redovinu, godišbinu) na način kako je to učinjeno u Drinskoj banovini, Zetskoj banovini, Dunavskoj, Moravskoj i Vardarskoj, gde je bir otkupljen pravoslavnom svećenstvu temeljem člana VI Zakona o uređenju svešteničkog stanja od 1888 godine sa 13.200.000.— dinara.

Muslimanskim imamima je slično učinjeno sa 2.100.000.— dinara. Za taj bir ubire država 12 dinara po poreskoj glavi na godinu.

Zašto se ne bi nešto slično učinilo i za katolički kler?

Председник др. Коста Кумануди: Господине посланиче, завршите свој говор.

Др. Јурај Ценкић (наставља): Одмах ћу завршити.

Господо посланици, ја примам буџет Министарства правде, јер наша Влада у тој кризи субвенционисе све Уставом признате религије, дакле, није за раставу цркви од државе. Та субвенција за све вјероисповести износи 100.168.147.— dinara.

Субвенције су прелично раздијелене према броју пуџанства. Што се тиче раздијеленја према стварним потребима, морамо се с обзиром на кризу и добру влоју Владе, која не може више дати, задовољити с оним, што нам се даје.

Затим имам повјеренје: баš у особи Министра правде г. Боже Максимовића, који је једна јака личност, а и увидан политичар. Молим га, да што пре уреди тај паџал, и оtkupi lukno, па ће си с тиме подигнути код католичкога клера споменик захвалности. Нека знаде, да ће и католички клер honorirati ову gestu, јер ће се држати one: рука руку пере! Svršavam (Pljeskanje i odobravanje).

Потпредседник др. Коста Поповић: Има реч г. Јован Мисирлић.

Јован Мисирлић: Господо народни посланици, у начелној дискусији о буџету нагласио сам да ћу говорити и у специјалној дебати Министарства правде. Али пошто је г. Министар почео свој говор са претњом, ја мислим да ћете се сви са мном сложити да су претње у овом високом Дому нама упућене, просто безбредметне. (К. Алексић: То није тачно).

Посланици су и својом заклетвом и својом дужношћу позвани да о предметима који су на дневном реду кажу онако, како мисле. Сматрам, исто тако, да су баш данас, нарочито народни посланици, позвани да у Скупштини слободно изложе своје мишљење, јер се само тако може доћи до поправке тешке ситуације у којој се земља налази по признању свију нас.

Али кад господин Министар почиње то са грдњом и претњом, ја му одмах одговарам да те претње остави за зборове своје странке, па нека претти оној раји, која га тамо слуша, а у овом Дому те његове претње изазивају само смех, и лице на срдиту немоћ,

Ја сам још у Финансијском одбору нагласио, да ми још немамо судску независност, односно независност судије; и ја питам г. Министра да ми одговори, зашто не приступи давању судијске независности судијама, која је и у Уставу предвиђена? (Министар правде **Божидар Максимовић:** Зато што то забрањује Устав! Ја сам то објаснио!).

Затим, чиме г. Министар и даље правда зависност судија од управних власти?! (Министар правде **Божидар Максимовић:** Каква зависност?) Ако је у судовима све у реду, онда је неразумљиво, зашто се судијама не да независност. (Један глас: Дајте му Устав да прочита!) Желим, да ми г. Министар то објасни. (Гласови: Објаснио је! Али ти ниси био ту, спремио си раније говор! — **Коста Алексић:** Немаш права да читаш, говори! — Гласови: Пустити га нека говори. — **Коста Алексић:** Не може да чита говор, то Пословник забрањује).

Господо, одмах да одговорим г. Алексићу. Ја сам написао питање, али умет и да говорим. То зна и господин Алексић. Он нема рачуна да ја овде говорим, а он зна зашто. Ја сам хтео та питања да прецизирам, пошто нисам правник. Када су господа Министри и посланици читали, ваљда и ја, Јован Мисирлић, могу да прочитам неколико конкретних питања на Министра правде.

Међутим, ми са стране ову појаву разумемо, тако, да у судовима стање није још сређено, и за то дозвољавамо себи критику рада управне власти према судској.

Господо, ја ћу то и конкретним примерима навести, то сам и у Финансијском одбору нагласио. Зашто је Михаило Јаковљевић, један од млађих људи, судија у Београду, пензионисан? Како чујем, он је због неке кривице пензионисан. Зашто се тај човек пензионисао и зашто се на тај начин иначе преоптерећени буџет, терети новим издацима? (Гласови: Који је тај човек?) То је човек из круга људи који су у непосредној близини г. Министра. Ја имам права да говорим. (Министар правде **Божидар Максимовић:** Имате права, објаснићу вам).

Затим Душан Цветковић, државни тужилац, премештен је из Крушевца, по потреби службе, у Цариброд за старешину суда. (Један глас: Због Табел!) и остао је на отсуству 8 месеци, јер није хтео да иде тамо. После га опет, по потреби службе, враћају у Окружни суд у Крушевац. Молио је, да не иде у Цариброд.

Затим г. Стаменковић, судија са Уба, молио је све могуће и немогуће пријатеље, да буде премештен за Крушевац, и он се премешта по потреби, у место по молби за Крушевац.

Каква је, господо, била потреба службе, да се Божидар Јовановић, судија у Пироту, премести за судију среског суда у Деспотовац? (Жагор.— **Коста Алексић:** Дај штогод паметно, молим те!).

Судија Иванић, као Табин пријатељ, премешта се из Крушевца у Брус, и ако је његова госпођа судски писар у Крушевцу. Међутим, доцније се из Бруса премешта заједно са женом за окружни суд у Ниш.

Каква је потреба била, да се неки судија Звон-

ко у среском суду у Крушевцу, премешта по потреби службе за Кладово?

Каква је потреба службе била, да се Душан Живановић премести. (Граја и протести).. као претседник суда из Пирота у Министарство правде. (Протести и узвици: Па то је персонална политика!)

Ја изнесох само неколико конкретних примера... (Жагор и упадице), а ви врло добро знате, колико је било указа, јер сам ја Господину Министру приметио, да у последње време пада у очи велики размештај судија, који на сваки начин долази по потреби службе, јер смо ми добили проширење суда, путем нове државне администрације. Господин Министар је казао, да су то диктовале потребе, а сад ја изнесох ово неколико случајева, да објасним у неколико ових примера, зашто су овакви премештаји вршени. (Одобравање на левици).

Потпретседник др. Коста Поповић: Реч има Министар правде г. Божидар Максимовић.

Министар правде Божидар Максимовић: (Бурно плескање и повици: Живео!) Господо, да нисам обећао у своме првом говору, да ћу се на крају дискусије поново вратити на овде изнете случајеве, ја се не бих јављао за реч. Не бих због тога, што мислим да и, по вашој оцени ствари, које су овде изнете, нису ни мало допуштале овакав тон, какав је био употребљен у начелној дебати о питањима ове врсте.

По обећању и по дужности узимајући ипак реч, са вашим допуштењем свршио бих са неколико малих напомена, и то оним редом, како су оне овде изнесене.

Прва је таква ствар, на којој бих желео да задржим вашу пажњу са неколико речи, напомена коју је учинио г. Метикош, о политичким осуђеницима и режиму, који треба да влада за политичке осуђенике.

Како сам ја разумео г. Метикоша, после и проверио, да ли сам добро схватио речи г. Метикоша, и са њиме у приватном разговору, г. Метикош тражи извесне погодности за те, по његовом мишљењу политичке осуђенике, које би од прилике биле оне исте врсте, какве погодности има кустодна хонеста.

Господин Метикош је ту жељу, ту сугестију, изразио поводом акције извесних заребачких адвоката, који су у томе смислу изразили такође један свој захтев за своје клијенте, који издржавају казну у казненом заводу у Сремској Митровици.

Ја морам, господо, прво чисто формално да рашичланим ту ствар и да је поставим на право место, па онда после да кажем коју реч и о самој жељи г. Метикоша, да ли би се она уопште могла остварити и у којој мери.

Ти осуђеници, о којима покреће овај разговор г. Метикош, нису према квалификацији дела и оцени суда, по чијој пресуди казну издржавају, такозвани политички кривци. Суд је нашао да су они обични терористи, обични злочинци дакле, и није их ставио у категорију политичких криваца следствено није им дао оне погодности, које уживају осуђеници који су кустодна хонеста. Према томе какав ће режим према њима бити примењен у казним заводима, одређено је унапред судском пресудом а не одлуком администрације, не одлуком Министарства правде или управника казног завода. И та ствар, господо, мора да буде у томе погледу тачно постављена, тако како јесте. Уколико би можда, како је г. Метикош после сам на крају

нагласио, из интереса хуманости или каквих других мотива може бити требало ипак учинити извесне олакшице и осуђеницима те категорије, то би био предмет, разуме се, посебног разматрања и ја примам да у томе случају према предлогу и према сугестијама г. Метикоша, узмем ту ствар још једанпут у испитивање и да учиним оно, разуме се, што се неће противити ни ономе реду ни дисциплини и поретку у самоме заводу, ни принципима на којима су ти заводи и засновани и поредак у њима утврђен.

Кад сам већ у речи о казним заводима да додам и то даје г. Стажић нагласио, да се у казним заводима појављују честе афере и злоупотребе, да је специјалан случај такав, на који је он скренуо пажњу и Народном претставништву и Министарству правде, казни завод у Лепоглави и да жели да се од стране Министарства правде у томе послу врши што чешћа и што ревнија контрола.

Ја сам, господо, захвалан г. Стажићу на овим напоменама, али морам да изјавим, да сам ја баш ту контролу и организовао и да је она, у току ове и прошле године, од када сам ја на томе месту, извршена на начин свестран, на какав није до сада уопште била вршена за читавих десетину година и да сам, по извештајима који су специјални одасланици донели са тих извиђања и са тога контролисања пословања, поступио најсавесније, али и најстрожије. Исто тако да нагласим да је пређашњи управник казног завода у Лепоглави, г. Бохачек и остало особље које се заиста огрешило тешко о своју дужност и своју савест, према мојим налазима и према мојој иницијативи са овога места уклоњен са тога положаја, стављен под суд и доведен у ситуацију да повуче најоштрије консеквенце за тај свој рад. (Плескање и дуготрајно одобравање).

Што се тиче осталих излагања господина Стажића, који је изјавио, додуше, ја то лојално признајем, да су он и његови другови задовољни са правосуђем и да нису генералисани случајеви које су помињали, ипак је поменуо неколико случајева и нарочито их истицао и анализирао овде пред Народном скупштином.

Што се тиче, дакле, тога дела његовог говора, ја се слажем са оном напоменом коју је г. Стажићу ту у томе погледу учинио наш посланички друг г. Куртовић. То су, господо, изузетци. То су појединачни случајеви, то су случајеви они, који се не износе пред Народном претставништвом. Управо износе се само онда кад г. посланик који их зна, обавести о томе ресорнога Министра, па министар у томе погледу ништа не учини. (Одобравање). Али, господо, ја изјављујем да ми на те случајеве, конкретно овде наведене, није никада ни с те ни са ове стране скретана пажња. А да је то учињено, ја бих предузео потребне кораке — то вам дајем реч. (Јосип Стажић: Ја сам држао, да је то дужност старешине суда!)

Господо, ради тих случајева управо које сам сада споменуо и на којима се је задржао и последњи говорник, ја сам био и обећао да ћу на завршетку казати неколико речи. Због тога, ако допустите, да прескочим све остале говорнике и све остале примедбе уз, разуме се, моје обећање да ће се о свима питањима водити рачуна и да ће се о свима покренутим стварима учинити што је потребно у Министарству, па да се задржим на примерима све врсте, које је наводио г. Мисирлић.

Господо, главна нота у томе говору изгледа

овако: каква је потреба службе била да се премести Х. У? Па, господо, ако тако сме да се постави питање, онда би се Министарства која имају огроман персонал, по десетину хиљада лица, лепо провела ако би морала одговарати за сваки конкретан случај и за сваки мотив који је тај случај изазвао. (Одобравање). Ја, господо, нећу да малтретирам вашу пажњу, али кад би хтео, ја бих вам показао редом идући од случаја до случаја, јер ја их лично знам, зашто су се догодили и каква је потреба изазвала такав размештај. И ви бисте се уверили да је та потреба заиста потребна и да је заиста правилно оцењена.

Господин Мисирлић је споменуо ствар једнога пензионисања, на њој једино хоћу да се задржим са неколико речи, и г. Мисирлић пита, зашто је један судија који је млад човек, морао да иде у пензију и зашто, ако није за службу и ако његов рад заслужује какве друге мере, нису те мере предузете, него је добио пензију.

Г. Мисирлић је нарочито нагласио да је тај човек политички и пријатељски близак мени. Да ли је тиме хтео да каже да сам ја из тих разлога учинио нешто неупутно и огрешио се о своју дужност и о своју савест, или је то тек случајно споменуо, ја то не знам, али изјављујем да је судија, који је пензионисан, заиста као млад човек стављен у пензију због тога што је стављен под редовни кривични суд за извесне злоупотребе. (Бурно одобравање и пљескање).

Господо, није можда то згодно да ту констатацију учиним у томе тренутку, кад тај човек (Мисирлић: Могли сте пустити то у штампу па би се знало!), за добронамерне ово је већ објављено; није згодно, као што рекох, да се оваква констатација учини у овоме тренутку кад тај судија има тек да иде пред суд да одговара и да се на тај начин пресудира, — али огрешив се о ту резерву, изазван овако неправедно и незаслуженом примедбом г. Мисирлића, морам да кажем да тако високо ценим суд и судијску функцију да нисам могао да допустим да се један човек у својству активног судије појави пред редовним кривичним судом за овакве злоупотребе. (Бурно пљескање и одобравање).

Господо, тај судија, каже г. Метикош, требао је да буде удаљен од службе, а не пензионисан. Он је био удаљен од дужности, али ја сам сматрао за дужност да је у интересу угледа и части судијског staleжа потребно да се он појави као пензионер пред кривичним судом, а не као активни судија.

Господо, г. Мисирлић је изјавио да сам ја почео свој експозе са грдњом. (Један глас: Са претњом!) Са грдњом и са претњом, то је казао г. Мисирлић, ја сам то тачно запамтио, и ја изјављујем поводом тога да мој говор не претставља никакву грдњу, него он претставља, како сам у њему то нарочито истакао, само једно дужно и обавезно реактирање на овакве ствари, какве нису требале да падну у овоме дому. (Одобравање).

Мени је, господо, током дебате од једног нашег посланичког друга са левице добачено, да је овде обмањујем Народну скупштину. Ја изјављујем, господо, да сам говорио по свом најчистијем убеђењу, да сам говорио па својој савести и да сам

говорио оно, што један савестан и исправан старешина овога ресора треба да каже. (Одобравање и гласови: Живео!) Нисам никада важио као човек који обмањује; напротив, ако морам и на томе да се задржавам, важио сам за човека, може бити, који превише далеко иде у казивању истине и праве истине. (Одобравање. — Хоћера: Шта је са списком одборника београдске општине?). И господо, кад се тај исти господин сада јавља понова овде са неком упадницом, депласираном, апсолутно (М. Драговић: Немојте тако!) апсолутно депласираном, и неко-ректном, и то ћу да кажем, онда ја морам са две три речи да кажем како изгледа цео рад те господе, у чије се име овакве упадице и овакве примедбе праве. (Св. Хоћера: Да чујем, хајде!). Јесте, ево сада ћете да чујете.

Господа која су са највећом кадоницом ишла у хвалисању диктаторског режима и која у том погледу никоме испред себе нису дали, тражећи све могуће суперлативе за диктаторски режим и купећи од њега све благодети и сва фаворизирања, немају данас права да говоре. (Повици... Живео! Тако је! Граја)... И да се представљају као браниоци и припадници неке ултрадемократије. (Повици код већине: Живео! Тако је! — Међусобно објашњавање између народних посланика Светислава Хоћере и Милоша Драговића с једне стране и посланика већине с друге стране).

Потпретседник Др. Коста Поповић: Прекидам седницу.

(После прекида).

Потпретседник Др. Коста Поповић: Господо народни посланици, завршен је у појединостима претрес буџета IV раздела Министарства правде. Прелазимо на гласање. Гласаће се седењем и устајањем. Молим г. известиоца да изволи читати партију по партију овога раздела.

Извештач др. Анте Кунтарић: Прочита 62 партију IV раздела — Министарства правде.

Потпретседник Др. Коста Поповић: Прима ли Народна скупштина прочитану 62 партију IV раздела — Министарства правде? (Прима — не прима). Она господа који примају нека изволе седети, а који су против нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем да је партија 62 већином гласова примљена. Изволите чути даље.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем, примила већином гласова од партије 63 до партије 190 закључно буџет IV раздела — Министарства правде. (Пљескање).

Потпретседник Др. Коста Поповић: Са вашим пристанком, господо, ја ћу закључити данашњу седницу. Наредну седницу заказујем за сутра тачно у 8 часова са дневним редом: наставак у појединостима претреса предлога буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за 1934/1935 годину. (Гласови: који ће буџет доћи на ред?) Почећемо са буџетом Министарства просвете, а онда ћемо прећи на буџет Министарства унутрашњих послова.

Данашњу седницу закључујем, а сутрашњу заказујем тачно у 8 часова.

Седница је закључена у 14 часова.

